

LIChAMELIJKE OPVOEDING

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

jaargang 97 - nr. 9 - 21 AUG. 2009

Topic:
Passend speciaal onderwijs

Timewarpen

Notulen voorjaarsvergadering

Uitslag
leden tevredenheidsonderzoek

Motorische Remedial Teaching volgens Calo-methodiek

Basiscursus

Per september 2009 start de School of Human Movement & Sports van Windesheim opnieuw de basiscursus MRT. De cursus richt zich op het omgaan met verschillen tussen leerlingen en het bieden van speciale leerlingenzorg in het bewegingsonderwijs. Aansluitend op uw eigen praktijk wil de cursus ondersteuning bieden in het opzetten en/of uitbouwen van MRT op uw eigen school. Met één bijeenkomst per maand en opdrachten in de eigen praktijk bieden we u de kans om uw eigen kennis en ervaring met speciale leerlingenzorg in het bewegingsonderwijs uit te breiden.

Nieuwsgierig?

In de afgelopen zes jaar zijn vele collega's uit het VO, BO en SO u al voorgegaan! Bel of mail voor meer informatie naar het Windesheim Informatiecentrum:
tel. (038) 4 699 699 of e-mail: info@windesheim.nl

Windesheim Informatiecentrum
(038) 4 699 699
Campus 2-6, Zwolle
www.windesheim.nl

het gebeurt op windesheim

NIEUW!

WERKBLADEN BASISLESSEN DEEL 1

De werkbladen zijn nu los of met korting samen met het basisboek te bestellen.

Bestellen?

www.elseviergezondheidszorg.nl
(zoekwoord: basislessen)

Werkbladen

Basisboek

ELSEVIER Educatief

INHOUD

Praktijk ▶

- 24** ▶ Softbal, sla je slag!
Guus van Dee en Ernst Hart
- 28** ▶ Als een rots! Of water? /
Marcel van Marsbergen
- 30** ▶ Ontwikkelgroepen met
autisme spectrumstoornis
Anke Voulon
- 32** ▶ Draggers van kwaliteit /
Corina van Doodewaard

Rubrieken ▶

- 05** | Eerste pagina
- 22** | De IRP-praktijk
- 35** | Boeken
- 40** | Van het hoofdbestuur
notulen voorjaarsvergadering
- 51** | Schoolsport
- 52** | Column, Mery Graal
- 52** | Webredactie
- 53** | Scholing
- 54** | Laatste pagina

Topic ▶

Passend speciaal onderwijs

Passend speciaal onderwijs is ook voor docenten in het regulier onderwijs zeer interessant. Ten eerste omdat regulier onderwijs en speciaal onderwijs samen tot een passend aanbod moeten komen voor alle leerlingen in de regio. Ten tweede omdat ook in het reguliere onderwijs vaak passende maatregelen moeten worden genomen. Ten derde omdat het goed is kennis te nemen van de werkwijze en toewijding die werken in het speciaal onderwijs vraagt.

- 06** ▶ Passend onderwijs / *Yvonne Sanders en Miriam Appelman*
- 09** ▶ Bewegingsonderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen /
Yvonne Sanders en Miriam Appelman
- 10** ▶ Geef kinderen de ruimte waarbinnen ze kunnen /
Corina Doodewaard
- 14** ▶ Een auti in de gym! / *Andy van den Berg*
- 17** ▶ Slechthooftheid in het bewegingsonderwijs /
Esther Timmermans en Ruud Dominicus
- 28** ▶ Als een rots! Of water? / *Marcel van Marsbergen*
- 30** ▶ Ontwikkelgroepen met autismespectrumstoornis /
Anke Voulon
- 32** ▶ Draggers van kwaliteit / *Corina van Doodewaard*
- 36** ▶ Ambulante begeleiding in het bewegingsonderwijs /
Gwendolyn Abrahams en Marion Gidding

En verder ▶

- 45** ▶ Leden geven KVLO een 7,5 /
Nathalie Koopman
- 48** ▶ Getimewarped / *Sander Kamstra*

KVLO

webkring

Foto omslag: Gwendolyn Abrahams
Praktijkcover: Anita Riemersma

Hogeschool van Amsterdam

Laat je inspireren voor een leven lang leren!

Schrijf je nu in voor:

- Adventure games
- Zelfverdediging voor meisjes
- Agressiemanagement in het onderwijs
- Sportklimbegeleider Onderwijs

Expertisecentrum Sport & Gezondheid
Deskundigheid in beweging

www.hva.nl/esg

SNOWBREAKS.NL
BY ROCKS & RIVERS

Wintersportkampen
Educatieve Winterkampen
Gletsjer-skikampen
Bergsportkampen

www.snowbreaks.nl

TRENOMAT SCHEIDINGSWANDEN

De jongste generatie zaalscheidingen
Trenomat Acoustic®

- Geluidsreductie en geluidsabsorptie in alle zaaldelen door akoestisch wandmateriaal!
- Ook voor renovatie en verbeteren van de akoestiek in bestaande accommodaties!

TRENOMAT
DE GRAAF EN VAN STIJN BV

De Graaf en van Stijn BV
Postbus 32
2420 AA Nieuwkoop
Tel: (0172) 57 97 20
Fax: (0172) 57 26 70
www.trenomat.nl
info@trenomat.nl

Al 40 jaar gespecialiseerd in nieuwbouw & onderhoud

BROODNODIGE LANGE VAKANTIE! OF IS DAT EEN OUDERWETSE GEDACHTE?

DOOR GERT VAN DRIEL
EERSTE PAGINA

Op het moment dat dit nummer van de LO verschijnt, zullen de meeste leden weer zijn teruggekeerd van een hopelijk goede vakantie. Afhankelijk van de regio zal ook het schoolleven en het werk weer (binnenkort) beginnen. Een nieuw cursusjaar met nieuwe klassen, nieuwe leerlingen en mogelijk nieuwe/andere taken. Veel collega's in het onderwijs ervaren het ritme en de dynamiek van het werken in het onderwijs in de afwisseling van de cursusjaren. Een lange onderwijsvrije periode in de zomer is daarmee niet alleen vakantie, maar ook de afronding van en de voorbereiding op een (nieuw) cursusjaar.

Voor de net afgestudeerde en nieuwe collega's is het begin van hun eerste schooljaar vaak een spannende start. Bevrijd van het toezicht van stagedocenten en nu dus geheel zelf verantwoordelijk voor de klassen op de nieuwe school. Voor meer ervaren collega's blijft de start van het cursusjaar boeiend: welke klassen en welke taken krijg je dit nieuwe jaar? We zien steeds meer een ontwikkeling naar meer coördinerende en vakoverschrijdende taken.

Tenslotte een groep van collega's die makkelijk wordt vergeten: zij die beginnen

aan hun laatste onderwijsjaar. Tijdens mijn vakantie trof ik op een camping één van deze collega's aan. Hij vertelde dat hij ook in de laatste periode nog zo genieten had van zijn vak. Met name de invoering van het examenvak BSM had hem veel voldoening en uitdaging gegeven. "Maar ik heb het geluk dat het lichaam het nog goed doet".

Een nieuw schooljaar lonkt. Na een broodnodige lange vakantieperiode. Voor mensen van buiten het onderwijs is dat moeilijk voor te stellen. 'Waarom hebben mensen in het onderwijs zoveel vakantie nodig?' Dat is al gauw de reactie van afgunst die kan worden gehoord. Ook de staatssecretaris van onderwijs heeft in de afgelopen periode aangegeven dat het systeem van denken in cursusjaren stamt uit een feodaal verleden, waarbij kinderen moesten worden ingezet bij de boerenbedrijven van hun ouders. Een systeem dat snel moet worden aangepast aan de moderne arbeidsverhoudingen van huidige ouders. Een school die het hele jaar open is en waarbij leerlingen en ouders zelf hun vakantieperiodes kunnen plannen. Vanuit het perspectief van twee werkende ouders wellicht een voorstelbare redenering, maar is dit ook in het belang

van lerende kinderen en hun leraren? Al te gemakkelijk wordt er in mijn ogen heengestapt over de eigen organisatie en fasering van het onderwijsjaar. Onderwijs wordt zo gereduceerd tot een aantal onderwijsuren van instructie en leren dat op individuele verschillende manieren verdeeld kan worden over een kalenderjaar. Gemakshalve wordt weggelaten dat onderwijs plaatsvindt in een klas, een vaste groep met één of meer vaste docenten of leerkrachten die met elkaar iets aangaan. Die in groepsverband met elkaar leren, onderwijs toetsen en een periode afsluiten.

Een pleidooi voor geïndividualiseerde vakanties voor personeel en leerlingen gaat volledig voorbij aan dit groepsbelang. En in laatste instantie zal de voorgestelde flexibiliteit ook vragen om extra middelen. Anders gaat het ten koste van de kwaliteit van het onderwijsproces.

Gelukkig verandert er komend schooljaar nog niets. Laten we hopen dat de staatssecretaris na haar - ook broodnodige - vakantie tot andere gedachten komt.

Ik wens iedereen een goed onderwijsjaar.

COLOFON

LICHAMELIJKE OPVOEDING is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding (KVLO)

Redactie: Hans Dijkhoff (*hoofdredeacteur*) Maarten Massink (*praktijkredacteur*) Jacqueline Tangelder (*redactiemedewerkster*) **Redactieraad:** Hilde Bax, Marianne van Bussel, Bert Boetes, Lars Borghouts, Frank Jacobs, Mark Jan Mulder, Chris Mooij, Jorg Radstake. **Redactieadres:** KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, e-mail: redactie@kvlo.nl

Abonnement Lichamelijke Opvoeding: Jaarabonnement € 60,- (buitenland € 80,-) Losse nummers € 3,- (excl. verzendkosten)

Handelsadvertenties: Bureau Van Vliet BV, Passage 13-21, Postbus 20, 2040 AA Zandvoort, fax: 023 571 7680 e-mail: zandvoort@bureauvanvliet.com www.bureauvanvliet.com

Verschijningsdata 2009: 23 jan., 13 feb., 6 maart, 27 maart, 17 april, 15 mei, 5 juni, 3 juli, 21 aug., 11 sep., 25 sep., 2 okt., 23 okt., 13 nov., 4 dec. **Druk:** Drukkerij ten Brink Meppel, Postbus 41, 7940 AA Meppel. Tel.: 052 285 5111. **Vormgeving:** FIZZ reclame+communicatie, Stationsweg 44a, 7941 HC Meppel. Tel.: 052 224 6162. **Opmaak:** DTP Ten Brink Meppel. Aanbieding en plaatsing van teksten en foto's houdt tevens mogelijk gebruik op de KVLO-website in, uiteraard met vermelding van auteur en fotograaf. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na goedkeuring van de auteur. De redactie is verantwoordelijk voor de samenstelling. Niet alle artikelen behoeven de (volledige) instemming van de redactie te hebben. Mededelingen vanwege de vereniging en artikelen, die het beleid van de vereniging raken, zijn voor verantwoordelijkheid van het hoofdbestuur. **Dagelijks bestuur**

KVLO: G. van Driel, voorzitter - mw. drs. B. Zandstra, secretaris - mw M. G. van Bussel, penningmeester - H.K. Evers - e-mail: bestuur@kvlo.nl **Secretariaat Thomas Groepering:** Drs F. Huijboom, P. Potterstraat 26, 5143 GX Waalwijk, tel.: 041 633 3022, e-mail: fred.huijboom@wxs.nl. **Ledenadministratie:** abonnementen en personeelsadvertenties: KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist. fax: 030 691 2810, e-mail: ledenadm@kvlo.nl site: www.kvlo.nl. Opzeggingen dienen aangetekend te geschieden vóór 1 december van het lopende jaar (kandidaatleden vóór 1 augustus). De opzeggingen worden door de KVLO bevestigd. Contributie KVLO: zie de website of neem contact op met onze ledenadministratie **ISSN-nummer:**

0024-2810 Telefoon: ledenadministratie 030 693 7676, algemeen 030 692 0847. Bezoekadres: Zinzendorflaan 9. **De afdeling rechtspositie is bereikbaar maandag en dinsdag van 12.30 tot 16.30 uur en vrijdagmorgen van 9.30 tot 12.30 uur, 030 693 7678** e-mail: irp@kvlo.nl

Passend onderwijs

Het eerste deel van dit artikel gaat over passend onderwijs in het algemeen. Wat is passend onderwijs, wat zijn de uitgangspunten en wat hebben de kinderen hieraan? Dit deel is gebaseerd op een artikel van het Nederlands Jeugd Instituut. In het tweede deel gaan we in op wat passend onderwijs betekent voor de leerkrachten LO. Wat voor gevolgen heeft dit voor de manier van werken

binnen school en in de klas? Door: Yvonne Sanders en Miriam Appelman

Zorgarrangement

Passend onderwijs betekent dat scholen een passend aanbod aan onderwijs(zorg) kunnen doen voor elk kind dat bij de school wordt aangemeld of daar staat ingeschreven. Uitgangspunt is dat het passende aanbod zoveel mogelijk in de directe woonomgeving ligt. Scholen zijn verplicht om samenwerkingsverbanden aan te gaan om een passende plek te bieden voor alle leerlingen die worden aangemeld. Dat betekent dat scholen meer moeten gaan samenwerken. Primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs gaan op regionaal niveau nauwere banden aan om elk kind passend onderwijs te kunnen bieden. In veel regio's sluit het MBO hier op aan. Scholen gaan ook met (jeugd)zorgpartners nauwere

samenwerking realiseren zodat er passende onderwijs zorgarrangementen aangeboden kunnen worden.

Samenwerking scholen

Passend onderwijs richt zich op alle kinderen die een schoolgaande leeftijd hebben. Het uiteindelijke doel is dat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen binnen hun mogelijkheden, zo dicht mogelijk bij huis. Toch gaat de aandacht in het bijzonder uit naar de leerlingen die (aanzienlijke) extra zorg nodig hebben om school nabij onderwijs te kunnen volgen. Want juist voor die groep ligt er de uitdaging om in de samenwerking met andere scholen en met (jeugd)zorginstellingen meer te kunnen bieden dan in de huidige situatie gebeurt.

Uitgangspunten

In het invoeringsplan Passend onderwijs worden acht uitgangspunten geformuleerd voor de inrichting van passend onderwijs:

- 1 het kind moet centraal staan; het onderwijs moet zich aanpassen aan de behoeften van het kind
- 2 sommige kinderen kunnen beter onderwijs volgen in een speciale school of voorziening; dit vraagt om een goed regionaal continuüm van onderwijs- en tussenvoorzieningen
- 3 de kwaliteit van de onderwijsvoorzieningen moet goed zijn
- 4 passend onderwijs moet in de klas gerealiseerd worden; daarom moet de positie van leraren versterkt worden
- 5 een deel van de leerlingen heeft ook zorg buiten het onderwijs nodig; de school moet er daarom ook op kunnen rekenen dat maatschappelijk werk en jeugdzorg de problemen in het gezin aanpakken. Het onderwijs in de school moet daarom aansluiten op de zorg die vanuit instellingen voor jeugdzorg en vanuit de AWBZ-zorg wordt gegeven

Indeling speciaal onderwijs

Het speciaal onderwijs bestond vroeger uit talloze afdelingen. Voor elke beperking bestond er wel een vorm van speciaal onderwijs. Eind jaren '90 werd een begin gemaakt met een andere wijze van bekostigen, de LGE, populair gezegd: de Rugzak. Samenwerkende scholen voor basisonderwijs in de regio hadden al eerder het WSNS-verband ingericht. Elk verband heeft de verplichting de leerlingen die speciale zorg nodig hebben op te vangen in de SBaO, de speciale school voor basisonderwijs die elk samenwerkingsverband heeft. Dit betreft dan vooral leerlingen van wie het leerpotentieel lager is en/of het gedrag hen beperkt in de onderwijsparticipatie.

Voor de overige leerlingen met een beperking wordt een andere indeling voorgesteld: een indeling in clusters. Zo zien we cluster 1-, 2-, 3- en 4-scholen.

Cluster 1 is bedoeld voor leerlingen die visueel beperkt zijn.

Onder cluster 2 vallen scholen voor dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden, mogelijkerwijs in combinatie met een andere handicap.

Tot cluster 3 behoren de scholen voor leerlingen met verstandelijke (ZML) en/of lichamelijke en meervoudige beperkingen (LG/MG), leerlingen die langdurig ziek zijn (LZ) en leerlingen met epilepsie.

Onder cluster 4 vallen de scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig psychisch zieken en onderwijs aan kinderen in scholen die verbonden zijn aan pedologische instituten.

Elk cluster is in de regio vertegenwoordigd in het REC, het Regionaal Expertise Centrum.

Door: Gwendolyn Abrahams en Marion Gidding

FOTO: ANITA RIEMERSMA

- 6 indicatiestelling moet handelingsgericht zijn: wat willen we met deze leerling bereiken in het onderwijs en wat is daarvoor nodig? Dubbelingen in indicaties moeten afgebouwd worden in samenwerking met de zorg buiten het onderwijs
- 7 voor zowel de huidige middelen voor zorgleerlingen als de middelen die beschikbaar komen voor de uitwerking van Passend onderwijs geldt dat deze zoveel mogelijk in het primaire onderwijsproces moeten worden ingezet: handen in de klas!
- 8 de uitgaven voor extra zorg (op de Rijksbegroting) moeten beheersbaar zijn. Voor de veranderingen die noodzakelijk zijn om Passend onderwijs te realiseren worden extra middelen beschikbaar gesteld.

Speerpunten

Vanuit deze uitgangspunten worden speerpunten geformuleerd voor het werken aan passend onderwijs:

- kwaliteitsverbetering van het onderwijs
- scholen gaan samenwerken in regionale netwerken
- inrichten van één loket voor zorgtoewijzing. De drie belangrijkste functies van het loket zijn:
 - handelingsgerichte toewijzing van extra ondersteuning, uitgaande van wat een leerling nog wel kan
 - één loket voor de indicatiestelling binnen het onderwijs; de ZAT's zullen in de praktijk een belangrijke toeleidende functie hebben tot dit regionale loket. Met de informatie die de verschillende partijen in het ZAT inbrengen kan op een relatief eenvoudige manier de benodigde informatie voor een indicatiestelling bij het regionale loket worden aangeleverd
 - het loket en de ZAT's zijn verantwoordelijk voor de afstemming van de indicatiestelling met de jeugd- en AWBZ-zorg.

Samenwerkingsverbanden

Lokale samenwerkingsverbanden tussen het PO (WSNS) en VO met voor de school externe zorgpartners. Jeugdgezondheidszorg, het

schoolmaatschappelijk werk, bureau jeugdzorg, de REC's, de leerplichtambtenaar, de politie en andere partijen gaan dus samenwerken in zorgteams en zorg- en adviesteams/ZAT's.

Vooral werken met kinderen

De functie van ZAT is dat er onderwijs zorgprogramma's ontstaan waarin lokale zorgpartners met het onderwijs samenwerken. Zoals bijvoorbeeld onderwijszorgprogramma's waarin instellingen voor geïndiceerde jeugdzorg samenwerken met het regulier en speciaal onderwijs om maatwerk te bieden voor (groepen) leerlingen. Programma's voor gedragsmoeilijke leerlingen in het regulier onderwijs. Daarnaast moeten er gecombineerde programma's worden aangeboden in scholen voor regulier onderwijs, speciaal onderwijs of moeten er binnen passend onderwijs 'tussenvoorzieningen' gerealiseerd gaan worden. Waar het om draait is dat er daadwerkelijk wordt samengewerkt in programma's voor leerlingen; niet alleen meer, maar ook andere handen in de klas. Specialisten moeten gaan werken met kinderen in plaats van vooral over kinderen te gaan praten. Leraren moeten bijzonder gedrag gaan zien als een variant met beperkingen, maar ook met mogelijkheden. De school zal met de ouders een gezamenlijke inspanning gaan verrichten om de ontwikkeling van kinderen met een speciale onderwijsbehoefte te realiseren. School en ouders zijn hierbij op elkaar aangevoelen.

Ondersteuning bewegingsonderwijs

Wat betekent dit nu voor de docent Lichamelijke opvoeding binnen het reguliere onderwijs. Elke leerling met een speciale onderwijsbehoefte wordt door de zorgcoördinator van de school besproken in het team. Problematiek van leerlingen uit bijvoorbeeld cluster 4 is vaak met gestructureerde lessen, gegeven in een vaste omgeving door een school op te vangen. Tijdens de lessen lichamelijke opvoeding hebben we echter te maken met een minder geordende omgeving. Afhankelijk van het bewegingsvaardigheden

domein worden lessen aangeboden in de zaal of op een sportaccommodatie elders. Een spelles geeft duidelijk een ander karakter aan de les dan een les turnen. Vooral kinderen met een achtergrond uit cluster 4, (bijvoorbeeld Asperger syndroom, PDD- NOS, ADHD, ADD, hoog sensitieve kinderen) hebben moeite met onverwachte situaties en gebeurtenissen en dus ook met de grote mate van gebrek aan structuur binnen de lessen bewegingsonderwijs. Natuurlijk zijn er afgelopen jaren al vele oplossingen aangedragen om met deze leerlingen binnen de lessen bewegingsonderwijs aan de slag te gaan. Met de wet op passend onderwijs wordt het mogelijk dat een leerkracht LO aan kan geven tijdens de lessen behoefte te hebben aan ondersteuning van iemand die werkzaam is binnen het speciaal onderwijs. Door uitwisseling van ervaring en kennis van docenten tussen het BO/VO en het speciaal onderwijs moet het mogelijk worden om leerlingen met een indicatie meer en intensiever te laten deelnemen aan de lessen bewegingsonderwijs.

Vragen over passend onderwijs

Als leerkracht LO is het van belang om het komende jaar na te gaan welke impact passend onderwijs heeft op het vak LO binnen zijn school. Vragen die je kunt stellen:

- 1 is de problematiek van dit kind zonder extra ondersteuning op te vangen in de reguliere lessen?
- 2 welke ondersteuning is er nodig om bewegingsonderwijs optimaal aan te bieden aan het kind, zodat dit niet ten koste gaat van andere kinderen in de les?
- 3 in hoeverre heeft een docent genoeg kennis om leerlingen met een verhoogde zorgvraag te begeleiden? In het kader van aanvraag deskundigheidsbevordering meenemen in het functioneringsgesprek met leidinggevende
- 4 hoe gaat de school om met klassengrootte bij toename van het aantal zorgleerlingen per klas?

FOTO: ANITA RIEMERSMA

FOTO: ANITA RIEMERSMA

- 5 is het mogelijk om bij toename van het aantal zorgleerlingen apart bewegingsonderwijs aan te bieden? Of willen wij dat kinderen met een zorgindicatie les krijgen in hun eigen klas?
- 6 is er financiële ruimte door de toename van zorgleerlingen zodat er een aanvraag ingediend kan worden voor een docentassistent voor de lessen LO?
- 7 moet een docent aanpassingen maken in zijn vakwerkplan als er meer kinderen met een zorgvraag (handicap) de lessen bijwonen?
- 8 moet een docent aanpassingen maken in de organisatie van zijn lessen als er meer zorgleerlingen per klas komen?
- 9 heb ik andere of extra materialen nodig in mijn gymzaal?
- 10 zijn er andere aspecten in of om mijn zaal die ik kan of moet aanpassen?

Nieuwe uitdaging

Bovenstaande vragen zijn slechts een indicatie waar je als docent LO de komende jaren mee kan worden geconfronteerd. De wet van passend onderwijs gaat van start in 2012. In hoeverre ben je als vakcollega al betrokken bij deze ontwikkelingen? Ben jij al bezig met de nieuwe uitdaging om dan aan alle leerlingen passend onderwijs te geven?

Wij zijn erg geïnteresseerd in vakgroepen of scholen die al gestart zijn met passend onderwijs. Landelijk is er al een groot aantal pilots. Indien je bereid bent dit met ons te delen neem dan contact op met een van de auteurs.

Bronnen

NJI, onderwijs en jeugdzorg/LCO
www.passendonderwijs.nl

Correspondentie:

miriam.appelman@kvlo.nl of
y.sanders@fontys.nl

Bewegingsonderwijs aan Zeer Moeilijk Lerende kinderen (ZMLK)

De KVLO is naast vakbond, die onder andere onderhandelt met de minister, ook vakvereniging die zorg draagt voor de kwaliteit van ons vak. Er wordt geluisterd naar wat er in het veld leeft. Vervolgens wordt daar ook wat mee gedaan. Dit artikel gaat over de totstandkoming van het Basisdocument voor ZMLK.

Door: Yvonne Sanders-van Arendonk en Miriam Appelman

De afgelopen jaren kwamen bij de helpdesk van de KVLO regelmatig vragen binnen over oefenstof of een methode voor bewegingsonderwijs voor zeer moeilijk lerende kinderen. Veel collega's die werken in het speciaal onderwijs kunnen niet terugvallen op een vakgroep. Naar aanleiding daarvan is bij de KVLO-studiedagen voor speciaal onderwijs gepeild of er belangstelling was voor een specifiek boek over bewegingsonderwijs voor ZMLK. Het antwoord was positief. Met deze kennis heeft de KVLO een veldaanvraag ingediend bij de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO). Deze heeft de veldaanvraag goedgekeurd en dat was de start van dit project. De naam project is in dit geval niet misplaatst want het heeft behoorlijk wat voeten in aarde om een boek te schrijven. Er is gestart met een stuurgroep (Chris Mooij, Marco van Berkel, Miriam Appelman, Yvonne Sanders-van Arendonk) die de grote lijnen heeft uitgezet voor het proces. Zij bewaken ook de voortgang. Door de stuurgroep is bijvoorbeeld de keuze gemaakt om schrijvers vanuit de betrokken organisaties (SLO, KVLO en Fontys Sporthogeschool) te financieren. Ook is gekozen voor een klankbordgroep van collega's uit het werkveld om samen met deze schrijvers een aantal keuzes over de opzet van het boek te maken.

Keuzes

Marco van Berkel is de projectleider en heeft met de schrijversgroep een aantal keuzes aan de klankbordgroep voorgelegd. Er is bijvoorbeeld veel discussie geweest over het laagste niveau van de leerlingen. Als het niveau zo laag is, gaat het dan nog wel over bewegingsonderwijs of is dat bewegingstherapie? Uiteindelijk is er voor gekozen het laagste niveau toch mee te nemen in dit boek omdat dit precies is waarvoor een heleboel collega's, verspreid over het hele land, het wiel aan het uitvinden zijn. Voor een uitwerking van leerlijnen voor leerlingen met een goede motorische ontwikkeling binnen het ZMLK-onderwijs is de ervaring van de klankbordgroep dat men goed uit de voeten kan met het *Basisdocument bewegingsonderwijs*.

leerlijnen

In het vakwerkplan voor het ZMLK vind je de uitwerking van twaalf leerlijnen zoals die ook voorkomen in het *Basisdocument bewegingsonderwijs*; tikspelen, mikken, jongleren, doelspelen, springen, hardlopen, over de kop gaan, stoeien, zwaaien, klimmen en kluuteren, balanceren en bewegen op muziek. De uiteenlopende leerprocessen van leerlingen zijn in zo'n leerlijn beschreven. Deze is ontstaan door het in volgorde plaatsen van activiteiten met een toenemende complexiteit met een beschrijving van uitvoeringswijzen op verschillende niveaus.

Binnen de meeste leerlijnen onderscheiden we bewegingsthema's. De bewegingsthema's bevatten activiteiten die passen binnen de leerlijn omdat ze vergelijkbaar zijn en omdat ze het leerproces ondersteunen. De leerlijnen zijn beschreven aan de hand van kernactiviteiten. Deze kernactiviteiten zijn onderverdeeld in vijf groepen, A tot en met E. In de opeenvolging van deze groepen van activiteiten zit een opbouw in complexiteit. A is de groep met de eenvoudigste bewegingsactiviteiten en E is de groep met de meest complexe bewegingsactiviteiten. Door het uitvoeren van de kernactiviteiten uit groep A leren de leerlingen het bewegingsgedrag dat wordt beoogd zodat deelname aan een kernactiviteit uit groep B enz. mogelijk wordt. De overgangen tussen niveau B tot en met E zijn belangrijke stappen in het leerproces van de leerlingen. Voor iedere leerlijn is een kernactiviteit uitgewerkt. Dit wil zeggen dat er een beschrijving volgt van het arrangement, de activiteit, de regels en de tussendoelen worden herhaald. Daarna volgt een omschrijving van de leerhulp op twee niveaus; één voor de zwakke en één voor de betere beweging.

Dankwoord

Dit artikel is ook bedoeld om de schrijvers en de klankbordgroep dank te zeggen voor hun ongekennde inzet en enthousiasme bij dit project. We hopen dat het boek *Bewegingsonderwijs voor ZMLK* een handleiding kan gaan worden voor alle studenten binnen de huidige sportopleidingen en dat collega's in het werkveld het boek gaan gebruiken ter ondersteuning van de lessen in het bewegingsonderwijs. Begin oktober zal het vakwerkplan met illustraties uitgegeven worden door het Jan Luitingsfonds. Op de website van de KVLO en in het vakblad zullen we daar zeker nog bekendheid aan geven.

Voor meer informatie: miriam.appelman@kvlo.nl

Geef kinderen de ruimte waarbinnen ze kunnen

Over pedagogische adviezen voor ClubExtra kinderen

ClubExtra is er voor leerlingen die leerproblematiek of leerachterstand hebben of oplopen in het bewegingsonderwijs. Redenen voor deze achterstand kunnen divers zijn. De ingeschatte mogelijkheden van kinderen met ADHD of ASS zijn anders dan van kinderen met 'slechts' bewegingsachterstand. De bedoeling is om elk kind in een groep te plaatsen waarin hem of haar voldoende veiligheid en vertrouwen kan worden geboden. Maar dat ontstaat niet zomaar.... Door: Corina van Doodewaard

Binnen ClubExtra wordt gewerkt in groepen van maximaal 10 kinderen, als er één lesgever is. Deze groepen worden voornamelijk samengesteld op basis van leeftijd en de ingeschatte mogelijkheden van het kind om in een groep te participeren. Bij de meeste kinderen heb je daarvan geen idee en zal dat ontdekt worden wanneer het kind al in de groep is geplaatst.

Rubrieken

Al eerder is binnen ClubExtra gebruik gemaakt van een model dat vier aanleidingen schetst om bij ClubExtra te worden aangemeld (van den Berg, van Doodewaard & Weijkamp, 1995). De volgende rubrieken worden genoemd:

- 1 leerproblematiek of leerachterstand zonder dat er gesproken kan worden van bijkomende gedragsproblematiek
- 2 leerproblematiek of leerachterstand waarbij na enige tijd ook gedragsproblemen van kinderen naar voren komen
- 3 gedragsproblemen van kinderen waarbij na enige tijd ook leerproblemen of leerachterstand is opgetreden
- 4 gedragsproblemen van kinderen die min of meer losstaan van leerproblematiek of leerachterstand.

Redenerend vanuit deze vier rubrieken moeten we vaststellen dat de vierde rubriek eigenlijk aan ClubExtra voorbij gaat. Als er geen sprake is van bewegingsachterstand, kunnen kinderen geen lid worden. Het aanbod is daarvoor veel minder geschikt. De meeste kinderen vallen daarom in te delen in een van de eerste drie categorieën.

FOTO: HANS DIJKHOF

In veiligheid

Leerproblematiek centraal

Als we voor de bewegingsachterstand voornamelijk de leerproblematiek of de leerachterstand centraal stellen (rubriek 1) is het belangrijk om deze leerproblematiek te kunnen duiden. Binnen ClubExtra zal in de eerste periode van drie maanden worden vastgesteld in welke activiteitsgebieden de achterstand groter of kleiner is. De lesgever zal systematische observaties moeten uitvoeren die het bewegingsgedrag van het kind zichtbaar maakt. Als de aanleiding van observeren gezocht wordt in de leerproblematiek, zal in eerste instantie goed moeten worden gekeken in welke activiteiten het kind op welke wijze meedoet. Het systematisch observeren vraagt om een opdeling van fasen in de activiteit om beter te kunnen kijken. Met behulp van de geledingentheorie kan eerst inzichtelijk worden gemaakt welke deelstructuren er aan de bewegingsactiviteit kunnen worden onderscheiden: we noemen dit geledingen van de activiteit. Deze geledingen zijn voor iedereen geldend, objectief waarneembaar en ze maken als serie duidelijk hoe de activiteit in zijn geheel verloopt (van den Berg, et al, 1995). Voor het benoemen van bewegingsgedrag, is het nodig om eerst vast te leggen 'wat' er binnen de activiteit toe doet. Daarna wordt van belang om te beschrijven 'hoe' de deelstructuur of geleding door dit kind wordt uitgevoerd.

Gedragsproblemen en leerproblematiek

In rubriek 2 en 3 komt ook naar voren dat leerproblematiek te maken kan hebben met gedragsproblemen. Ze kunnen ontstaan uit de leerproblematiek zoals we zien bij kinderen die de rol van clown op zich hebben genomen om het alsmislukkende te maskeren. Maar gedragsproblemen kunnen ook leerproblematiek

veroorzaken. Wanneer het voor kinderen moeilijk is om winnen en verliezen te relativeren, zullen er vaak conflicten ontstaan in ‘tegen-elkaar’ spelletjes. De leerkansen van de activiteiten nemen dan behoorlijk af. Sommige kinderen leren daardoor maar minimaal om zich in dit soort (spel)activiteiten te ontwikkelen. Het is van belang om vast te stellen of deze gedragsproblemen zich alleen voordoen bij ClubExtra, of dat het gedrag zich ook in andere contexten voordoet: gebeurt het alleen bij ClubExtra, of ook op school en thuis? En zijn de problemen daar van gelijke aard, of verschilt dat per context? Is het bijvoorbeeld vooral bij tikspelletjes problematisch in alle contexten? Gaat het eigenlijk vooral bij ClubExtra goed in de judoactiviteiten? Het zijn interessante vragen die vanuit de context kunnen worden ingevuld. Daarbij zijn goede evaluaties onontbeerlijk. Gedragsproblemen die zich in meerdere contexten uiten, kunnen ook nog te maken hebben met een stoornis van het kind.

Gedragsprobleem of stoornis?

Het verschil tussen gedragsproblemen en een -stoornis is de hardnekkigheid waarmee het gedrag zich in meerdere contexten en onder verschillende omstandigheden uit.

Als bij kinderen is vastgesteld dat zij bijvoorbeeld ADHD of een Autisme Spectrum Stoornis (ASS) hebben, dan betekent dat in elk

geval dat het zich ook in de context van ClubExtra zal voordoen. Het is een kindfactor die nauwelijks te beïnvloeden is; in elk geval niet binnen ClubExtra. Bij ‘reguliere’ gedragproblemen is er nog sprake van een zekere ‘reactiviteit’. Het is situatieafhankelijk en in die zin beïnvloedbaar door de situaties te herkennen en op te zoeken of te vermijden (Van Lieshout, 2002). Maar het probleemgedrag staat niet op zichzelf: is dikwijls ook een reactie op iets dat lastig was voor dit kind. Het is belangrijk om ook respect op te brengen voor de grenzen die de aanleg van het kind hem oplegt. Het is belangrijk om het ‘moeilijk verstaanbare gedrag’ te ontwarren: wat wil hij met dit probleemgedrag zeggen? Er is veel geschreven over ontwikkelingsstoornissen. In dit kader is het boek ‘Pedagogische adviezen voor speciale kinderen’ van Trix van Lieshout (2002) een echte aanrader. Door de ontwikkelingsgerichte benadering en de duidelijke manier waarop dit praktische handboek is uitgewerkt, is het een aanvulling voor lesgevers die binnen ClubExtra veel speciale kinderen tegenkomen.

Het beïnvloeden van bewegingsgedrag

Hierbij gaat het om kind-, context-, en taak factoren. Voor het beïnvloeden van bewegingsgedrag hebben we kapstokken nodig die ons mogelijkheden bieden om een vervolg te kiezen. Dat geldt zowel voor kinderen met ‘zuivere’ leerproblemen, als voor kinde-

Een voorbeeld

Robin is tien en heeft zijn skates meegenomen. De hele straat kan al goed rijden op de skates en dat wil hij ook. Trots laat hij ze zien, zet de tas in de hoek en gaat wat anders doen.... Na een poosje verbouw ik de skateboardbaan en staat er een skatebaan voor hem klaar. Robin is geïnteresseerd (en Kim ook!) en wil het wel proberen. Als hij zijn skates aanheeft, help ik hem met rechtop staan en dan gaat hij wiebelig naar de andere kant van de zaal. Kim verzint allerlei boeiende trucs (over uitbouwbaarheid gesproken!) maar Robin rijdt liever gewoon rondjes....

Het skaten zou als volgt te verdelen zijn in deelstructuren(geledingen):

- opstaan van de zitplaats en gaan staan op de skates
- het op gang komen binnen het skaten
- het op gang zijn binnen het skaten
- het verminderen van tempo om te kunnen stoppen
- het stoppen met skaten.

Ik heb Robin een poosje geobserveerd en stel vast dat de problemen voor Robin vooral in de eerste twee geledingen naar voren komen. Zelfstandig het skaten starten is het probleem. Als hij eenmaal op gang is, gaat hij het liefst almaal door. Als hij aangeeft dat hij wil gaan stoppen, maakt hij gewoon een poosje geen vaart meer zodat de wielen bijna niet meer rollen. Hij kan vervolgens rustig gaan zitten. Door goed te observeren, weet ik nu hoe Robin de deelstructuren binnen de activiteit uitvoert.

Voor het begeleiden heb ik nu meerdere aanknopingspunten.

- 1 Ik zou een activiteit kunnen ontwerpen waarin het starten met skaten gewoon zo onbelangrijk mogelijk blijft: bijvoorbeeld boven op een klein hellinkje starten zo dat je vanzelf naar beneden rijdt...en vervolgens lekker ‘vrij zijn’ in het skaten
- 2 Ik zou er ook voor kunnen kiezen om het opstaan en op gang komen te vereenvoudigen, maar wel te leren is: bijvoorbeeld door een hogere stoel en een armsteuntje te gebruiken. Of door bijvoorbeeld een stukje zeil neer te leggen waardoor de gymvloer niet zo glad en hard is. Of door de starten tussen de brug met gelijke leggers...
- 3 Maar ik zou ook kunnen proberen om het accent op de laatste twee geledingen te leggen: goed leren stoppen. Als de fascinatie daarvoor te openen is bij Robin, zal hij na het stoppen toch steeds opnieuw moeten beginnen (impliciet leren...) en zo veel pogingen ondernemen om het te leren. Dit werkt vooral als de inschatting is dat er vooral nog oefentijd nodig is om het te leren. En goed leren stoppen kan je problematiseren door een stopvak te maken, een finish te creëren aan het einde van een route, een precisie miktaak aan het eind van de route....

Zo wordt in dit voorbeeld enigszins duidelijk hoe het nauwkeurig observeren van het wat en het hoe, de lesgever kan ondersteunen in het bieden van leerhulp voor ieder kind

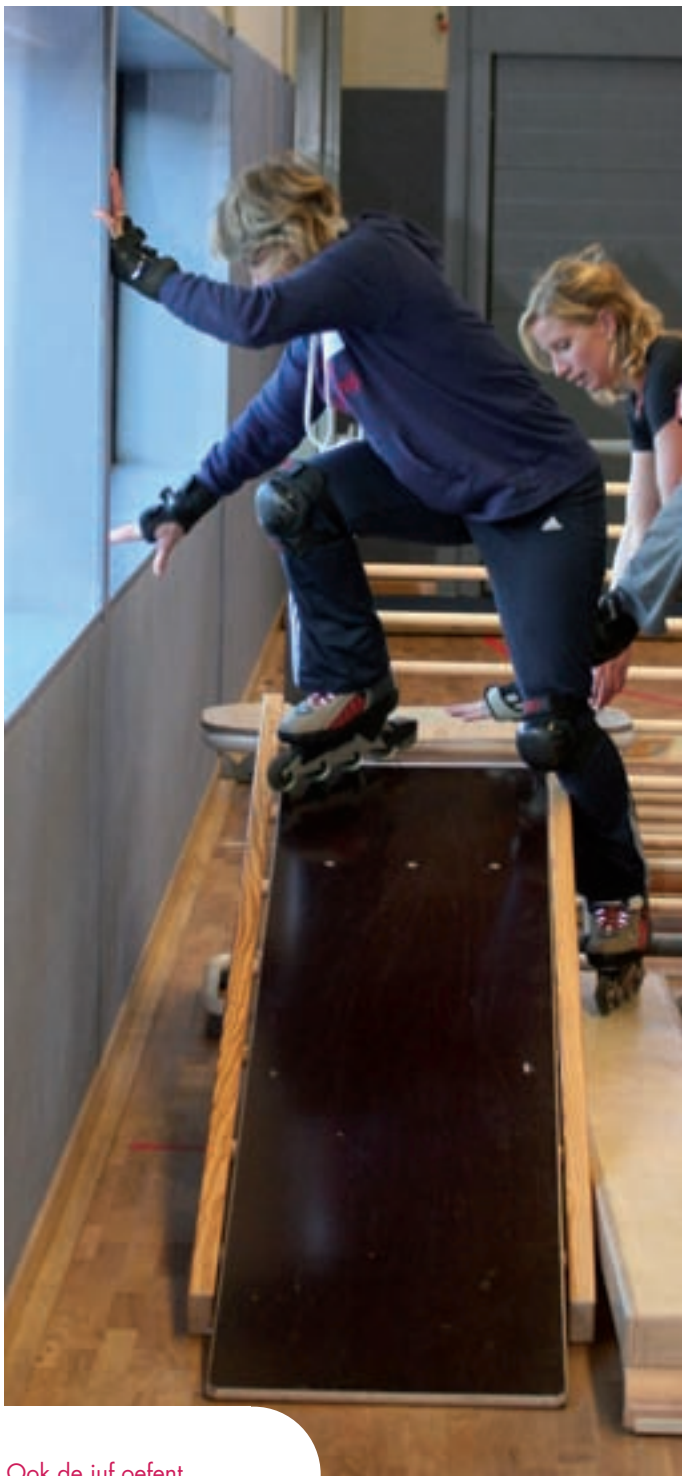

FOTO: HANS DIJKHOF

Ook de juf oefent

ren met leer- én gedragsproblemen. Er is gekozen voor het uitsplitsen van de beïnvloeding op kindfactoren, contextfactoren en taakfactoren.

Kindfactoren

Je zou kunnen stellen dat het hebben van een stoornis een kindfactor is. Een factor die lastig te beïnvloeden is. Maar er zijn ook andere kindfactoren dan die met problemen gepaard gaan. De wijze waarop kinderen leertaken aangaan en leren, de manier waarop ze samenwerken met anderen, de wijze waarop ze omgaan met lukken en mislukken. Ook dat zijn kindfactoren die meespelen in bewegingssituaties. En die kindfactoren zijn veel makkelijker mee te nemen in het ontwerpen van maatwerk. Indirect spelen in de kind-

factoren ook de andere contexten mee waarin het kind zich bevindt: het gezin, de school, de wijk. De wijze waarop een kind een bewegingsactiviteit aangaat, kan ook veel te maken hebben met hoe hij dit van zijn ouders heeft meegekregen. De manier waarop een kind de gymzaal binnenkomt, kan ook te maken hebben met hoe de gymlessen op school vaak verlopen.

Tot slot is als kindfactor de bewegingsgeschiedenis nog een belangrijk item. De eerdere ervaringen binnen of buiten ClubExtra spelen altijd mee in de manier waarop het kind een nieuwe situatieervaart. In kaart brengen wat de ervaringen van kinderen zijn binnen het bewegen kan helpen in het beter verstaan van het bewegingsgedrag.

Taakfactoren

Steeds meer komt uit onderzoek naar voren dat er naast kindfactoren en omgevingsfactoren, ook gekeken moet worden naar taakfactoren. Uit onderzoek naar kinderen met DCD blijkt bijvoorbeeld dat het herhalen van exact dezelfde 'taak' de meeste leerwinst oplevert voor het kind. Als een kind met DCD graag wil leren fietsen, lukt dat het best door dit al fietsend te leren. Het liefst ook toegepast in de context waarin het moet worden toegepast: fietsen op het fietspad dus...

'Geef kinderen de ruimte waarbinnen ze kunnen'

Voor kinderen met concentratieproblemen helpt het om de taak te verkleinen in deeltaken met duidelijke einddoelen: open taken vragen om veel zelfsturing en dat is juist iets wat deze kinderen lastig vinden. En voor kinderen met autismespectrumstoornissen is overzicht binnen de taak erg belangrijk. Taakspecificiteit blijkt van grote invloed voor de inrichting van ClubExtra. Het is van belang om vast te stellen dat vakkennis hierin erg belangrijk is. En met vakkennis bedoelen we dan vooral de nauwkeurigheid van het kiezen van activiteiten zodat er maatwerk voor kinderen kan ontstaan. In een handelingsplan voor een kind is het kiezen van een goed vervolg van grote waarde.

Contextfactoren

Bij een meer contextgerichte benadering ligt het speerpunt meer bij de inrichting van de ClubExtra context in het geheel: hoe de groep is samengesteld, op welk moment van de dag het kind les heeft, wat er voor en na de les gebeurt. Als lesgever heb je lang niet op alle factoren invloed, maar het helpt wel om er oog voor te hebben en ruimte voor te maken. Als je weet dat een kind vaak maar net op tijd in de les kan zijn omdat er altijd file is op weg naar ClubExtra, maak dan gebruik van een rommelig begin, waarin de kinderen zelf aan de slag zijn binnen de activiteiten en het niet opvalt als dit kind wat later is. Zo ontstaat er ruimte om makkelijker in te voegen voor het kind.

Als je weet dat er deze week avondvierdaagse wordt gelopen, kun je verwachten dat de kinderen opgetogen en snel moe zullen zijn, kies dan voor een vrijere organisatie zodat er ruimte ontstaat om af en toe even 'niks' te kunnen doen. Als je weet dat een kind het op school zwaar heeft omdat hij getest wordt wegens een vermoeden

FOTO: ANITA RIEMERSMA

van ADHD, geef het kind dan binnen ClubExtra de ruimte om zichzelf te zijn zonder dat er iemand steeds op hem let. Zo kun je ruimte bieden als kinderen dat nodig hebben. Maar het geldt ook andersom. Als je weet dat een kind graag samen met andere kinderen speelt, maar het moeilijk vindt om dat tot stand te brengen, beperk dan de keuzeruimte en bepaal zelf wie de tweetallen voor die les zijn. Als je weet dat het voor een kind moeilijk is om tot herhaling te komen, beperk je dan in het aantal activiteiten in een les zodat herhaling een makkelijkere optie wordt.

Met onze kennis over de drieslag kind-context-taak kunnen we in de pedagogische begeleiding van de kinderen vakmanschap tonen. Door goed te analyseren welk maatwerk door de kinderen van de lesgever wordt gevraagd, kan gekozen worden voor een meer taakgerichte benadering, een contextbenadering of een kindgerichte benadering.

Met de variatie die ons door de drieslag wordt geboden, kunnen we kansen creëren waardoor kinderen zich kunnen ontwikkelen. We maken ruimte om kinderen hun eigen mogelijkheden te laten ontdekken. In het praktijkkatern van dit nummer staan voorbeelden beschreven hoe kinderen ruimte gegeven wordt. Hoe groot die ruimte moet zijn, is per kind verschillend. Maar het moet een

ruimte zijn waarin het kind tot zijn recht komt. Of, om met een kernzin te besluiten: Geef kinderen de ruimte waarbinnen ze kunnen.

Literatuur

Berg, van den, G., Doodewaard, van, C. & Weijkamp, J. (1995). 'Zorgverbredingspraktijk: leren en gedrag'. In: H. Stegeman. *Zorgverbreding in de lichamelijke opvoeding*. Baarn: Bekadidakt.

Lieshout, van, T. (2002) Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten. Houten, Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Corina van Doodewaard is werkzaam als opleider bij Calo-Windesheim, Zwolle.

Ze heeft dit artikel geschreven in opdracht van Gehandicaptensport Nederland ten behoeve van de ClubExtra opleiding.

Correspondentie:

corina@doodewaard.nl

Een auti in de gym!

Bij mijn werk als vakleerkracht bewegingsonderwijs op een school voor Zeer Moeilijk Lerende Kinderen (ZMLK) ervoer ik een onvrede over de taakgerichtheid bij leerlingen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS). Bij een aantal (één á twee per groep) kinderen is het rendement van de les laag. Observaties met een ‘timmermansoog’ laten een matige taakgerichtheid zien. Er is veel kijkgedrag, lopen (dwalen), overslaan van onderdelen en soms storend gedrag. Door: Andy van den Berg

Het behouden of vergroten van de spel- en beweegmotivatie is het hoofddoel van bewegingsonderwijs op onze school. Uitgaan van mogelijkheden en in plaats van onmogelijkheden; leerlingen zoveel mogelijk succeservaringen bezorgen. De les bestaat uit uitdagende bewegingssituaties. Elke leerling kan die op zijn eigen beheersingsniveau uitvoeren. Kleine homogene niveau groepjes lokken intensief bewegen uit. De meeste leerlingen op onze school zijn erg gemotiveerd om te spelen en te bewegen. Ze willen elke dag wel ‘gymmen’. Ook op het plein zie je dit in het buitenspel. In het kader van het afrondende onderzoek voor de Master of Special Educational Needs opleiding was dit een prima onderwerp. Mijn onderzoek richtte zich op leerlingen met ASS in de les bewegingsonderwijs, met als onderzoeksvraag: *op welke manier kunnen deze leerlingen, taakgericht werken tijdens de groepsles bewegingsonderwijs?*

Vanuit een praktische manier van werken hoopte ik, deze leerlingen taakgericht en dus intensief te laten bewegen. Ik maak een bewuste keus om deze kinderen te laten mee gymmen met de eigen groep. Uiteraard zijn er leerlingen met ASS, die dit niet kunnen, vanwege gedragsproblemen. Autigym (speciale gym voor leerlingen met ASS, zeer gestructureerd in een klein groepje ongeveer 4 tot 6 leerlingen) kan hiervoor een oplossing zijn.

De nul-meting

Door een observatie volgens een tijdsteekproef methode (gedurende 20 minuten elke 20 seconden één van de vijf categorieën: taakgericht, lopen, kijken, storen of anders aanvinken) kreeg ik een duidelijk beeld van de taakgerichtheid van de zes leerlingen (met de diagnose ASS) voor het onderzoek.

De zes leerlingen waren gemiddeld 25% van de 20 minuten taakgericht bezig. Veel kijken (43%), lopen ongeveer 15% (bij één leerling

30%), storend 13% (bij één leerling 60%). Het percentage ‘anders’ was te verwaarlozen (3%).

Om de taakgerichtheid te verbeteren ben ik tot een aantal maatregelen gekomen op het gebied van (TRAC):

- Tijd, wanneer start en stopt de taak, wanneer stopt de les?
- Ruimte, waar moet ik iets doen?
- Actie, wat moet ik doen en in welke volgorde?
- (auti)Communicatie, communicatie met leerlingen met ASS moet aan een aantal voorwaarden voldoen zoals duidelijk en voorspelbaar zijn, geen figuurlijk taalgebruik, enzovoort.

Auti-communicatie moet een attitude van de lesgever zijn en is daarom buiten dit onderzoek gelaten. Dat autisten anders communiceren wordt goed duidelijk in het volgende voorbeeld. Ik sta te praten met Leo. Plotseling staat Mitchel naast ons en zonder op zijn beurt te wachten zegt hij; “Ik ben klaar met alles, mag ik nu een bal?” Ik wil zeggen dat ik in gesprek ben, maar dat heeft bij Mitchel (ASS) geen nut. “Wacht even, Leo.” zeg ik en vervolgens zeg ik tegen Mitchel: “Kijk maar in de kast.” Leo en ik praten verder. Dan staat Mitchel weer bij me, zonder bal. “Waarom heb je geen bal?” wil ik zeggen. Dan bedenk ik, dat ik hem de opdracht heb gegeven te **kijken** in de kast. Ik heb niet gezegd: “Pak er dan maar één.”

Auti-communicatie... soms vergeet ik het!

Wat is er specifiek aan leerlingen met ASS?

Uit de literatuur bleek dat het basisprobleem van ASS een stoornis is in de informatieverwerking. De informatie die via de zintuigen de hersenen van mensen met ASS binnenkomt wordt vergeleken met losse puzzelstukjes. De samenhang is daardoor zoek. Ze moeten eerst de losse stukjes in elkaar puzzelen. Dit kunnen de hersenen razendsnel maar het moet wel gebeuren. Hoe meer puzzelstukjes er binnen komen via de zintuigen, hoe moeilijker te verwerken en hoe langer het duurt (De Bruin, 2005). Er zijn drie theorieën over het denken (de kennis en de taal betreffend), die voor een groot deel de gedragingen verklaren.

- 1 Centrale coherentie: het grote geheel overzien en er de juiste betekenis aangeven. Met andere woorden, de omgeving zien als één geheel met alles wat zich daarin afspeelt, inclusief personen en communicatie en hieraan de juiste betekenis geven (Baren en Cohen, 1997). Doordat het kind met autisme waarneemt in puzzelstukjes, ziet het geen samenhang en kan het er moeilijk een betekenis aan geven. Voor de meeste kinderen is de bedoeling van een bank gehaakt aan een kast met daarachter een valmat duidelijk. Een kind met autisme ziet misschien alleen een detail bijvoorbeeld de mat, of de bank of een schroef. Hij kan er dan ook geen betekenis aan geven.
- 2 Executieve functies: het plannen van en organiseren van taken en daarin schakelvaardig zijn, flexibel zijn. Met andere woorden welke taken komen er na elkaar en hoe moet ik ze uitvoeren (Ozonoff, 1995). Een kind dat moeite heeft om de samenhang tussen allerlei zaken te zien, heeft dan ook moeite met het plannen en organiseren van de eigen taken. Binnen de les uit

Situatieschets

zich dit vooral in de organisatie binnen de les. Wat moet ik doen, hoe moet ik het doen, hoe lang moet ik het doen en wat moet ik doen als ik het klaar ben. Een les met meerdere situaties levert veel onbegrip op!

- 3 'Theory of mind' (TOM). Het innerlijk van een ander begrijpen en er rekening mee houden en daarnaast ook het innerlijk van jezelf herkennen, kunnen verwoorden en er naar handelen (Frith, 1996). Kinderen met autisme hebben een gebrekkige TOM. Ze kunnen moeilijk invoelen dat een ander ook een eigen persoonlijk innerlijk heeft. Ze begrijpen gedrag en emoties van een ander niet en kunnen het nauwelijks voorspellen. Spel is een sociaal emotioneel gebeuren. Er wordt gelachen, geschreeuwd, gehuild, enzovoort. Ze hebben weinig met emoties. Niet met die van zichzelf, maar ook niet met die van anderen. De veelheid aan puzzelstukjes (regels, emoties, samenspelen, snel veranderende situaties, enzovoort) zorgen voor een gebrek aan structuur. Om deze reden is spel vooralsnog buiten het on-

derzoek gelaten. Een kind met ASS heeft grote moeite met zowel centrale coherentie, als executieve functies en 'theory of mind'.

Op het gebied van communicatie zijn kinderen met ASS meer visueel dan talig ingesteld en denken ze concreet (ze nemen alles letterlijk).

Voorbeeld

Cornel loopt over de bankenwip, een evenwichtssituatie. Ik heb hem al een paar keer een compliment gegeven. "Hee Cornel, man je bent een kanjer, je kunt het fluitend!" roep ik hem toe. En jawel hoor, ...de volgende keer loopt hij fluitend over de bankenwip!

TRAC in de praktijk

De visuele kant is bij de meeste leerlingen met ASS relatief goed ontwikkeld. Daarom is het van belang dat de informatieverwerking zoveel mogelijk visuele ondersteuning krijgt. Woorden zijn al weer vervaagd vlak nadat ze zijn uitgesproken. Visuele beelden blijven veel langer bestaan. Binnen de toestellen bewegingsonderwijs maak ik gebruik van foto's voor de visuele ondersteuning. Picto's (een picto is een beeld of een teken dat slechts met één woord wordt benoemd) waren ook een optie maar mijn toestelsituaties zijn te complex om in een picto weer te geven. Er zijn foto's op A4 formaat van het bewegingsarrangement en foto's van 10 bij 15 cm. De A4 foto is op een grote pylon met klittenband geplakt bij de situatie. De kleine foto's worden gebruikt om de volgorde van de bewegingsles visueel te maken op het planbord. Het

planbord hangt in de gymzaal aan een muur. Op het bord is plaats voor de planning van vier leerlingen.

Onder de foto van de leerling is een aantal foto's van bewegingssituaties geplakt; het aantal foto's/situaties is afhankelijk van de les. De leerling pakt zijn eerste foto en gaat zoeken waar de grote A4 foto hangt. Hij vergelijkt de foto met de grote foto. Hij plakt hem onder de grote foto. Dan gaat hij aan de slag. De foto's geven structuur in de activiteiten. Ze geven de volgorde waarin de kinderen de situaties aflopen weer.

Voor structuur in tijd (hoe lang/vaak wordt het onderdeel gedaan?) wordt gebruik gemaakt van tiklinten. Bij het begin van de toestelsituatie staat een bak met tiklinten. Elke beurt neemt de leerling een tiklint mee uit de beginbak om deze na zijn beurt weer in de eindbak te doen. Zijn alle tiklinten in de beginbak op dan is de activiteit afgelopen. De pylon staat bij de beginbak.

Vergelijkingsfoto

Planning voor vier leerlingen

Een 30 seconden zandloper wordt gebruikt om bijv. de schommel-tijd te structureren. De lintjes geven structuur in het aantal keer dat een kind 30 seconden mag schommelen. Als een activiteit is afgelopen dan gaat de leerling naar het planbord voor de volgende foto en zoekt vervolgens zijn volgende situatie in de gymzaal. De anderen van zijn groep wachten op hem en gaan met hem mee naar de nieuwe situatie. De ervaring leert dat de leerling met ASS een soort leider van het groepje wordt.

Voor het visueel maken van de volledige lestijd is er een speciale klok: een 'time-timer', een instelbare klok die duidelijk laat zien hoeveel tijd er rest van de lestijd door een rode baan. De loopweg van het einde van het bewegingsarrangement naar het begin wordt visueel gemaakt door stroken en voetjes die op de grond kleven. Deze zijn er in verschillende kleuren. Per bewegingssituatie werd één kleur gebruikt. Het geeft structuur in de ruimte; hoe kom ik weer bij het begin van de activiteit.

De resultaten VAN TRAC

Na acht lessen met visualisering op het gebied van tijd, ruimte en activiteit werd een tijdsteekproef afgenomen. De taakgerichtheid was gestegen tot 82%. Het percentage kijken was gedaald van 43% tot 16%. De hoeveelheid tijd waarin kinderen stoorden, liepen en 'anders' was te verwaarlozen. In plaats van oorspronkelijke vijf minuten beweging van de 20 minuten zijn de kinderen gemiddeld 16.5 van de 20 minuten gericht bezig! Er werd veel intensiever bewogen! De time-timer voor de volledige lestijd was een succes.

Time-timer

Vroeger ging een leerling nog wel eens door, als de gymtijd om was. Wijzen naar deze speciale klok is nu voldoende. Eén meisje met ASS moest altijd worden 'gevangen' door mij en bij de hand de gymzaal worden uitgeleid anders bleef ze doorgaan. Nu komt ze mij vertellen dat de les bijna over is!

De TRAC maatregelen worden structureel gebruikt in de toestellessen. Alleen de lintjes om het aantal keer aan te geven en de stroken en de voetjes op de vloer om de loopweg naar het begin van de oefening te markeren zijn niet meer nodig. Zonder dat de taakgerichtheid verminderd zijn alle leerlingen in staat om het zonder deze maatregelen te doen.

Op dit moment gebruik ik deze manier van werken ook met (jonge)leerlingen (zonder ASS) die moeite hebben met meerdere toestelsituaties in de les bewegingsonderwijs. Vaak geven ze toe aan impulsen met als gevolg dat ze van situatie naar situatie rennen. Door middel van de visuele ondersteuning van met name het planbord en het matchen van de foto's bij de toestelsituaties wordt de organisatie van de les duidelijker.

De time-timer wordt bij alle lessen (ook de spellessen) gebruikt. De manier van werken blijkt dus een succes in de toestellessen. Deze manier blijkt in mijn praktijk vooralsnog te beperkt voor spellessen. Door de vele puzzelstukjes die tijdens het spel bij de leerlingen met ASS binnenkomen door bijvoorbeeld de snel veranderende situaties, de (vaak) vele regels, de emoties enzovoort, is het vaak onmogelijk om hier een juiste betekenis aan te geven. Deze kinderen zijn vaak 'buitenbeentjes' binnen een spel en daarom wordt ook wel gezegd dat ze beter niet aan de spellessen hoeven deelnemen. Door veel te observeren hoop ik in de toekomst ook een manier te vinden waar de leerlingen met ASS bij gebaat zijn, zodat ze in de spellessen net zo taakgericht werken en net zoveel plezier beleven, als in de toestellessen.

Andy van den Berg is vakleerkracht bewegingsonderwijs en ambulance begeleider op 'de Meerpaal' een speciaal onderwijs zmlk school in Den Helder

Foto's: Andy van den berg

Correspondentie:

af.vdberg@quicknet.nl

Slechtziendheid in het bewegingsonderwijs

Verreweg het grootste deel van de leerlingen met een visuele beperking komt in het reguliere onderwijs terecht. Daarom is het voor iedere docent in het onderwijs die gymles of andere sportgerelateerde lessen geeft van belang om te weten hoe het beste omgegaan kan worden met deze leerlingen. Tegen welke problemen lopen leerlingen met een visuele beperking aan en wat kan er gedaan worden zodat een slechtziende leerling of blinde leerling toch zo goed mogelijk deel kan nemen aan het bewegingsonderwijs?

Door: Esther Timmermans en Ruud Dominicus

Bij visueel gehandicapte kinderen moet, zoals bij alle kinderen, rekening gehouden worden met individuele ontwikkeling. Toch zijn er verschillen.

Afwijkende ontwikkeling

De cognitieve ontwikkeling van visueel gehandicapten lijkt aanvankelijk niet veel af te wijken van die van goedziende kinderen. Ze doorlopen dezelfde fasen, alleen in een lager tempo. Uit onderzoek van Van Woudenberg, Gringhuis en Moonen (2005) is echter gebleken dat bij visueel gehandicapten op abstract niveau wel voldoende begrip bestaat, maar dat problemen zich lijken voor te doen op concreet niveau. Kinderen met een visuele beperking kunnen bijvoorbeeld hun woordenschat sneller uitbereiden dan hun kennis van de wereld; ze leren een woord maar weten niet hoe iets er in het echt uitziet. Het effect kan zijn dat de cognitieve mogelijkheden van een kind daardoor te hoog ingeschat worden. Het spelinzicht van visueel gehandicapte kinderen vertoont veel overeenkomsten met dat van normaal ziende leeftijdsgenootjes. Echter, het niet in staat zijn om gedrag van anderen te imiteren maakt het spelen moeilijker voor het slechtziende kind (Van Woudenberg, Gringhuis en Moonen, 2005). Goedziende kinderen leren op jonge leeftijd door doen, bij visueel gehandicapten gaat dit minder makkelijk omdat ze meer moeite hebben met dingen doen die nieuw en onbekend zijn. Daardoor kunnen ze vaak niet mee in het tempo van de ontwikkeling van normale kinderen (Delfos, 2005). Ook in de ontwikkeling van de oog-handcoördinatie speelt de visus een belangrijke rol. Aanvankelijk is de oog-handcoördinatie reflex-

matig maar al snel wordt deze bewust. Ten aanzien van het optimale gebruik van het manipulerende vermogen van de handen vormt blindheid of verminderde visus een duidelijk vertragende factor (Bilo, Voorhoeve en Koot, 1999). Zodra het kind in spelsituaties komt zullen deze problemen naar voren komen. Het blinde of slechtziende kind zal zich bij het ouder worden steeds meer bewust worden van zijn beperkingen. Kinderen willen graag kunnen wat een ander ook kan en blinde en slechtziende kinderen hebben het er vaak moeilijk mee dat ze niet voldoen aan de groepsnorm. Sommige slechtziende kinderen willen niet opvallen en ontkennen hun slechtziendheid, anderen wijten weer te veel aan hun visuele beperking. Sommigen zijn aangewezen op hulpmiddelen als een stok of een optisch hulpmiddel, waardoor de handicap extra zichtbaar wordt. Het komt dan ook wel voor dat ze een hulpmiddel niet willen gebruiken, bijvoorbeeld in de puberteit (Bilo e.a., 1999). De visuele beperking kan een risico vormen voor de psychosociale ontwikkeling. Het aanleren van sociale vaardigheden en zich sociaal competent voelen vraagt extra aandacht. Niet of slecht kunnen zien maakt het moeilijker het gedrag van een ander juist te interpreteren. Mensen met een visuele beperking moeten meer gebruik maken van verbale informatie en zij zullen regelmatig moeten vragen wat iemand precies bedoelt.

Belang bewegingsonderwijs voor slechtzienden

Waarom is het specifiek voor visueel gehandicapten van belang om deel te nemen aan het (als het kan reguliere) bewegingsonderwijs? Enige redenen:

- 1 *Opheffen of verkleinen van de opgelopen bewegingsachterstand.* Vaak heeft een visuele handicap tot gevolg dat al op jonge leeftijd een bewegingsachterstand optreedt. De beperking heeft vaak als gevolg dat deze kinderen minder worden uitgedaagd om de omgevingswereld te verkennen, zij doen meer negatieve bewegingservaringen op (stoten/botsingen). Verder blijft imitatiegedrag voor een deel achterwege en is er soms sprake van overprotectie. Het is daarom belangrijk dat zij in zoveel mogelijk verschillende bewegingssituaties worden gebracht en dat zij (weer) plezier in het bewegen krijgen/houden.
- 2 *Inslijpen van motorische vaardigheden.* Extra oefening is nodig omdat het meer tijd kost om motorische vaardigheden aan te leren.
- 3 *Het opheffen of verkleinen van de vaak opgelopen conditionele achterstand.*
- 4 *Voorbereiden op een leven lang sport en bewegen.* Kinderen met een visuele beperking hebben vaak hulp nodig bij het zoeken naar een sport die bij hen past. Sporten is ook voor hen een prima vrijetijdsbesteding; het is leuk, ontspannend en het biedt de mogelijkheid tot het aangaan en onderhouden van sociale contacten. Sporten met goedzienden bevordert de integratie.

5 *Het vormende aspect.*

Sport kan een positieve invloed hebben op het competentiegevoel, het gevoel van eigenwaarde, het zelfvertrouwen en doorzettingsvermogen.

6 *Onafhankelijkheid.*

Veel en veelzijdig bewegen leidt tot en grotere mobiliteit en daardoor ook tot een onafhankelijker bestaan.

7 *Leren omgaan met de visuele beperking.*

Tijdens sportieve activiteiten worden de mogelijkheden en de beperkingen duidelijk. Hierdoor leert men beter met de eigen en met andermans beperking omgaan. Al doende leert men zowel fysiek als mentaal zijn eigen grenzen kennen.

jes, contrasterende ballen, felgekleurde tape voor het markeren van bijvoorbeeld toestellen en afzetpunten en een 'mixmax' band of een afzetlint. Vervolgens zijn er ook nog materialen waarvan het formaat anders is dan normaal. Er kan gespeeld worden met grotere ballen zodat het spel vertraagd wordt en voor meer duidelijkheid wordt gezorgd. Daarnaast kan er bij racketspelen gedacht worden aan rackets met een kortere steel waardoor het raken van de bal of shuttle makkelijker wordt. Ook het gewicht van materiaal kan een rol spelen voor het wel of niet in staat zijn om mee te kunnen doen met de rest van de klas. Spelen met lichtere ballen zorgt voor vertragend spel en leerlingen hoeven niet bang te zijn zich pijn te doen wanneer ze geraakt worden door de bal. Behalve zachte ballen kan ook gedacht worden aan een flexibele

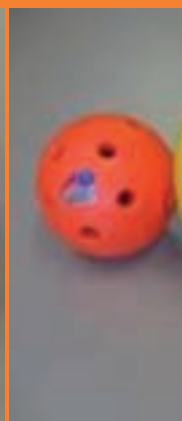
Partijvest. In kleur oranje of geel. Geeft leerling mogelijkheid om partijgenoten en tegenpartij sneller en beter te onderscheiden.

Sensibal. Bal stuit goed, is voorzien van zachte noppen en is daardoor makkelijk te vangen of vast te pakken. Door de noppen maakt de bal geluid als hij rolt.

Tape. Kleur rood, geel en wit. Voor het aanbrengen van contrast op wanden, toestellen, sportmateriaal of vloer.

Zachte kunststof rinkelbal.

8 *Stimuleren Restvisus.*

Tijdens het sporten wordt het gebruik van de restvisus gestimuleerd.

Sport vind over het algemeen plaats in een grote ruimte, de slechtziende leerling zal daarom verplicht worden om zijn of haar volledige restvisus te gebruiken om zoveel mogelijk van het speelveld te kunnen waarnemen.

Hulpmateriaal

Angst voor de onbekende omgeving en niet weten wat het te wachten staat, kunnen maken dat het kind liever thuis speelt. Het is daarom belangrijk dat het kind zich veilig voelt in de situatie en weet welke materialen waar zijn, zodat het wordt uitgenodigd om te exploreren en zich vrij voelt om te spelen (Van Woudenberg, Gringhuis en Moonen, juni 2005). Er zijn veel verschillende hulpmaterialen voor het bewegingsonderwijs te verkrijgen voor kinderen met een visuele beperking. Allereerst zijn er materialen die zorgen voor contrast. Hierbij valt te denken aan felgekleurde hes-

hoogspringslang of een foamspeer. Daarnaast kan er ook met materiaal met geluid gespeeld worden zodat de plaatsbepaling van een voorwerp makkelijker wordt en niet alleen afhankelijk is van de visus. Zo zijn er rinkelballen, een bellenarmband en een noppenbal die extra geluid maakt tijdens het rollen en beter vangbaar is doordat hij niet egaal rond is.

Tot slot kan gekozen worden om geen extra maatregelen te nemen voor de visueel beperkte leerling maar juist de klasgenoten te laten aanpassen. Wanneer klasgenoten van de slechtziende leerling een donkere bril dragen voelt de slechtziende leerling zich niet alleen in zijn beperking en tegelijkertijd kunnen de goedziende leerlingen ervaren hoe het is om een spel te spelen met een visuele beperking (<http://www.eduwip.nl, z.a., 2007>).

Naast de hulp die geleverd kan worden binnen de les doen ook de school en de overheid hun best om de visueel gehandicapte leerling zo goed mogelijk onderwijs te bieden. Zo is er het 'rugzakje' dat voor slechtzienden een bijdrage heeft in de leerlingenzorg bin-

nen het basisonderwijs. Wanneer de ouders van het betreffende kind ervoor kiezen om het naar een reguliere school te laten gaan, krijgen zij een budget toegewezen waarmee ze kunnen bepalen op welke manier hun kind extra zorg krijgt. Ze zouden er dus voor kunnen kiezen om een deel van het budget toe te schrijven aan hulpmiddelen voor het bewegingsonderwijs (Den Dulk, 2007).

De lespraktijk

Voorafgaand aan de les is het belangrijk voor de leraar bewegingsonderwijs om na te gaan wat de aard van de visuele beperking is (inzien medisch dossier, gesprekken met de leerling, gesprekken met de ambulante begeleider en overleg met de voorgaande leraar). Vervolgens moet gekeken worden wat de gevolgen van de handicap

- Extra aandacht voor de methodische opbouw. Vaak moet oefenstof in veel kleinere deeltjes dan gebruikelijk worden opgesplitst.
- Extra aandacht voor manuele en verbale begeleiding/ondersteuning.
- Kind met visuele beperking kan wel helpen maar vaak niet hulpverleners.
- Touw als leidraad langs de toestellen (braille leerlingen).
- Laat de leerlingen eerst de toestellen aftasten.
- Zorg voor opvallende tape op de toestellen.
- Laat de leerling met iemand samen de oefeningen doen.

Atletiek braille leerlingen

- Uitmeten van afstand bij verspringen (uit stand springen, 3 of 5 pas aanloop) of op rand van de bak gaan staan en de leerling aanroepen.

Neonregenboogballen. Intense kleuren vloeien in elkaar over. Goede stuiteigenschappen

Mixmax band of Vario-band. Beter zichtbaar dan toversnoer. O.a. geschikt als springlat, doellat of net.

Paddle ball. Minder problemen met oog-hand-coördinatie. Paddle ball kan met diverse ballen gespeeld worden; foambal, beachball, tafeltennisbal.

zijn bij de gymles (zijn er beperkingen zoals bijvoorbeeld verhoogde kans op netvliesloslating of heeft de leerling een drain). Verder is het belangrijk ervoor te zorgen dat klasgenoten op de hoogte zijn van de handicap van de leerling en tot slot zal er gekeken moeten worden welke aanpassingen er gedaan kunnen worden in de les LO (Dominicus, 1999).

Tijdens de les kunnen vele aanpassingen gedaan worden. Hieronder volgen een aantal praktische tips:

Turnen en atletiek

- Extra aandacht is nodig voor de veiligheid. Balanceren geeft vaak problemen. Extra aandacht voor diepspringen en het inschatten van afstanden.
- Tijdens minitrampoline springen de aanloop inkorten, aanloop over meerdere banken naast elkaar of inspringen vanaf een verhoging. Extra aandacht bij de insprong i.v.m. met struikelgevaar. Met tape contrast aanbrengen op de vloer, minitramp, voorzijde kast en bovenzijde kast.

- De slechtiende leerling samen met een goedziende klasgenoot gebruik laten maken van een dubbelgevouwen lintje (beide houden zich vast aan het lintje) tijdens sprint of hardlopen zodat iedereen voldoende bewegingsvrijheid heeft.
- Hoogspringen rugwaarts uit stand.

Atletiek slechtienden

- Extra aandacht voor het ophalen van de speren. Speer met contrasterend tape omwikkelen.
- Duidelijk hoogspringkoord (contrast met mat en vloer).
- Afzetbalk accenturen verspringen.
- Leerling tijdens duurloop achter iemand met een fel gekleurd T-shirt aan laten lopen.

Balspelen

- Speel zoveel mogelijk met materiaal dat voor de betreffende leerling duidelijk zichtbaar is (houd rekening met de kleur van de vloer, wanden en plafond).

- Maak extra regels voor de visueel gehandicapte zodat het een voordeel is om met hem samen te werken.
- Speel teamspelen zoveel mogelijk met een zoneverdediging.
- Roep de slechtziende leerling aan voordat je hem de bal toespeelt.
- Speel de bal zoveel mogelijk met een stuitpass aan.
- Zorg voor een duidelijke en overzichtelijke organisatie waarbij het voor de slechtziende leerling mogelijk is even rust te nemen (door middel van speciale vrijplaatsen), overloopspelen zijn duidelijker qua richting dan tikspelen waarbij iedereen door elkaar heen loopt.
- Speel met maximaal 4-4 vanwege het overzicht.
- Zorg voor materiaal aanpassing zodat spelplezier vergroot wordt en de angst om deel te nemen kleiner wordt (lichter en zacht materiaal).

Het is belangrijk dat de lessen regelmatig geëvalueerd worden samen met de leerling en zal de docent zal ervoor moeten zorgen dat hij op de hoogte blijft van de veranderingen rondom de visus van de desbetreffende leerling. De ambulante begeleider speelt een belangrijke rol bij het aanpassen van de lessen, het is daarom van

groot belang om regelmatig contact te houden met deze persoon en ook met hem te bespreken hoe het met de leerling gaat en of de aanpassingen zinvol zijn of niet.

Praktijkvoorbeeld

1 Pionnenvoetbal (als er een brailleleerling meespeelt)

Alle kinderen op vier na zetten een pion in het midden van een hoepel ergens op een lijn in de zaal. Het is verboden om in de hoepel te staan, op die manier wordt voorkomen dat de pion per ongeluk wordt omgestoten. Probeer voor hoepels te zorgen die contrasteren met de vloer. Er wordt gespeeld met een foambal (zaalvoetbal, regel: niet boven heup of kniehoogte spelen) en een rinkelbal. Bij de slechtziende leerling mag enkel gescoord worden met de rinkelbal. Er mag gerold of geschopt worden via de grond. De bal mag met de handen tegengehouden worden en er wordt dan verder gespeeld op de plek waar de bal gepakt werd.

2 Voetbal

Er worden wedstrijdjes gespeeld met 4 tegen 4 op een half veld

zodat het overzicht goed te bewaren is. Zodra er gescoord is, gaat het verliezende team eruit en komt er een nieuw team in. Probeer zoveel mogelijk te spelen met een bal die contrasteert met de vloer zodat hij voor iedereen goed zichtbaar is. Voor de slechtziende leerling geldt dat hij de eerste 5 tellen vrij is wanneer hij in balbezit is. Je kunt ook afspreken dat als de slechtziende de voet op de bal plaatst hij niet aangevallen mag worden. Hiermee krijgt de leerling de kans om zich te oriënteren en te kijken waar zijn teamgenootjes staan. Een team speelt met felgekleurde hesjes zodat het onderscheid tussen de teams duidelijk is. Verder mag de bal niet hoger gespeeld worden dan heuphoogte om pijnlijke ervaringen met de bal zoveel mogelijk te voorkomen. Wanneer de slechtziende leerling niet genoeg bij het spel betrokken wordt kan ervoor gekozen worden om extra punten te geven wanneer hij scoort zodat teamgenootjes hem vaker aanspreken. Tot slot kan er voor gekozen worden om het doel te markeren met contrasterende tape om het doelen beter zichtbaar te maken.

Tot slot

We moeten er alles aan doen om kinderen met een visuele beperking zo lang en zo optimaal mogelijk te laten deelnemen aan de lessen bewegingsonderwijs en hen te stimuleren om deel te nemen aan sportieve activiteiten in hun vrije tijd. Leerlingen met een visuele beperking zijn met aanpassingen zoals hier beschreven, zeer goed in staat deel te nemen aan de lessen L.O. Het is de taak van een leraar LO om alle kinderen, dus ook de slechtziende, op hun niveau leren deel te nemen aan de bewegingscultuur. Allereerst is het daarbij belangrijk dat er goede communicatie is met de slechtziende leerling zelf en andere betrokkenen om duidelijk te krijgen wat de probleemgebieden zijn. Pas dan kan gekeken worden naar de mogelijkheden wat betreft aanpassingen van materiaal. De aanpassingen die gedaan kunnen worden zijn afhankelijk van de visuele afwijking die de leerling heeft en de lesonderdelen die aan de orde komen. Het is daarbij belangrijk om de leerling duidelijk te maken dat als hij of zij iets niet kan, er ook altijd iets is wat hij of zij wel kan! Vertrouwen en zelfvertrouwen is namelijk een belangrijke basis van de ontwikkeling.

(Meer praktijkvoorbeelden zijn te vinden op www.kvlo.nl)

Bronnen

- Delfos, M. F. (2005). *Ontwikkeling in vogelvlucht, ontwikkeling van kinderen en adolescenten*. Amsterdam, Harcourt assessment BV.
- Dominicus, R. (1999). *Met het oog op bewegingsonderwijs*. Breda, Convergendo onderwijsinstelling.
- Dulk, C. den & Janssens, M. (2007). *Inleiding in de zorgverbreding en orthodidactiek*. Baarn, HB uitgevers.
- Woudenberg, P.A. van & Gringhuis, D. & Moonen J.M.G. (2005).

Handboek Kinderen & Adolescenten. Houten, Bohn Stafleu van Loghum.

z.a. (2007). Voor het onderwijs aan leerlingen en studenten met een visuele beperking. van het World Wide Web gehaald maart 2009: <http://www.eduvip.nl>

Over de auteurs

Esther Timmermans is afgestudeerd aan de Fontys Sporthogeschool als lerares LO.

Ruud Dominicus is afgestudeerd aan de Calo en is 21 jaar actief als docent LO op het blinden en slechtzienden instituut in Grave.

Correspondentie:

rdominicus@sensis.nl of
esther_timmermans@hotmail.com

De afdeling rechtspositie biedt hulp en bijstand bij allerlei vragen en problemen die voortvloeien uit de werksituatie van leden van de KVLO. In deze column dit maal: de rechtshulpverlening van de afdeling en vakantiedagenverrekening. Door: mr. Sandra Roelofsen

Roelofsen

Omschrijving		Berekening
Brutoloon		489,00
Belaste km vergoeding		8,00
Loon in geld		-43,00
Pensioenpremie		454,00
Aftrekposten		454,00
Loon werknemersverzekeringen	6,900%	31,33
Loon Zvw		-175,00
Zvw-premie werkgever		310,33
Teruggaaf vergoeding Zvw		
Vergoeding Zvw		
LB/PH: Loon	6,900%	31,33
Ingehouden LB/PH		-175,00
Zvw-premie werknemer		-0,61
Teruggaaf bijdrage Zvw	0,135%	27,00
Zvw-bijdrage werknemer		21,00
Werkn. deel WGA		323,00
Representatiekosten		21,00
Telefoonvergoeding		85,50
Kilometervergoeding		
Diverse onkosten		
overige onkosten		
Belastingvrije vergoedingen/inh.		
Lijst te betalen loon		

Bent u lid of kandidaatlid van de KVLO dan kunt u gebruik maken van de diensten van de juristen van de afdeling Individuele Rechtspositie (IRP). De juristen zijn mr. Henry Koelewijn, mr. Annemieke van Leeuwen en mr. Sandra Roelofsen.

U kunt van de afdeling informatie en adviezen krijgen over uw rechtspositie. Ook kunt u in aanmerking komen voor rechtskundige hulp en bijstand bij juridische problemen in uw werk- en/of stagesituatie. Van de deskundige hulp van de afdeling wordt gelukkig veelvuldig gebruikgemaakt. De afdeling is op sommige momenten drukbezet en soms moeilijk telefonisch bereikbaar. We attenderen u daarom op het gebruikmaken van de e-mail voor het stellen van vragen en het raadplegen van de site voor algemene informatie over de verschillende CAO's, salarissen en bijvoorbeeld algemene vragen over aansprakelijkheid. Tevens zijn de in het blad gepubliceerde IRP-columns opgenomen en veelgestelde vragen op een aantal gebieden.

Een veel gestelde vraag net vóór en na een zomervakantie is de volgende:
Hoe zit het met betaling van het salaris tijdens

een zomervakantie? Een vraag die speelt bij collega's die tijdelijke arbeidsovereenkomsten hebben die eindigen omstreeks de zomervakantie, maar ook bij collega's die van werkgever wijzigen rondom de zomervakantie of ontslag nemen in kader van bijvoorbeeld FPU. De CAO Primair Onderwijs geeft hierover duidelijkheid (artikel 6.12 CAP PO): kom je na de vakantie niet terug dan betaalt de werkgever het salaris door tot en met 31 juli. De maand augustus is voor rekening van de nieuwe werkgever en heb je daarna geen baan (in het primair onderwijs) dan is de ontslagdatum 1 augustus, dus in augustus geen salaris. Dat geldt ook voor werknemers die met FPU gaan en in het nieuwe schooljaar geen werkzaamheden meer verrichten. Ook voor hen geldt de uiterste ontslagdatum van 31 juli van het aflopende schooljaar.

De CAO VO heeft niets opgenomen hierover. Bij een tijdelijk contract, bijvoorbeeld ter vervanging, zullen de meeste werkgevers er op bedacht zijn dat zij dat contract laten aflopen per laatste werkdag van het schooljaar. Op dat moment eindigt de arbeidsovereenkomst van rechtswege en bestaat er geen recht op salaris meer.

Wat nu als een werknemer ontslag wil nemen tijdens het schooljaar, bijvoorbeeld per 1 september in het kader van het bereiken van de spijleeftijd voor FPU?

De werkgever van een leerkracht uit het midden van het land redeneerde als vele andere werkgevers: volgens artikel 14.1 lid 2 van de CAO VO bouw je in het schooljaar per gewerkte week 1,15 vakantiedag op. Neem je per 1 september ontslag en heb je de hele maand augustus vakantie genoten, dan zijn er slechts vijf vakantiedagen opgebouwd dus wordt het teveel aan genoten vakantiedagen verrekend met de laatste salarisafrekening. Een tegenvaller bij de leerkracht die hierover een rechtszaak aanspande.

De kantonrechter in Harderwijk haalde een streep door de redenering van de werkgever en stelde de leerkracht in het gelijk:

'Gelet op art. 7: 628 BW behoudt de werknemer het recht op loon indien hij de overeengekomen arbeid niet heeft verricht door een oorzaak die in redelijkheid voor rekening van de werkgever behoort te komen, tenzij dit bij cao is uitgesloten. Een schoolvakantie is een omstandigheid die voor risico van de werkgever komt en in de cao is geen uitzondering opgenomen.'

Artikel 14.1 lid 2 van CAO VO mag volgens de rechter dus niet zo worden uitgelegd dat de werkgever hieraan een recht tot verrekening kan ontfangen. Uitgangspunt van uitleg van een CAO is altijd de letterlijke tekst van de CAO (en niet de eventuele uitleg of bedoeling van partijen).

Lees maar na: op geen enkele manier kan uit het betreffende artikel letterlijk gelezen worden dat de werkgever verrekening mag toepassen. Anders zelfs: de tekst gaat uit van de werknemer: die maakt aanspraak op een aantal vakantiedagen volgens de gegeven berekening.

Houdt u dus bij eventueel ontslag midden in het schooljaar deze toepassing van verrekening in de gaten. Afgaande op het standpunt van de kantonrechter mogen vakantiedagen niet op genoemde wijze verrekend worden met het salaris!

Door: mr. Sandra Roelofsen

Hebt u vragen over deze of andere zaken op rechtspositioneel gebied dan kunt u zich wenden tot de afdeling IRP, te bereiken per e-mail: irp@kvlo.nl en op maandag en dinsdag van 12.30-16.30 uur en op vrijdag van 9.30 -12.30 uur op telefoonnummer 030 693 7678.

PRAKTIJK KATERN

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

nr. 9 - 21 AUG. 2009

Softbal, sla je slag!

Als een rots! of water?

**Ontwikkelingsgroepen met
autismespectrumstoornis**

Dragers van kwaliteit

Softbal, sla je slag!

Softbal wordt veel op school gespeeld. Het is bij uitstek geschikt om vanaf het voorjaar tot en met het najaar te spelen tijdens de lessen bewegingsonderwijs. Want softbal is een modern, dynamisch spel dat door elke leerling met enthousiasme gespeeld kan worden. En daarbij is zelfstandig werken een sleutelwoord.

Door: Guus van Dee en Ernst Hart

In het nieuwe boek *Softbal, sla je slag!* wordt een brug geslagen tussen jeugdsport en bewegingsonderwijs. Het biedt zowel softbalcoaches (in opleiding) als docenten en studenten lichamelijke opvoeding een visie en praktijksituaties om softbal bij kinderen te introduceren. Er wordt dus een brede toegankelijkheid nagestreefd. Veel keuzes die in het boek worden gemaakt, kunnen vanuit deze achtergrond worden begrepen. Een kennismaking.

Kinderen en softbal

Kinderen beginnen over het algemeen met softbal vanaf ongeveer twaalf jaar, in de periode van de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In het *Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs* (Jan Luiting Fonds, 2007) worden de kenmerken van kinderen in deze fase als volgt beschreven:

- de leerling leert samen met anderen
- de leerling oriënteert zich
- de leerling leert in een uitdagende, veilige en gezonde leeromgeving

- de leerling leert in een doorlopende leerlijn.

Bovendien worden in het *Basisdocument* verschillende deelnameniveaus onderscheiden:

- basisniveau
- vervolgniveau
- gevorderdenniveau
- zorgniveau.

Jongeren ontwikkelen zich namelijk in

een verschillend tempo. Daarom is het zaak dat de docent zijn oefenstof en aanwijzingen relateert aan het ontwikkelingsniveau van de individuele speler. De wijze waarop softbal wordt aangeboden moet hier goed bij aansluiten. Softbal kan bovendien prima met gemengde groepen gespeeld worden. Dit is een goede reden om het spel veel ruimte te geven in het jaarplan. Meisjes en jongens kunnen heel goed samen softballen, ook in wedstrijdverband. Het is een non-contactsport, waarbij relatief weinig ongevallen voorkomen.

Softbalthema's

In het boek komen de volgende softbalthema's aan de orde:

- gooien en vangen
- fielden
- slaan en stoten
- pitchen
- catchen en eerste honk
- honklopen en uitmaken.

Deze softbalthema's worden volgens een vast stramien besproken. Allereerst wordt het belang van het thema voor het totale spel uitge-

legd. Daarna wordt het bewegingsverloop uit de doeken gedaan. Vervolgens worden suggesties voor oefenstof gegeven. Ten slotte komen mogelijke spelvormen aan de orde. In de bijlage zijn de betreffende deelnameniveaus uitgewerkt. Bij wijze van voorbeeld lichten we nu het thema 'slaan' toe en beschrijven enkele oefenvormen.

Slaan van de bal

Het mooiste van softbal is het slaan. Als de partijen gemaakt zijn, willen alle spelers van de slagpartij als eerste aan slag. Toch kan er maar één speler tegelijk aan slag zijn. Daarom is het belangrijk om te zoeken naar spelvormen waarbij de spelers vaak aan slag komen. Slaan is niet alleen het mooiste, maar ook het moeilijkste onderdeel van het softbalspel. Een speler in de wedstrijd-sport die drie goede klappen geeft uit tien pogingen, doet het al heel behoorlijk. Om een bewegende bal die met flinke snelheid op je afkomt goed te raken, is een goede techniek absoluut noodzakelijk. Het raakvlak tussen bal en knuppel heeft slechts de grootte van een 10 centmuntje. Daarom is het volgen van de bal met de ogen noodzakelijk: timing en richting zijn essentieel. En als een speler niet af en toe een bal goed raakt, verliest hij snel het plezier in het spel.

Principes van slaan

Hard slaan

De uitgangspunten zijn: hard swingen naar de bal en een juiste bewegingsuitvoering. Statische uitgangshoudingen en het onuitputtelijke 'uitmeten' moeten vermeden worden.

Keuze van de knuppel

Er zijn twee componenten van belang: het gewicht van de knuppel en de knuppelsnelheid. De knuppelsnelheid werkt kwadratisch. Dit wil zeggen dat knuppelsnelheid belangrijker is dan massa ($e=mv^2$). De speler kan dus beter een lichtere knuppel nemen die hij sneller rond krijgt, dan een zware die langzamer is.

Volledige beweging

Een slagbeweging bestaat uit de uitgangshouding, gevolgd door een stapje, de beweging naar de bal toe en de nabeweging. Dit maakt de swing compleet.

Richting

Alle bewegingen moeten in één lijn zijn. Het lichaamszwaartepunt en het raakvlak van de knuppel bevinden zich zo dicht mogelijk tegen deze lijn aan. Dit zorgt voor optimale energieoverdracht en een lange contactbaan.

Kijken naar de bal

Het met de ogen oppikken van de bal als hij de hand van de pitcher heeft verlaten en het blijven kijken naar de bal zijn de belangrijkste factoren voor een

constante, succesvolle slagbeweging.

Wijze van opgooien

Het succes van het slaan op een aangegooide bal wordt voor een groot gedeelte bepaald door de wijze van opgooien. Een grotere afstand of een boogbal maken de timing moeilijker.

Herhalen van kwaliteit

Het steeds beter leren slaan van de bal is vooral een kwestie van herhalen van swings met een goede techniek.

Oefenvormen voor slaan

Het kernpunt van de slagbeweging is dat deze actie naar de bal toe moet gebeuren. Het doel is om te proberen met een korte, snelle, krachtige swing vanuit de uitgangshouding, via een stapje, naar het juiste raakpunt te komen.

Timing is het moeilijkste aspect van het slaan en gaat niet altijd samen met het verbeteren van de techniek. De opbouw is daarom als volgt:

- droogzwaaien
- een stilliggende bal
- een loodrecht opstuitende bal
- een schuin opgegooide bal
- een recht aangegooide bal.

Droogzwaaien

Elke speler heeft een knuppel en een handschoen. De docent doet mee, want alle spelers moeten zijn voorbeeld goed

kunnen zien. De handschoen dient als thuisplaat en ligt ter hoogte van zijn voorste been op de grond. De speler neemt de knuppel in zijn onderste hand, strekt zijn arm en gaat zo ver van de handschoen staan, dat hij met het uiteinde van de knuppel de handschoen kan raken. Dan heeft hij de goede afstand tot de thuisplaat. Dit betekent dat een bal die 'in de zone' komt, dus over de plaat tussen oksel- en kniehoogte, goed met het dikke gedeelte van de knuppel geraakt kan worden. Attentie: in verband met de veiligheid moet de onderlinge afstand zeer ruim zijn!

De speler neemt de juiste grip aan. De knuppel moet losjes in de handen alle kanten op bewogen kunnen worden. De knokkels wijzen omhoog.

Daarna neemt de speler de juiste beginstand aan. De knuppel ligt tegen de bovenste schouder top aan of is er net los van. Nu kan hij rustig heen en weer zwaaien volgens de principes die hiervoor beschreven zijn. Het accent ligt op de swing naar de bal toe. Ogen en neus zijn gericht op de handschoen. Aanvankelijk doen alle spelers dit rustig in het tempo van de docent. Later doen ze het in hun eigen tempo, terwijl de docent rondloopt.

Een stilliggende bal

De spelers leggen de bal op een *batting tee*. Dat is een in hoogte verstelbaar paaltje. Een grote pylon kan ook, met daarin een opgerolde krant die eventueel met tape versterkt is.

Een medespeler staat met enkele ballen in zijn handschoen *met zijn gezicht naar de slagman toe* en legt de bal op de tee. Hij neemt minimaal drie stappen naar achter. Daarna controleert hij of de slagman goed staat en geeft hij het teken om te slaan. Wanneer de medespeler de slagman in zijn ogen kan kijken, kan de slagman hem nooit met de knuppel raken.

Een loodrecht opstuitende bal

Dit kan alleen met rubberen softballen of tennisballen uitgevoerd worden. De bal moet namelijk kunnen stuiteren. In de zaal gebeurt dit gewoon op een getekende plaat, maar buiten kan een stoeptegel de plaat vervangen.

De slagman kiest de juiste stand ten opzichte van de plaat. De aangever staat recht tegenover de slagman met ballen in zijn handschoen of een emmer. Hij houdt één bal loodrecht boven de plaat met zijn hand op hoofdhoogte. Na oogcontact met de slagman (klaar?) laat hij de bal vallen. De slagman beoordeelt de stuit en raakt daarna de bal op navelhoogte met gestrekte armen.

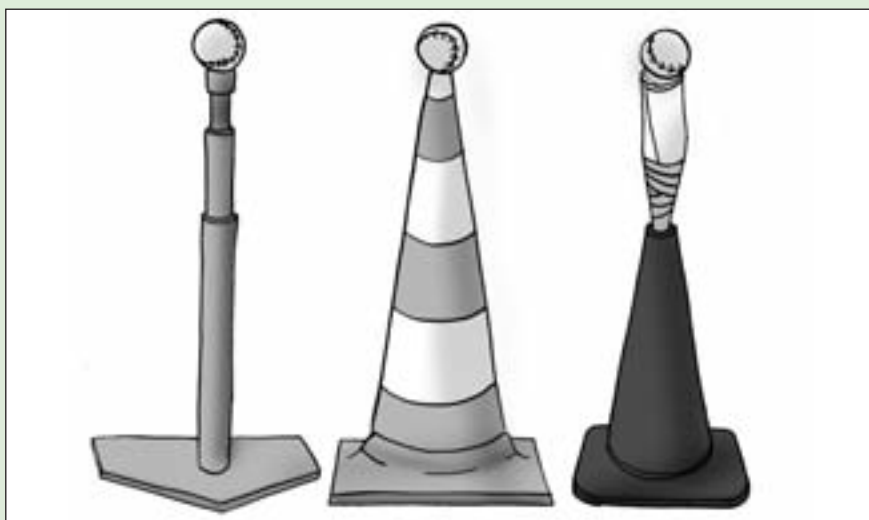
Een schuin opgegooide bal

Het opgooien van de bal wordt ook wel 'optossen' genoemd. Een toss is een van korte afstand onderhands en opzij (45 graden) opgegooide bal. Er is nu een duidelijk timingmoment aanwezig voor de slagman, maar de bal wordt bij naleving van de instructies bijna altijd prettig aangegoooid. Dit in tegenstelling tot het pitchen van voren, waarbij het aangooien van een makkelijke slagbal voor spelers moeilijker is.

De optosser staat of zit buiten de lijn en gooit de bal onderhands op tot voor de plaat, richting voorste heup van de slagman. Het raakpunt wordt eerst aangegeven door de slagman.

De slagbeweging begint met het aangeven van het raakpunt. Zolang dit niet gebeurt, houdt de tosser de bal buiten bereik van de slagman. Als de slagman zijn achterzwaai inzet, gooit de tosser de bal recht omhoog tot raakpunthoogte. De bal hangt dan stil op het raakpunt en de hand van de tosser komt nooit in de baan van de bal. Als de slagman de bal niet zou slaan, zou deze op de plaats van het denkbeeldige statief op de grond moeten komen. Hij raakt de bal voor de plaat met gestrekte armen richting denkbeeldige pitcher.

De situatie kan onveilig worden als:

- de ballen van of op de verkeerde plaats worden gepitcht
- de slagman zijn voetenstand verandert (steeds controleren)
- de ballen te snel achter elkaar worden gepitcht, waardoor er verkeerd gepitcht wordt (= onzuiver) en/of de voeten verkeerd worden geplaatst
- de tosser een gemiste bal achterna gaat.

Een recht aangegooide bal

De laatste stap is het slaan van een recht aangegooide bal, oftewel de front toss. Dit is uiteindelijk de vorm die het dichtst bij het eindspel ligt. Op het veld is het gebruik van screens (hekjes) aan te bevelen. Ze beschermen de opgooier, waardoor er ook met hardere ballen gewerkt kan worden. De screen staat op vijf meter van de slagman. De bal wordt onderhands (met achterzwaai) door de slagzone van de slagman geworpen.

Organisatie

Uiteraard zijn er bij het leren slaan verschillende organisatievormen mogelijk. Veel hangt af van de beschikbare ruimte en materialen. De balkeuze is erg belangrijk. Het is helemaal niet noodzakelijk om voor slagtraining harde ballen te gebruiken. Doordat er met veel ballen (tegelijk) gewerkt wordt, is de kans dat een veldspeler geraakt wordt door een

geslagen bal groter. Afhankelijk van de geoefendheid van de spelers en de hardheid van de gebruikte ballen, moeten de oefenplekken verder uit elkaar liggen. In verband met de veiligheid is het belangrijk dat alle spelers dezelfde kant op slaan.

Tot besluit

In het boek worden spelvormen beschreven waarbij de spelers verschillende softbalthema's beoefenen. Ze kunnen zelfstandig spelen en ook de spelleiding regelen ze zelf. Bovendien is het goed om de dimensies van de re-

gels, zoals gooiafstanden, loopafstanden, veldgrootte of spelersaantallen te (laten) wijzigen wanneer hierdoor een spel beter gaat lopen. Steeds is hierbij het uitgangspunt dat softbal een uitdagende jeugdsport is, mits er veel aandacht is voor het creëren van slagsucces en spelplezier!

Illustraties:

*Sanne Miltenburg
www.sannetekent.nl*

Correspondentie:

guusvandee@quicknet.nl

SOFTBAL, SLA JE SLAG!

Guus van Dee
ISBN 078 90 72335 47 0
€ 16,90

Jan Luiting Fonds
Postbus 398
3700 AJ Zeist
Fax: 030-6912810
E-mail: jlf@kvlo.nl
Internet:
www.janluitingfonds.nl

of via de boekhandel

Als een rots! of water?

Leerlingenbesprekingen gaan tegenwoordig steeds meer over gedrag dan over kwaliteiten. Ook stromen er steeds minder jongens door naar het hogere onderwijs. Jongens zijn steeds vaker dader van geweldsdelicten. Jongens zijn ook steeds vaker slachtoffer van de geweldsdelicten. Met de wetenschap van deze gegevens is het weerbaarheidsprogramma 'Rots en Water' ontstaan dat uitgaat van het idee dat geweld een uiting is van negatieve gevoelens en ongenoegen.

Door: Marcel van Marsbergen

Jongens zijn steeds vaker slachtoffer van risicovol gedrag in dagelijks verkeer. Stoerdoenderij, iets doen voor de 'kick', de grenzen opzoeken van wat wel en niet mag en afnemende zelfbeheersing zijn dingen die dagelijks de revue passeren. Ook is er een sterke stijging in het aantal zelfmoorden. Jongens zijn dus kwetsbaarder. Daarnaast zijn er meer vrouwen op de stoelen van mannen gaan zitten en daardoor zijn er meer jongens onzeker geworden. Kijk maar voor de klas. Er zijn veel vrouwelijke leraressen. Dit zie je ook terugkomen in geloven. Mannen nemen minder snel iets aan van vrouwen, andere status, wat overigens tegenwoordig wel een beetje aan het veranderen is. Dus de positie van de kinderen wordt ook onduidelijker. Vroeger waren rollen duidelijker. Tegenwoordig heb je mannen en vrouwen die dezelfde beroepen beoefenen. Het standaard mannenberoep en standaard vrouwenberoep verdwijnt. En dus komt er bij de jongens onzekerheid. Wat is mijn plaats? Wie is mijn voorbeeld? Vooral het ontbreken van mannelijke rolmodellen breekt dus jongens op.

Rots en Water is een reactie op de negatieve beeldvorming omtrent jongens en mannen. Daarop is een methode ontwikkeld. In eerdere programma's werden deze mannen en jongens meer als lastposten gezien wat werd bevestigd door de afname van de schoolprestaties. Er werd weinig gekeken naar specifieke kwaliteiten van de persoon zelf; ontwikkelingsopgaven en problemen werden meer belicht. Jongens werden niet echt gekend, vaak niet begrepen en dus ook niet gerespecteerd en kregen dus niet de juiste begeleiding die nood-

zakelijk is voor hen om hun weg te vinden in deze maatschappij. Kort gezegd: de eisen die gesteld worden, lopen niet parallel aan de ontwikkeling van de jongeren. Er zijn er dus die onderweg afhaken en die storend gedrag gaan vertonen op scholen maar ook in andere omgevingen. Freek Ykema heeft een programma ontwikkeld voor leerlingen in bovenbouw van de basisschool en het voortgezet onderwijs waarbij het accent vooral op de jongens lag. Tegenwoordig worden ook meer programma's voor meisjes gegeven.

Stevig staan

Methodische lijn

De methodische lijn, in Australië ontwikkeld, is een lijn opgezet met meervoudige doelstellingen vooral gericht op jongens. Het is een fysiek programma waarin wordt geleerd energie te beheersen en te richten. Tegelijkertijd worden via fysieke vormen andere communicatievaardigheden aangeleerd. Meiden uiten zich meer via taal. Ze leren in deze cursus in actie te komen in een bedreigende of stressvolle situatie.

Vier rode draden :

- 1 leren gronden
- 2 ontwikkelen van de gouden driehoek:
lichaamsbewustzijn / emotioneel bewustzijn / zelfbewustzijn
- 3 ontwikkelen van fysieke communicatievormen
- 4 Rots en Water-concept.

Basislessen

De basislessen (acht tot tien praktijklessen) bestaan uit 70% fysiek werk en 30% groepsgesprekken met daaraan gekoppelde opdrachten voor tijdens theorieuren (zoals mentoruren of Sova-lessen) zodat de verhouding redelijk in evenwicht is. De basislessen staan al uitgeschreven in de boeken die je kunt aanschaffen via de Rots en Water-cursus. Ook is er een dvd ter ondersteuning van het boek met de nodige informatie over de oefeningen. Cursussen worden regelmatig gegeven en zijn veelal drie dagen achter elkaar. Erg intensief maar leerzaam en leuk!

De praktijk

Je begint elke les, na de rots en water-groet, met een fysieke activiteit. Pas daarna een groepsgesprek om de thema's van de komende les en de vragen van de vorige les te bespreken. De les wordt ook weer afgesloten met een groepsgesprek. Tijdens het kringgesprek stel je vragen die zich richten op acties en gebeurtenissen. Je begint niet met vragen te stellen die zich richten op gevoelens. Veel leerlingen sluiten zich dan direct af en hebben minder direct toegang tot eigen emoties en gevoelens. In het vertellen over gebeurtenissen, na of gedurende fysieke activiteit, komen de gevoelens die deel waren van de ge-

Groet rots en water

beurtenis makkelijker naar buiten. Na, en zo nu en dan tijdens, elke oefening of spel wordt de aandacht gericht op het centrum en het gronden. De sleutelvraag is altijd: 'Hoe was je centrum'? In het vergroten van het lichaamsbewustzijn wordt ook het emotioneel bewustzijn en zelfbewustzijn (zelfreflectie) vergroot (= de psycho-fysieke driehoek).

Lessenreeks

Onderstaande twaalf lessen duren 35 á 40 minuten. Ze bevatten geen schop-technieken, slechts hier en daar een weering en kunnen worden gegeven zonder enig ondersteunend materiaal. De oefeningen centreren zich rondom de basisthema's van les 1 t/m 8 zoals die beschreven staan in de volledige handleiding die te vinden is in het boek. Elke docent kan direct aan de slag.

Een voorbeeld van een lessenreeks:

- Les 1 Sterk staan
- Les 2 Ademkracht
- Les 3 Ademkracht i.v.m. stoten
- Les 4 Rots en Water op het schoolplein
- Les 5 De zelfverdedigingshouding
- Les 6 De rotshouding
- Les 7 De waterhouding
- Les 8 Rots en Water in verbale confrontatie
- Les 9 Lichaamstaal
- Les 10 Grenzen
- Les 11 Empathie en pesten

Les 12 Hoe ga je met elkaar om:
als rots of als water?

Ik ben als docent lichamelijke opvoeding werkzaam op de Professor dr. Gunningschool in Haarlem. Deze school is voor kinderen die wegens gedrags-, opvoedings- en/of ontwikkelingsproblemen zijn vastgelopen in het reguliere onderwijs. De school wil tegemoet komen aan de specifieke hulpbehoeften van het kind door het stellen van de hulpvraag, het planmatig handelen, het aanbieden van voldoende middelen om hulp, voldoende tolerantie en acceptatie van de leerling. In het beeld van het bieden van specifieke hulp passen de lessen 'Rots en Water'. Deze worden, naast thema's als bijvoorbeeld Love Limits (omgaan met loverboys), in de lessen geïntegreerd. Door in kleine groepen te werken is het effect zowel in de klas als daarbuiten aantoonbaar.

Over de auteur

Marcel van Marsbergen is docent lichamelijke opvoeding. Naast zijn baan op school is hij Hoofd jeugdopleidingen van voetbalclub ij.v.v. Stormvogels in IJmuiden, een club met 250 jeugdleden.

Correspondentie:
m.marsbergen@chello.nl

Foto's: Marcel van Marsbergen

Ontwikkelingsgroepen met autismespectrumstoornis

Binnen het speciaal onderwijs vinden ook op een aangepaste wijze de lessen bewegingsonderwijs plaats. In mijn adviesnota heb ik een basis gelegd om ervoor te zorgen dat ook leerlingen met een ontwikkelingsleeftijd van 12 maanden t/m 2,5 jaar (en daarnaast een autismespectrumstoornis) optimaal kunnen bewegen tijdens de gymles.

Door: Anke Voulon en Jaap Verhagen

Autisme is een stoornis in de informatieverwerking. In de vele processen die in onze hersenen afspelen kunnen veel zaken fout gaan. Bij kinderen met autisme is veelal sprake van een gebrekkige samenhang tussen afzonderlijke waarnemingen, waardoor dingen en situaties voor deze kinderen een andere betekenis krijgen. Daarnaast hebben zij grote moeite met het zich verplaatsen in anderen, zodat sociale situaties niet worden begrepen of aanvoeld en sociaal gedrag moeizaam tot ontwikkelen komt (bron: Leerlingen met autisme in de klas)

Begeleidingsafspraken

Groepsverdeling

De lessen bewegingsonderwijs duren gemiddeld 40 minuten. Dit vraagt van de leerlingen een grote spanningsboog en dat is voor hen met een ontwikkelingsniveau dat gemiddeld rond de 2,5 jaar ligt niet haalbaar. De leerlingen hebben behoefte aan veel individuele begeleiding, die kan gegeven worden door de groep leerlingen in tweeën te splitsen en optimaal gebruik te maken van de personele bezetting. In dit geval een groepsleerkracht, vakdocent, klas-

nassistent en een zorgassistente. Een groep krijgt dan bewegingsonderwijs aangeboden (begeleid door een vakdocent, leerkracht en zorgassistente), terwijl de andere groep in een aparte ruimte een andere activiteit krijgt aangeboden van de klassenassistent.

Binnenkomst/afsluiting les

Geef de leerlingen steeds bij binnenkomst in de gymzaal structureel dezelfde plek. Het liefst op een bank, dit geeft visuele ondersteuning en leerlingen kunnen letterlijk voelen dat de les begint. Wanneer de les voorbij is maakt de leerkracht een duidelijk 'klaar' gebaar, waarna de leerlingen terug op de bank gaan zitten. Ze voelen dan weer dat de les letterlijk klaar is.

Herhaling, herhaling

Belangrijk voor de leerlingen is dat ze weten wat er van hen verwacht wordt in de gymles. Door ze veel herhaling aan te bieden van les op les geeft dit duidelijkheid en bevordert de zelfstandigheid van de leerlingen. Dit leidt uiteindelijk tot het zelfstandig uitvoeren van eenvoudige bewegingsactiviteiten. Wanneer je een nieuw onderdeel wilt aanbieden kun je al het 'bekende' voor de leerlingen laten staan en het nieuwe onderdeel voor de leerling begeleiden. Geef op school middels het dagsysteem van de leerling aan wat we gaan doen in de les bewegingsonderwijs, is het bijvoorbeeld een parcours of een spelles.

Lesinhouden

• Werkvorm parcours

De werkvorm parcours geeft de leerlingen 'veiligheid' er is een duidelijk begin- en eindpunt, waardoor ze zo zelfstandig mogelijk heen kunnen gaan. In het parcours kunnen veel verschillende bewegingsthema's en leerlijnen worden gepast, als ze visueel duidelijk zijn (deze werkvorm wordt het meeste in de praktijk gebruikt).

• Werkvorm eenvoudige spelvormen

Herhaling is ook in spel heel belangrijk. Eenvoudige spelletjes die je met de leerlingen in spel kunt doen zijn:

- overrollen met een bal, via een bank
- overgooien met een bal
- een net over de breedte van de gymzaal plaatsen en leerlingen op deze wijze naar elkaar over laten gooien
- de leerlingen met ballonnen en rackets naar elkaar laten slaan
- rijden; een leerling zit op een karretje en de andere leerling trekt
- circuits.

Het werken in circuits is alweer voor de leerlingen die net wat meer aan kunnen dan de rest van de groep.

Fysieke ondersteuning

Fysieke ondersteuning speelt een belangrijke rol in de begeleiding van de leerlingen. Je neemt de leerlingen letterlijk aan de hand

FOTO: ANKE VOULON

door de gymles heen, omdat ze verbaal en visueel de opdracht niet begrijpen om hem zelfstandig uit te kunnen voeren. Geef leerlingen ook de ruimte om af en toe niet/nauwelijks gebruik te maken van de fysieke ondersteuning. Het doel is dat de leerlingen zelfstandig de bewegingactiviteiten uit kunnen gaan voeren. Ook hebben leerlingen in de gymzaal een hoge bewegingsdrang waardoor ze even moeten kunnen 'ontladen'. Dit kun je ze aanbieden door ze even vrij te laten in de zaal, zie ook het onderdeel ontdekkend leren.

Visuele ondersteuning

In de praktijk is het zo dat de leerlingen in de aanvangsgroepen de meeste fysieke begeleiding krijgen. Dit zijn groepen met 'jonge kinderen' zij vragen letterlijk een 'hand' om zo de les bewegingsonderwijs te doorlopen. Wanneer de leerlingen eraan toe zijn zelfstandiger te gaan werken wordt er tijdens sommige lessen bewegingsonderwijs gebruik gemaakt van pictogrammen of foto's zodat aan de leerling de activiteit wordt duidelijk gemaakt en de zelfstandigheid wordt bevorderd.

Communicatie

Belangrijke punten in de communicatie zijn:

- maak gebruik van *gebaren*, naast picto's. Deze worden aangeleerd door de logopediste
- *voordoen*. Het uitleggen door gesproken taal is voor het allergrootste gedeelte van deze leerlingen te moeilijk. Als vakdocent moet je vooral voordoen, voordoen, voordoen en de leerlingen laten kijken of de beweging samen ervaren. Denk hierbij aan het samen klimmen in een klimrek, samen springen in de minitramp, samen gooien van een bal in een doel. Doe actief mee, dat werkt altijd stimulerend, ook bij reguliere groepen
- *korte duidelijke zinnen*. Geef in woorden/ korte zinnen aan wat ze moeten doen. Denk hierbij aan zinnen als: '(naam leerling) nee.' '(naam leerling) goed gedaan'. Spreek als begeleiders onder elkaar zo min mogelijk, zodat de leerlingen niet afgeleid worden.

Zo veel mogelijk bewegen

Je kunt de leerlingen zoveel mogelijk laten bewegen zoals al eerder in de begeleidingsafspraken staat beschreven. Maak kleine groepjes, geef leerlingen veel individuele begeleiding, visuele ondersteuning, herhaling, structuur. Zo komen de leerlingen tot maximaal bewegen in de gymles.

Ontdekkend leren

Zoals al veel is geschreven over fysieke begeleiding: het kind letterlijk aan de hand mee te laten nemen over het parcours, is het van tijd tot tijd ook belangrijk dat de leerlingen de ruimte krijgen om zelf te gaan ontdekken. Ontdekken kun je doen aan het einde van 20 minuten. Werk vijftien minuten met het kind intensief en geef ze daarna de ruimte en mogelijkheden (materialen) om tot ontdekkend leren te komen. Geef wel ook in het ontdekkend leren duidelijke grenzen aan, wat kan wel en wat kan niet, zo mogen de leerlingen nooit in de berging en moeten ze in de gymzaal blijven.

Samen werken - samen spelen

Het samen werken door bijvoorbeeld een activiteit met meer dan twee personen uit te voeren zal voor de leerlingen van de basale

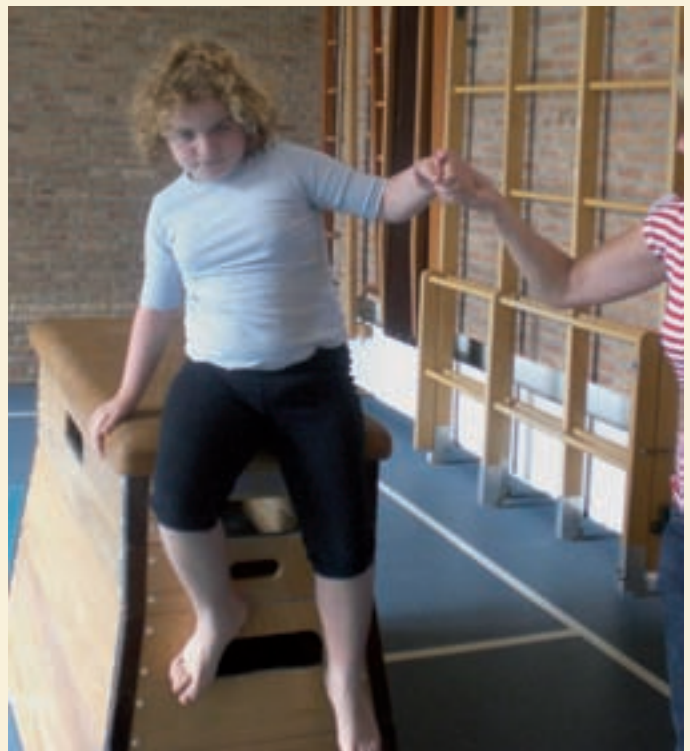

FOTO: ANKE VOULON

vormingsgroepen met autisme spectrumstoornis heel erg moeilijk zijn. Een eenrichtingsopdracht zoals het naar elkaar over gooien, schoppen, slaan lukt nog goed, maar het uitvoeren van o.a. een tikspel is veelal een stapje te hoog.

Samen spelen kun je als vakdocent wel uit dagen door eenvoudige opdrachten in te plannen. Zo kun je bijvoorbeeld:

- werken met de parachute
- werken met een skippybal aan een touw, leerlingen deze naar elkaar laten zwaaien
- stoelendans/hoepeldans
- de leerlingen in een kring laten zitten en ze stimuleren de bal naar elkaar over te laten rollen

Sensorische integratie instellen

Als vakdocent kun je gebruik maken van de kennis die op school aanwezig is op het gebied van sensorische integratie. Deze informatie kun je gebruiken voor onder andere je parcours. Denk hierbij aan het opstellen van een minitrampoline in je parcours, het toevoegen van verschillende tactiele materialen om prikkels te dempen of activeren. Het geven van een stoeispeel op een mat.

Passend bewegingsonderwijs

Al deze maatregelen dragen ertoe bij dat leerlingen met een autismespectrum stoornis optimaal kunnen bewegen in de les en er ook voor hen passend bewegingsonderwijs wordt gerealiseerd.

Anke Voulon is leerkracht aan de Liduinaschool voor ZMLK in Breda

Correspondentie:

ankevoulon@hotmail.nl

Dragers van kwaliteit

Elders in dit blad staat een artikel over werken met leerlingen in ClubExtra. Daarin gaat het om kinderen die leerproblematiek of leerachterstand hebben. Op welke wijze worden zij geïntroduceerd in de bewegingsactiviteiten en hoe worden deze activiteiten gekozen. Welke rol is daarin voor lesgevers weggelegd? In dit artikel worden voorbeelden gegeven. Door: Corina van Doodewaard

*Een kind, een kind is zoveel meer
Dan een aanstaande dame of een aan-
staande heer
Wie niet in het kind het wonder ziet
Die snapt het hele liedje niet...*

(Toon Hermans)

ClubExtra kinderen

Op ClubExtra zitten 'allemaal hele leuke kinderen'. (Johan, 8 jaar). Voor deze jongen was dat kennelijk een bijzondere ervaring. In zijn toelichting gaf hij aan dat het vooral ging over met elkaar mee-

leven, geen nare opmerkingen en 'gewoon aardig doen'. Voor sommige kinderen is dat al een hele zegen: dat je er een beetje bij kunt horen en dat de anderen aardig tegen je doen. ClubExtra-kinderen zijn doorgaans trotse leden, die graag komen bewegen. Natuurlijk mogen we niet overslaan dat er nogal wat kinderen op ClubExtra zitten die naast hun bewegingsachterstand ook sociale problemen hebben en bijzonder gedrag vertonen. Sommige kinderen hebben een gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis zoals PDD NOS of

ADHD. In het begeleiden van ClubExtra-kinderen is het verhaal van het kind erg belangrijk.

ClubExtra activiteiten

De activiteiten die bij ClubExtra centraal staan, worden meestal gekozen vanuit mogelijkheden om goed te kunnen differentiëren. De arrangementen bieden mogelijkheden voor meerdere uitvoeringen en de activiteiten zijn uit te voeren op meerdere niveaus. Daarbij staan de begrippen oproepbaarheid en uitbouwbaarheid centraal. De oproep-

Geert zat boven in het wandrek en had het daar prima naar zijn zin. Hij overzag de gymzaal zittend op de bovenste sport van het wandrek waar hij eerst met veel genoegen naar toe was geklommen. Ik riep dat het tijd werd voor de afsluiting: allemaal even op de bank komen zitten! Maar Geert kwam niet, leek zelfs wat angstig te worden. Op herhaalde verzoeken van mijn kant, reageerde hij niet: want, zei hij, het kan niet.... Het kan niet is een boeiend zinnetje: wat kan er niet? Naar beneden klimmen? Weet je niet meer hoe het klimmen gaat? Vind je het ineens te moeilijk? Maar dat was niet het geval. Tuurlijk kan hij wel naar beneden klimmen, maar nu nog niet...kom dan zelf kijken! Naast Geert op de bovenste sport in het wandrek zag ik nóg niet wat er onmogelijk was voor hem. De andere kinderen liepen richting de bank, de spullen lagen nog in de zaal...het leek een les net als de andere. Wat was er toch aan de hand? "Kun je me uitleggen waarom het niet zo goed kan?," vroeg ik hem op zachte toon. "Ik kan het niet zo goed zien." "Nou, zie je ze dan niet lopen? De ratten? Ik kan niet naar beneden want er lopen nog allemaal ratten in de zaal!". Aansluiten betekent in dit geval dat ik de rationaliteit van Geert serieus neem: niet wijzen op de onzin van zijn verhaal vanuit mijn interpretatie, maar meevoelen met het feit dat je niet naar beneden kunt als daar allemaal ratten lopen. Samen moeten we een oplossing verzinnen voor dit probleem. Daarin staat Geert centraal: hij weet hoe we de ratten kunnen bestrijden...."Wat moeten we doen?" vroeg ik hem dan ook, opnieuw zachtjes.. "Pgg.....doodschieten natuurlijk!" En dat hebben we gedaan. Eén voor een. Tot hij dacht dat ze allemaal weg waren. Ik schoot nog snel de allerlaatste dood en we zijn naar beneden geklommen. Allebei opgelucht dat de ratten verdwenen waren...Corina van Doodewaard, 2009

baarheid van de activiteiten heeft vooral te maken met de mate van lukken: de activiteiten moeten haalbaar zijn voor de kinderen en het hoofdprobleem van de activiteit moet oplosbaar zijn voor het kind. Activiteiten moeten voor kinderen betekenisvol zijn. Dat betekent dat een balanceeractiviteit uit moet dagen tot het zoeken en vinden van evenwicht ten opzichte van het verliezen van dit evenwicht. En dat betekent bijvoorbeeld ook dat het in een tikspel steeds spannend moet blijven of je wel of niet getikt zult worden. Als een hoofdprobleem oproepbaar blijft, is er een goed evenwicht tussen wel of niet halen. Zo is het niet te moeilijk voor het kind, maar ook niet te makkelijk. Wanneer een activiteit goed uitbouwbaar is zal steeds opnieuw gezocht kunnen worden naar mogelijkheden om het hoofdprobleem opnieuw te problematiseren. Je kunt verder ontwerpen binnen de activiteit om te zorgen dat het hoofdprobleem in een nieuwe setting (moeilijker of makkelijker) oproepbaar wordt. Zo kun je voor kinderen die het al heel makkelijk vinden om over een omgekeerde bank te lopen de bank een beetje schuin op laten lopen om het balanceerprobleem opnieuw in beeld te brengen. Zo kun je voor kinderen die in een tikspel steeds snel getikt worden een vrijplaats in het veld maken om ze meer tijd te geven om een goed weggetje in het tikgebied te zoeken (zodat het hoofdprobleem wel of niet getikt worden weer opnieuw spannend is geworden). In het begeleiden van kinderen bij ClubExtra is de kunst van het lesgeven vooral om voor elk kind deze oproepbaarheid te bewaken. Jezelf steeds af te vragen of het hoofdprobleem voor het kind opgelost kan worden, of het ook vaak genoeg lukt. Daarvoor is het nodig om ontwerpend les te geven: de situatie steeds op maat te kiezen van het kind of zo aan te passen dat de activiteit op maat van het kind komt. Doorgaans zijn kinderen hierin zelf ook ontwerpers: passen ze zelf ook de activiteiten wel aan aan hun

eigen mogelijkheden. Voor veel ClubExtra-kinderen duurt dat echter wel een tijd. De lesgever is hierin cruciaal: er wordt professioneel maatwerk van hoogstaande kwaliteit gevraagd.

ClubExtra contexten

In het begeleiden van kinderen en activiteiten speelt ook de ClubExtra-context een grote rol. Heel concreet kan het hier gaan om de zaal, de spullen, de weg ernaar toe, maar het gaat ook over de groepssamenstelling, de sfeer en de andere kinderen. Welke afspraken gelden

ClubExtra lesgever

Bijzondere contextfactor is natuurlijk de lesgever; het kind voert en leidt weliswaar zijn eigen ontwikkeling; hij is daarin erg afhankelijk van de uitdagingen die hem in zijn omgeving worden geboden. Een docent die goed aan kan sluiten bij de 'zone van de naaste ontwikkeling' is voor een kind erg waardevol om weer nieuwe ontwikkelingskansen te kunnen krijgen. Lesgevers moeten zich bij het begeleiden van ClubExtra goed realiseren wat daarin van belang is. We verzamelen dat in

FOTO: ANITA RIEMERSMA

er en welke rituelen zijn er gekozen in de les? Deze context heeft grote invloed op het gedrag van de kinderen en de wijze waarop activiteiten kunnen worden uitgevoerd. Als het beste vriendje van ClubExtra ziek is, zal het meedoen aan ClubExtra deze week heel anders zijn. Sommige kinderen hebben erg veel baat bij een opstartceremonie: dat je bij binnenkomst altijd zelf mag spelen, maar dat de groep daarna even samen wordt geroepen op de mat en er besproken wordt wat er vandaag gaat gebeuren. Het doorbreken van zo'n ritueel maakt dat sommige kinderen minder goed uit de voeten kunnen in de les. Het begeleiden bij ClubExtra is dan lastiger geworden door een contextvariabele die veranderd is.

drie begrippen: rationaliteit, ruil en deelvertrouwen (Rebergen & Maan, 1988).

Rationaliteit, Ruil en Deelvertrouwen
Om goed te kunnen begrijpen hoe een kind handelt, denkt, voelt en wat hij wil, is het belangrijk om de rationaliteit van het kind te achterhalen. Je te verdiepen in de wijze waarop een kind de werkelijkheid om zich heen ervaart en welke ankerpunten daarin belangrijk zijn. Je eigen ideeën en interpretaties over het gedrag van het kind los te laten en je te verdiepen in de wereld van dit kind. In feite aan te sluiten bij de wijze waarop dit kind de wereld ervaart en beleeft om er vervolgens ook idee van te krijgen hoe je hierin kunt aansluiten en invoegen.

Sjon vond het geweldig bij de skateboardbaan: trouw stond hij steeds op zijn beurt te wachten met het groene skateboard. Als hij aan de beurt was reed hij eraf, pakte het board op en ging achter Chantal weer in de rij staan. Drie kinderen, drie skateboards... niks aan de hand. Tot Adam er ook bij kwam staan. Hij sloot aan in de rij, kreeg het board van Niels toen hij aan de beurt was en reed eraf. Twee minuten later was Sjon helemaal woest!! Totaal door het lint sloeg hij de kinderen in het groepje en rende hij in het rond. Wat was er gebeurd? Ik besloot om Sjon mee te nemen en op een stoel in de berging te zetten. Eerst maar even kalmeren... Toen ik later met Sjon het verhaal reconstrueerde, bleek hij vooral zo boos omdat andere kinderen nu ook op zijn groene skateboard wilden: meer dan drie kinderen betekende ook ruilen van skateboard. En dat was niet wat Sjon wilde: als hij aan de beurt was moest hij op het groene skateboard. Zo was het de hele tijd al gegaan. Ruilen van skateboard met andere kinderen: voor Sjon nog een brug te ver. Hier moeten belangen worden geruild en naar een oplossing worden gezocht. Als Sjon steeds op het groene skateboard mocht, zou de ruzie verdwijnen. Maar de andere kinderen hebben ook zin in skateboards – hen maakt de kleur van het board niets uit maar wel of iedereen eerlijk op zijn beurt wacht. In de oplossing moeten de belangen van Sjon (alleen op de groene skateboard), de belangen van de andere kinderen (gaan als je aan de beurt bent) en mijn belangen (geen ruzie, veel leeransen) gediend worden. Samen met de kinderen vond ik de volgende oplossing: Als Sjon aan de beurt was en het groene skateboard was net geweest, dan zou hij een beurt overslaan zodat het board weer terug in de rij was. Hij zou dan de groene krijgen en kon weer rijden van de baan. Als hij klaar was, gaf hij het board aan een ander kind. Uiteindelijk liep het prima: de andere kinderen hadden geen last van de oplossing: sterker nog – die waren trots op deze regeling! Trouw hielpen ze Sjon als hij aan de beurt was om met zijn groene skateboard van de baan te rijden... Corina van Doodewaard, 2009

Hoe je vanuit dit begrip het kind kunt helpen om aansluiting te vinden in de activiteiten met de groep kinderen om hem heen. En soms leidt dat tot onverwachte ervaringen...

Werkelijk aansluiting zoeken bij de kinderen om van daaruit te kunnen werken binnen ClubExtra, betekent het kind in zijn rationaliteit leren kennen. Begrijpen hoe het kind de situatie definieert. Begrijpen welke leertaken het kind voor zichzelf construeert (Van Driel & Koekoek, 2005/2006). Binnen het lesgeven staan meerdere belangen centraal: die van het kind, die van de groep, die van de lesgever. En die belangen kunnen soms van elkaar verschillen. Bijvoorbeeld wanneer een kind vooral op de schommel wil blijven schommelen en er nog anderen te wachten staan... Of wanneer een kind na drie mislukte pogingen bij het mikken wegloopt en de lesgever kansen ziet als het mikdoel een beetje groter is (en graag wil dat het kind het nogmaals probeert).

De kunst van goed lesgeven is ook de kunst van het onderhandelen: het ruilen van belangen. Dat betekent allereerst dat de belangen door de lesgever goed moeten worden ingeschat: wat is er voor het kind belangrijk in deze situatie? En wat is mijn eigen belang?

Een veilig en betrouwbaar leerklimaat is onder alle omstandigheden het beste wat je een kind kunt bieden. Dat geldt natuurlijk ook voor ClubExtra. Ook

hierin speelt de lesgever een belangrijke rol. Veilig en betrouwbaar heeft te maken met vertrouwen. Ben je in je professionaliteit te vertrouwen voor het kind? Als jij de hulpverlener bent in een situatie, bied je dan de juiste hulp? Vang je een kind op dat valt? Doe je wat je zegt en zeg je wat je doet? Is een ritueel een echt ritueel? Krijgt een kind de mogelijkheden om vanuit zijn psychologische basisbehoeftes te werken? Kan hij bouwen aan relaties, krijgt hij mogelijkheden om competenties te verwerven en wordt hij gestimuleerd om autonomie te ontwikkelen? (van Doodewaard, 2007, Stevens, 2004).

Het vertrouwen dat we hierin willen geven en van kinderen hopen terug krijgen, richt zich vooral op de context van ClubExtra. Daarin is er sprake van deelvertrouwen. In dit milieu waarin het kind zich met jou als lesgever bevindt, moet jij te vertrouwen zijn. Hoe dat in de andere milieus gaat (privé, in een andere werksituatie, in een andere les) is nu niet aan de orde.

Afsluiting

In het begeleiden van kinderen in de activiteiten van ClubExtra spelen meerdere aspecten een rol. Daarin zijn vooral de lesgevers cruciaal. Onlangs bleek uit onderzoek dat het succes van ClubExtra voor een groot deel bepaald wordt door het kindgerichte werken in de groep, het aanbieden van een gedifferentieerd activiteitenaanbod en het

werken met vakbekwame lesgevers (van Doodewaard & Bosscher, 2009).

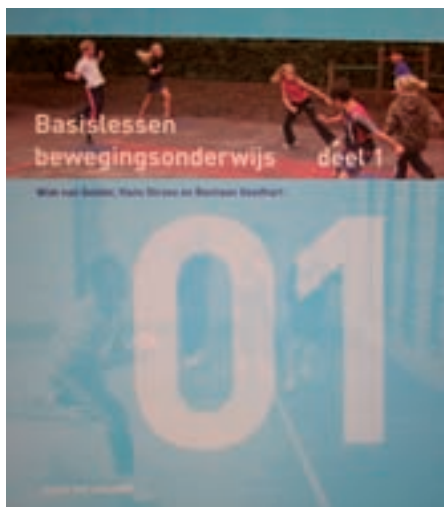
De lesgevers van ClubExtra: dragers van de kwaliteit.

Literatuur

- Doodewaard, C.L. van (2007). 'Het succes van ClubExtra'. In *Lichamelijke Opvoeding*, 14, p. 34-37.
- Doodewaard, C.L. van & Bosscher, R.J. (2009). *Succesbepalende factoren van ClubExtra Zwolle voor kinderen met bewegingsachterstand*. Zwolle: Christelijke Hogeschool Windesheim (in voorbereiding).
- Driel, G. van & Koekoek, J.H. (2005) 'Het construeren van leertaken in bewegingsonderwijs(1)'. In *Lichamelijke Opvoeding*, 7, p. 30-34.
- Driel, G. van & Koekoek, J.H. & Stegeman, H. (2006). 'Het construeren van leertaken in bewegingsonderwijs(2)'. In *Lichamelijke Opvoeding*, 14, p.33-35.
- Rebergen, G.R. & Maan, C.R. (1988). *Activiteitsdenken. Poëtik rond het veranderen in bewegingsonderwijs, -therapie en daarbuiten*. Deventer, Veessen: eigen beheer.
- Stevens, L. (2004). *Zin in school*. Amersfoort: CPS.

Dit artikel is geschreven in opdracht van Gehandicaptensport Nederland ten behoeve van de ClubExtra opleiding februari 2009

Correspondentie:
corina@vandoodewaard.com

Basislessen bewegingsonderwijs deel 1
Van Gelder, W., Stroes, H. en Goedhart, B.
(2009)
Reed business, Maarssen

De vernieuwde methode *Basislessen bewegingsonderwijs deel 1*, die negentien jaar geleden voor het eerst uitkwam en veelvuldig wordt gebruikt, is gedistingeerd vormgegeven en zeer uitgebreid. Van zowel de organisatie als de uitvoering van de bewegingen zijn veel foto's en tekeningen aanwezig. Hierop is te zien hoe en wanneer de instructie plaats dient te vinden, waar exact het materiaal moet staan en hoe de technische uitvoering van de deelnemers eruit moet komen te zien. Daarvoor is wel voorwaarde dat je als leraar een gedegen kennis bezit over bewegen.

Dat de schrijvers uitgaan van een 'basis'gymzaal en bijbehorend materiaal is een sterk punt. Ook is het aantal buitenlessen ten opzichte van het aantal binnenlessen reëel. Er zijn buitenactiviteiten opgenomen die zowel op het schoolplein kunnen worden uitgevoerd als op het veld waarover niet iedere school beschikt. Een website is actief waar ondersteunende informatie gevonden kan worden. Lidmaatschap is hierbij een voorwaarde.

Traditioneel - Vernieuwend

Eén van de doelen van het bewegingsonderwijs is kinderen zo breed mogelijk te introduceren op deelname aan de huidige bewegingscultuur.

De basislessen besteden nadrukkelijk aandacht aan vernieuwende sporten en beweegactiviteiten. Zo worden activiteiten aangeboden als aerobics, cagedancing, skaten en frisbee. Leerlingen hebben zo kans zich te oriënteren in de Nederlandse bewegingscultuur en bereidt ze voor daar-

aan deel te nemen.

De traditionele sporten zijn ingedeeld in leerlijnen en hebben een sterke link met de welbekende sportdomeinen. Deze leerlijnen, zoals balanceren, mikken en stoeispelen, zijn over het algemeen meer aanwezig dan de vernieuwende activiteiten. In de buitenlessen is de verdeling traditioneel en vernieuwend nagenoeg gelijk.

Prestatiegericht – Ontwikkelgericht

Groepen zijn op motorisch, cognitief en sociaal-emotioneel gebied verschillend qua niveau. Iedere leerling moet uitgedaagd worden op zijn/haar eigen niveau.

Eén van meest sterke punten zijn de zeer veel en goed toepasbare differentiatiemogelijkheden op motorisch gebied. Hierbij dient absoluut een compliment gemaakt te worden aan de inventiviteit van de schrijvers door met minimale middelen, als een pilon of een koord, bewegingssituaties makkelijker en of moeilijker te maken. Tot de differentiatiemogelijkheden behoren ook de aandacht voor de minder vaardige beweging en het kind met overgewicht of obesitas. Duidelijke handreikingen worden geboden waarmee elke leraar uit de voeten kan. Mogelijkheden om voor de getalenteerde deelnemer te komen tot een uitdagend programma kunnen duidelijker worden benoemd.

Minder wordt het accent gelegd op cognitief en sociaal-emotionele aspecten. Bij stoeispelen wordt bijvoorbeeld geen aandacht besteed aan het omgaan met lichamelijk contact.

Een grote meerwaarde wordt gecreëerd door het ingerichte leerlingvolgsysteem, op dit moment nog in ontwikkeling. Het systeem is duidelijk ten aanzien van het te volgen niveau en kwantitatief opgesteld. Door het hanteren van het volgsysteem kan doelgericht gewerkt worden. Ook biedt het de leerkracht de mogelijkheid om aan te sluiten op het voortgezet onderwijs.

Docentgericht – Kindgericht

Ieder kind moet zelfstandig worden om zich een plek in de huidige maatschappij te kunnen verwerven. Het oefenen hiervan, door zelf verantwoordelijkheden te krijgen en die van feedback voorzien, is erg belangrijk voor dit groeiproses.

Er kunnen veel bewegingssituaties worden uitgezet, waarin veelzijdig en intensief bewegen kan worden. Er is een duidelijke instructie voor kinderen van de bewegingsmogelijkheden, de veiligheid en

de keuzemogelijkheden. Dit geeft houvast waardoor de kinderen absoluut zelfstandiger kunnen werken. Er wordt niet expliciet aandacht besteed aan de interactie tussen de kinderen zelf. Hoe werk je bijvoorbeeld goed samen of maak je eerlijke teams? De auteurs hebben op dit punt ervoor gekozen om voornamelijk aandacht te besteden aan de belangrijkste randvoorwaarden van samenspel. Zoals aantal spelers, op niveau bewegen en een afweging met betrekking tot (heterogene dan wel homogene) groepssamenstelling. Op de website is hierover extra informatie te vinden.

De kinderen hebben de mogelijkheid om in vrijwel alle situaties hun eigen niveau te kiezen en te bepalen. De eigen inbreng zoals het leren aanpassen van regels blijft wat onderbelicht.

Er zijn weinig andere rollen zoals coach, scheidsrechter of observeerder vormgegeven.

Activiteitgericht–Motiegericht

Het motief van de deelnemer zegt erg veel over waar zijn/haar interesses liggen. Door hier goed op in te spelen wordt de kans op een optimale motivatie bij iedere leerling bij elke activiteit aanzienlijk vergroot.

In de basislessen staan de activiteiten en de uitvoering centraal. Dit is zeer verhelderend voor de deelnemers en de leraar. Op de motieven van de deelnemers wordt minder duidelijk ingespeeld. Is bijvoorbeeld iemand recreatief, avontuurlijk of prestatief ingesteld? Door vanuit deze motieven te werken, is het mogelijk dat het kind zich bewust wordt van de basis waarop hij/zij gemotiveerd raakt binnen sport en bewegen.

Dit kan van groot belang zijn willen kinderen een goede keuze kunnen maken voor een blijvende deelname aan de huidige beweegcultuur.

Afsluitend

Basislessen bewegingsonderwijs deel 1 is een zeer gedegen uitgewerkt lesprogramma. Deze maand zijn de werkbladen uitgekomen die ondersteunend zijn aan de methode. De leerkracht kan direct aan de slag met de lessen. Inspelen op motieven en het explicieter, verwerken van cognitieve en sociaal-emotionele thema's in de lessen zijn enkele aandachtsgebieden die het lesprogramma nog sterker zouden kunnen maken. Deze methode geeft absoluut een kwaliteitsimpuls aan de lessen bewegingsonderwijs op de basisschool!

Ardan Aldershof en Joep Manders

Ambulante Begeleiding in het bewegingsonderwijs!

Leerlingen met motorische beperkingen in het regulier onderwijs

Een leerling met een motorische beperking binnen een reguliere school vraagt vaak om specifieke begeleiding, zowel in de klas als in de lessen bewegingsonderwijs. Passend bewegingsonderwijs betekent dan optimaal gedifferentieerd lesgeven middels aanpassingen zowel op regel- en materiaalniveau, als op groeps- en specifiek niveau. De ambulante begeleider bewegingsonderwijs begeleidt en adviseert bij dit maatwerk, zowel in het basis- als in het voortgezet onderwijs.

Door: Gwendolyn Abrahams en Marion Gidding

Passend Bewegingsonderwijs op REC Rivierenland cluster 3

Door de beperkingen heeft de leerling minder mogelijkheden in vergelijking tot de rest van de groep. Hij/zij ervaart relatief minder kracht, balans, coördinatie, conditie en snelheid. Daarnaast kunnen zich ziektebeeldgebonden problemen voordoen zoals asymmetrie of rijvaardigheidsproblemen. Deze beperkingen zijn vaak het gevolg van ziektebeelden als bijvoorbeeld spasticiteit, spierziekten, spina bifida, niet-aangeboren hersenletsel, jeugdreuma, kanker, e.d. Soms zijn oorzaken minder duidelijk zoals bij DCD of motorische achterstand.

Binnen het begeleidingstraject gaan we op zoek naar de (motorische) mogelijkheden van deze leerling. Er wordt hulpvraaggericht gewerkt en de advisering bestaat uit praktische handelingsadviezen om vervolgens te komen tot passend bewegingsonderwijs! Hieronder beschrijven we hoe dat bij REC Rivierenland in zijn werk gaat en vervolgens beschrijven we de overige diensten en producten op het gebied van bewegingsonderwijs.

Hulpvraag bewegingsonderwijs

Veel nieuwe leerlingen binnen REC Rivierenland worden in de eerste drie maanden geobserveerd en besproken. Aan de hand van het Screeningsformulier Bewegingsonderwijs wordt vastgesteld bij welke gymactiviteiten de leerling problemen ervaart. Vervolgens formuleren we de hulpvraag. Veel voorkomende vragen zijn:

- Wat kan en mag de leerling? Welke gymactiviteiten zijn haalbaar en geschikt?
- Wat houdt de handicap in? Wat zijn de gevolgen voor het bewegingsonderwijs?
- Hoeveel aandacht kan ik deze leerling geven zonder dat ik de rest van de klas te kort doe?
- Hoe verleen ik deze leerling het best hulp?
- Met welke materialen kan de leerling beter meedoen?
- Hoe rijdt een leerling in een (elektrische) rolstoel veilig tussen de andere leerlingen?

Kortom allemaal praktische vragen waarvoor concrete adviezen nodig zijn, afgestemd op de mogelijkheden en de beperkingen van leerling en school.

Samen bewegen!

Handelingsadviezen middels aanpassingen en alternatieven

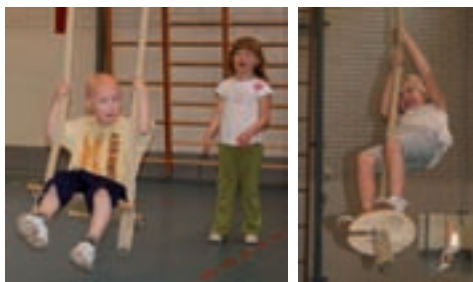
Het gaat erom dat de leerling zo optimaal mogelijk deel kan nemen aan de verschillende toestel- en spelactiviteiten van de klas. Je kunt dan kiezen voor aanpassingen van de reguliere activiteiten, alternatieve- en/of groepsactiviteiten.

Aanpassingen binnen de reguliere activiteiten verdienen altijd de voorkeur omdat de leerling met een motorische beperking hierbij geen uitzonderingspositie hoeft in te nemen.

Als aanpassingen binnen de gegeven leersituaties moeilijk te realiseren zijn, kies je voor **alternatieve activiteiten**. Bij onderdelen als hoog- of bokspringen, touwklimmen of conditietesten mag de leerling dan (samen met anderen) iets anders doen zoals schommelen, glijden of rijden.

Groepsactiviteiten als acrogym, groene spelen, familieschommels,

Activiteit	Aanpassingen/alternatieven
Balanceren (over banken en diepspringen vanaf kast)	- N. heeft te weinig spierkracht in de benen om door te veren en zijn gewicht goed op te vangen. Bij deze hoogte liever zelfstandig buikliggend eraf glijden dan volledig afhankelijk eraf tillen. - Korfbalpaal bij op-/afstapplaatsen. - Breed balanceervlak en lagere kast. - Liever één arm laten gebruiken voor het vasthouden. De andere arm kan evt. balansverstoringen corrigeren. Hulpverlenen aan de mindere zijde. - Alternatieven: glijden i.p.v. diepspringen.
Klimmen (schuin wandrek, strekhang en afspringen)	- Begeleiding: eerst aan de voorkant van het wandrek totdat hij zit, dan aan de achterkant het lichaamsgewicht opvangen. - Letten op grip handen en voetenstand. N. leren dit zelf continu te controleren. - Het hangen in stilhang eerst checken op knijpkracht handen. - Via de zijkant om het wandrek heen klimmen. - Alternatieven: naar beneden klimmen of glijden i.p.v. hangend afspringen.
Touwzwaaien (van bank naar matje)	- N. heeft te weinig spierkracht in de armen om langdurig hangend te zwaaien. - Begeleiding: meelopen tijdens de zwaai. Eventueel touwcorset of achtknoop. - Brede afzet- en landingsvlakken. - Alternatieven: steun- of zittend zwaaien op schommelschotel en -plank.

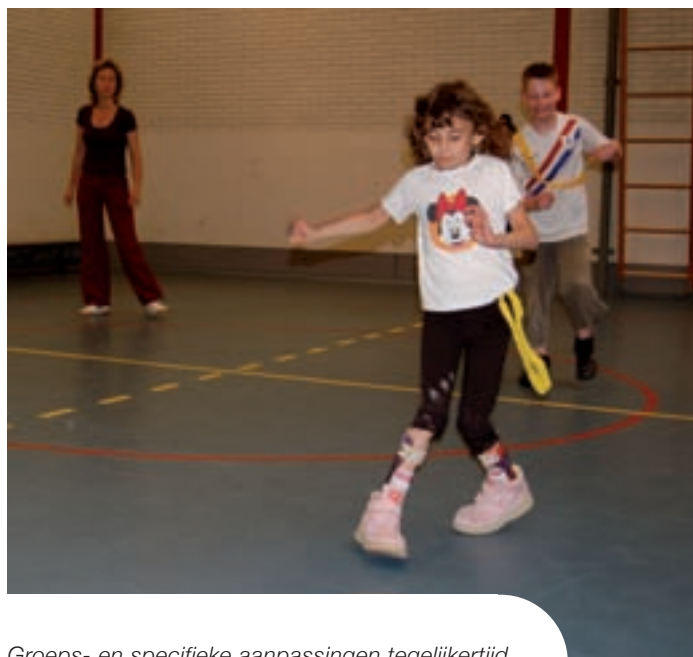

Met zo'n aanpassing kun je langdurig of zelfs staand zwaaien

parachute, circus, mikken of tafeltennis, zijn voor genoemde leerling vrij toegankelijk en dus een goed alternatief.

Enkele voorbeelden van mogelijke aanpassingen en/of alternatieven middels een casus:

Casus: N. is een jongen met progressieve spierziekte Duchenne. Hij zit in groep 5 van de basisschool. Hij loopt (nog) tijdens gym maar gebruikt voor de langere afstanden een rolstoel.

Groeps- en specifieke aanpassingen tegelijkertijd

Bij spel zijn de aanpassingen gerelateerd aan de verschillende functies dat wil zeggen: tikkers, lopers en balbezitters en onderscheppers. De aanpassingen zijn allereerst gericht op *groepsniveau*. Als dit niet voldoende is, kun je *specifieke aanpassingen* toevoegen voor leerlingen die daar zelf voor kiezen (dus niet uitsluitend de leerling met beperking).

Passend bewegingsonderwijs

Door het aanbieden van aanpassingen en eventuele alternatieven kun je de mogelijkheden van de leerling met beperkingen vergroten. Deze leerling vormt de aanleiding tot expliciet differentiëren waardoor de les vaak voor alle leerlingen aantrekkelijker wordt, immers de betere bewegsters worden ook extra uitgedaagd! Hiermee zijn we aangekomen bij het kernpunt van de Ambulante Begeleiding nl. het denken in mogelijkheden waardoor de aanwezigheid van een leerling met beperkingen als een uitdaging wordt ervaren en voor de lesgever de aanleiding vormt tot *vernieuwd lesgeven op maat!*

De Gymtas Basisonderwijs

Maatwerk kan op leervoorstel- maar ook op materiaalniveau. Materialen die aanpassingen mogelijk maken zijn samengesteld in De Gymtas Basisonderwijs, die is ontwikkeld door de Ambulant begeleider bewegingsonderwijs van REC Rivierenland. Het is een handige sporttas op wielen, speciaal samengesteld voor deze doelgroep. Toegevoegd zijn een gebruikers-handleiding en een DVD met praktijkvoorbeelden. We kennen een Onderbouw tas en

Activiteit	Aanpassingen/alternatieven
Balvaardig-	- N. koppelen aan balvaardige medeleerling zodat bal goed aangespeeld wordt. - Vangen; grotere, lichtgewicht bal of ballon i.v.m. tragere vlucht. Aanspelen via stuitpass met een goed stuiterende bal. - Werpen; kleinere inknijpbare bal of andere materialen zoals pittenzakjes, jongleerballetjes, foamsperen, frisbees... - Gymtas Basisonderwijs.
Jagerbal	N.-als-loper; - groep; vrij- en schuilplaatsen (gebieden of markeerschijven). - specifiek; regel 'beperkt tikvlak' door alleen de voorkant van het lichaam te laten gelden en/of 'extra leven'. N.-als-jager; - groep; jagersgebied invoeren bijv. poort van pionnen. Als je daar doorheen durft krijg je een extra bonus. Als N. bij de poort blijft kan hij wellicht de betere bewegers ook eens afgooien.
 <i>Vrijplaatsen voor de hele groep</i> <i>De pelletzbal</i>	
Slagbal (van bank naar matje)	- materiaal; kleine inknijpbare pelletzbal die makkelijk oppakt, in de hand blijft liggen en snel stil ligt. - specifiek; N. mag tikken (eventueel met tikstok). N.-als-slagman; - groep; slagstatief, lichtgewicht knuppel en bijbehorende bal. - specifiek; bal werpen of slaan met racket of hockeystick. Op moment van slaan, staat de veldpartij verder in het veld. N.-als-honkloper; - specifiek; tussenhonken. Veldpartij krijgt extra opdracht dat meer tijd kost (bv. overspelen via alle velders). N. kan rolstoel gebruiken. N.-als-velder; - groep; zachte, felgekleurde bal die makkelijker te vangen is dan tenniballetje. - specifiek; achterin in het veld staan zodat je bal beter ziet aankomen. Regel 'aanraken is voldoende' (honklopers stoppen totdat bal bij andere velder is). N.-als-brander; - specifiek; met achtervanger en/of 'aanraken is voldoende'.

De Gymtas Basisonderwijs

een Bovenbouwtas. Enkele voorbeelden:

- vangen & werpen; de ballen zijn langzamer, stuiteren goed en met één hand makkelijk hanteerbaar
- rekening houdend met coördinatieproblemen: rackets en sticks met verkorte stelen
- rekening houdend met verminderde spierkracht: schommelschotel/-plankje, lichtgewicht slagplankjes
- tikspelen: markeerplaatsen, tikstok, pelletzbal, foamballen
- de bovenbouwtas bevat materialen voor spelen als slagbal, voetbal en tafeltennis.

Daarnaast kan de Gymtas prima ingezet worden bij vervangende activiteiten zoals badminton met shuttle-aan-draad, jongleer- en hockeyachtige spelen.

Overige hulpvragen

Naast de begeleiding binnen de lessen bewegingsonderwijs kunnen er ook hulpvragen zijn op aspecten die raakvlakken hebben met

bewegingsonderwijs:

Buitenspelen: hoe kan deze leerling actiever en zinvoller meedoen? Zijn er extra materialen en/of spelletjes voor buiten?

Zwemmen: beperkingen als verminderde spierkracht, conditie en/of asymmetrie kunnen nadelige gevolgen hebben op de zwemvorderingen waardoor het kind het plezier in het zwemmen kan verliezen. De advisering is hierbij veelal van zwemtechnische aard.

Sportdeelname: deze leerling komt in zijn vrije tijd vaak belemmeringen tegen bij het sporten. Dit kan simpelweg al bij het vervoer, zeker bij rolstoelgebondenheid, naar een (aangepaste) sportclub. Deelname aan de

sport kan ook vastlopen omdat de leerling te weinig mogelijkheden heeft of de vereniging te prestatiegericht is voor deze leerling.

Samen met ouders en de leerling gaan we op zoek naar geschikte sport- en spelmogelijkheden in de omgeving. Tijdens deze zoektocht doen we veelal een beroep op het sportstimuleringsproject Special Heroes, bedoeld voor leerlingen van 6 tot 20 jaar met een chronische ziekte of met een lichamelijke, verstandelijke of meervoudige beperking in het Speciaal Onderwijs.

Het project wil genoemde leerlingen laten ervaren hoe leuk sporten met een beperking kan zijn. De kennismakingsprogramma's starten binnen de school, maar daarna vindt het vervolg buiten schooltijd plaats. *Special Heroes* werkt nauw samen met sportverenigingen in de buurt.

Overig aanbod: Motorische Remedial Teaching (MRT)

Binnen REC Rivierenland bestaat de mogelijkheid leerlingen aanvullend te laten testen op motorisch gebied. Dit kan zowel door de aanwezige MRT-er als de fysiotherapeut.

Met behulp van de Onderwijsgeschiedte Motorische Test of de Movement ABC Test brengen we de motorische ontwikkeling van het kind in kaart. Uit de testgegevens volgen gerichte adviezen waarmee een kindgericht *handelingsplan* opgesteld kan worden. Het kind, de school en/of ouders kunnen hiermee direct aan de slag. Na een periode van training wordt een hertest afgenomen om

Met shuttle-aan-draad is badminton voor iedereen mogelijk

de vorderingen te evalueren en het vervolg vast te stellen.

De motorische screening is tevens mogelijk voor leerlingen zonder indicatie. Hierdoor kun je kinderen met motorische problemen al vroeg signaleren en zo achterstanden voorkomen.

REC Rivierenland

REC Rivierenland is een samenwerkingsverband voor onderwijs en dienstverlening aan zeer moeilijk lerende, langdurig zieke, lichamelijke- en meervoudig gehandicapte leerlingen in de regio Nijmegen-Gennep-Tiel. Het REC ontwikkelt expertise en deelt deze met de reguliere scholen door het bieden van Ambulante begeleiding aan leerlingen in basis-, voorgezet onderwijs en MBO. Daarnaast biedt het REC diensten en producten zoals bij- en nascholings, literatuur en

materialen. Voor beweging en motoriek zijn dat o.a. de **workshops Bewegingsonderwijs op maat en MRT**.

In het kader van Passend onderwijs (2011) zijn de samenwerkingsverbanden verantwoordelijk voor onderwijs op maat aan alle leerlingen binnen het verband, met of zonder beperkingen. Voor kinderen met motorische beperkingen of -achterstanden zal de inzet van een specialist bewegingsonderwijs en/of een motorisch remedial teacher steeds vaker gewenst zijn....

Gwendolyn Abraham is ambulant begeleider bewegingsonderwijs en MRT-er.

Marion Gidding is ook ambulant begeleider bewegingsonderwijs.

Foto's: Gwendolyn Abrahams.

Correspondentie:

m.gidding@abrecrivierenland.nl

g.abrahams@abrecrivierenland.nl

links:

www.recrivierenland.nl

www.specialheroes.nl

Notulen Voorjaarsvergadering d.d. 15 MEI 2009

1 Opening

Van Driel opent de vergadering en heet de aanwezigen van harte welkom. Een speciaal welkom aan de ereleden Kan, Loopstra en Statema.

Wilt Dijkstra, voorzitter afd. De Noorder heet een ieder welkom namens de jubilerende afdeling.

Van Driel feliciteert de afdeling met haar 125-jarig jubileum. Het vele werk dat door de vrijwilligers wordt verzet, wordt bijzonder gewaardeerd. Daarnaast dank voor de ontvangst en de plezierige avond voorafgaand aan deze vergadering. De bestuursleden van de afd. De Noorder ontvangen van het hoofdbestuur bloemen en een attentie.

2 Mededelingen

- Sinds de Wintervergadering zijn de volgende leden overleden:
- dhr. H.D. Bouwer uit Almere Stad afd. AGOV
- dhr. J.W. Duijff uit Haarlem afd. Haarlem
- dhr. H.C. Kap uit Barneveld afd. NW-Veluwe
- dhr. W.J. Kijlstra uit Sneek afd. Friesland
- dhr. M.J.W. van Kooten uit Heukelum afd. Utrecht
- dhr. W.A. Wanrooy uit Maartensdijk

afd. Utrecht

- Een speciaal woord van gedachtenis wordt uitgesproken door Reinier Teekens van de afd. NW Veluwe ter gelegenheid van het plotselinge overlijden van Henry Kap, afdelingsbestuurder van NW Veluwe. De vergadering herdenkt alle overledenen met enkele ogenblikken stilte.
- Bericht van verhindering is ontvangen van:

Ereleden: Crum, Dorpmans, Franssen, De Heer, Ten Hoopen, Neutkens, Stegeman, Vlasblom en Vriendts.
Afdeling: Den Haag, Dordrecht
- Het aantal leden bedraagt op 15 mei: 9163 (9026 in 2008) leden, waarvan 786 (758 in 2008) kandidaatleden (wijzigingen voorbehouden). In vergelijking met peildatum 16 mei 2008 is dit een toename van 137 leden (78 in 2008).
- De volgende afdelingsbestuurders hebben afscheid genomen van hun bestuur:

Gelre	Bertus van Lagen
Limburg	Johan Ellenbroek
De Noorder	Koos Meekers, Thera Naber
De IJsselstreek	Kees van de Lisdonk
Oost-Brabant	Rik Sieben, Manuela Geilenkirchen
't Suydenvelt	Minke Douma
Twente	Herman Rotting
- Sinds de wintervergadering van 13 december 2008 is de zilveren KVLO-speld uitgereikt aan:

Steven Duursma (inzet docent LO)
Johan Ellenbroek (afd. Limburg)
Ilse Keijzers-van den Bogaart (Groepering Thomas)
Piet Kruijne (afd. Zoetermeer)
Kees van de Lisdonk (De IJsselstreek)
Mar-Jeanne Poelmans (inzet docent LO)
Karel Snel (inzet docent LO)

 Voor het 50 jaar KVLO-lidmaatschap ontvingen de volgende leden een zilveren speld:

de heer H.J.L. Krijnen en de heer H.B.W. Loos.
--
- Mutaties Bureau KVLO: Annemiek van Leeuwen, juriste, zal in

het schooljaar 2009-2010 voor 0,2 fte de afdeling IRP versterken in de helpdeskfunctie.

Grethil Post heeft per 1 april haar functie als projectleider Regionale Positionering en ondersteuning beëindigd. De functie van de regiocoördinatoren Noud Bosboom, Gerné de Jonge, Walter Leurink en Margriet Vrijhoef stopt per 1 augustus. Margriet Vrijhoef gaat vanaf 1 augustus voor 0,4 fte DGO werkzaamheden verrichten in Zuid Nederland.

Twan Belgers stopt per 1 augustus met zijn functie als beleidsmedewerker schoolsport. Voor deze functie is een vacature.

- De Wintervergadering wordt gehouden op zaterdag 12 december in La Place (bovenin V&D) te Utrecht.
- Voor de organisatie van de Voorjaarsvergadering 2010 heeft de afd. Haarlem de organisatie op zich genomen t.g.v. haar 100-jarig bestaan. Voor het jaar 2011 heeft de AGOV zich aangemeld.
- In het schooljaar 2008 - 2009 zijn 20 scholen PO en drie scholen VO gecertificeerd als Sportactieve School. Het totale aantal gecertificeerde scholen ligt op 125 PO en 129 VO (inclusief verlenging certificering).
- Het aantal personen dat zich heeft ingeschreven in het Initieële Register bedraagt op dit moment ca. 800. In het Beroepsregister zijn 25 personen toegelaten en vijf personen wachten op akkoord.
- G. Doorenbosch, Groepering Thomas van Aquino: feliciteert de afd. De Noorder met het jubileum en blikst een moment terug op de succesvolle Thomas Oriëntatiedag in Groningen enkele jaren geleden. De Oriëntatiedag 2009 wordt gehouden op 11 december. Van 24-26 oktober a.s. vinden de 27^e Jazzdansdagen plaats. Beide evenementen worden van harte aanbevolen.
- Op 19 en 20 maart heeft in Biddinghuizen de tweedaagse voor afdelingsbestuurders plaatsgevonden. Onderwerpen: Hoe kan de KVLO actief

beleid voeren met betrekking tot veranderende rol van de docent bewegingsonderwijs; Kansen voor de LO met betrekking tot het Olympisch Plan 2028; Bestuur, Organisatie en Management van de KVLO; Brainstorm 150 jaar KVLO. Keuzeworkshops: Nieuwe Beroepsprofiel; Communicatie en PR. De dagen waren nuttig en zijn in een aangename en sportieve sfeer verlopen.

- Op maandag 7 mei vond een geslaagde Anders Actieavond plaats in het media-park in Hilversum. Met 55 deelnemers is o.a. de tentoonstelling *Studio Sport in Beeld* in het gebouw van Beeld en Geluid bezocht. Het hoofdbestuur van de KVLO bedankt de organisatiecommissie.
- Studiedagen:
 - 1 april** Studiedag SO, ALO Amsterdam, 150 deelnemers
 - 23 april** Studiedag BSM, Erfgooiers College te Huizen, 100 deelnemers
 - 14 mei** Studiedag VO, FSH Tilburg, 185 deelnemers
- Het netwerk Vernieuwde Onderbouw is afgesloten en komt niet meer bijeen. Er zijn vanaf begin dit jaar drie nieuwe regionale netwerken LO2 vmbo opgestart voor startende scholen. Er zijn twee landelijke bijeenkomsten geweest voor scholen die met LO2 vmbo willen starten. In het netwerk BSM zitten 56 scholen. Er zijn inmiddels 144 scholen die BSM geven.
- Er is een basiscursus en een herhalings-

cursus EHBSO in Zeist gegeven met elk 18 deelnemers. Er zijn vier basiscursussen en twee herhalingscursussen op locatie gegeven. Er is veel vraag naar en de cursussen worden als nuttig ervaren.

- De volgende scholen hebben dit jaar deelgenomen aan het Kwaliteitsproject: Kempenhorst College - Oirschot, Oosterlicht College - Nieuwegein, Reitdiep College loc. Kamerlingh Onnes - Groningen, Kon. Wilhelmina College - Culemborg en de RSG Wieringerlant - Wieringerwerf.
- De verkiezing Sportiefste School van Ne-

derland in het Basisonderwijs vond plaats op vrijdag 24 april in Delft. De basisschool De Catamaran uit Rotterdam, waar de leerlingen drie keer per week gymles krijgen, won de 1^e prijs, een waardecheque van 5000 euro. Er namen acht scholen aan de verkiezing deel. Over twee jaar is de volgende verkiezing van de sportiefste basisschool.

- Op donderdag 14 mei vond de derde Landelijke Voetbal dag Speciaal Onderwijs, in samenwerking met de Johan Cruyff Foundation, plaats op het KNVB-terrein te Zeist. Er namen 36 teams aan dit toernooi deel.
- Op vrijdag 5 juni zal Mission Olympic, The School Final plaatsvinden in het Olympisch Stadion en 20 sportaccommodaties in en om Amsterdam.
- Op zaterdag 13 juni vindt de 10^e KVLO Golf Trophy plaats op de golfbaan in Afferden.
- Werkdruk (notulen WV, pagina 41, regel 525). Naar aanleiding van bezorgdheid van de AGOV over de werkdruk van docenten LO, in het bijzonder bij eenlingen, was er een werkdrukonderzoek m.b.v. een student van de HALO in de planning opgenomen. De student is echter overgestapt op een ander onderzoek. Inmiddels is er zoveel onderzoek, aandacht en instrumentarium voor werkdruk, werkstress en beleefde regeldruk (zie ARBO-VO, ARBO-PO, ITS onderzoek) dat het hoofdbestuur van mening is op

dit moment zelf geen menskracht in onderzoek te moeten investeren (zie ook: LAPA LO 6).

- Evenals vorig jaar heeft de penningmeester, Marianne van Bussel, aan alle afdelingen gevraagd om de jaarcijfers over 2008 te mogen ontvangen. Mede in het licht van de brief over aansprakelijkheid (mede opgesteld door onze juriste Sandra Roelofsen) welke u onlangs heeft ontvangen, is het van belang dat het hoofdbestuur op de hoogte is van het vermogen van de vereniging in zijn geheel. De penningmeester bedankt onderstaande afdelingen bedanken voor het reeds toezenden van de jaarcijfers: Delft, Drenthe, Graafschap, 's-Gravenhage, Leiden, De Noorder, Zeeland en Groepering Thomas van Aquino.

3 Notulen Wintervergadering 2008

Blz 40, regel 295, Postma, afd. De Noorder: complimenteert het hoofdbestuur voor de correcte verwerking van besluiten uit de notulen.

Blz 41, regel 477, Doorenbosch: als in het kader van de herstructurering van de vereniging besloten wordt een voorzitter van buiten de leden aan te stellen, vindt dan statutenwijziging plaats?

Van Driel: ja, dat klopt. De commissie BOM (Bestuur, Organisatie en Management) houdt zich hiermee bezig.

4 Voorstellen hoofdbestuur

Vervolg op Regionale Positionering
Van Driel kijkt kort terug op het project Regionale Positionering. Het project heeft in de loop der tijd veel stof doen opwaaien. Ondanks het feit dat niet alle doelen zijn gehaald, is het goed geweest dit project uit te voeren. Het projectteam, bestaande uit Grethil Post, Noud Bosboom, Gerné de Jonge, Walter Leurink en Margriet Vrijhoef, krijgt dank voor alle inzet. Van Driel overhandigt hen bloemen en een attentie. Post kijkt terug op een bijzonder fijne samenwerking met het team en met de afdelingsbesturen, waarvoor dank. Waar er successen zijn behaald, spreekt ze de hoop uit dat de resultaten behouden zullen blijven.

Het voorstel van het hoofdbestuur tot continuering van de regionale ondersteuning wordt besproken. Het voorstel is bedoeld voor de periode tot de werkzaamheden van de commissie BOM zijn afgerond.

Van Driel beantwoordt eerst de schriftelijke vragen van de afd. De IJsselstreek en Oost-Brabant:

Afd. De IJsselstreek:

- Waarom en hoeveel moeten de afdelingen betalen voor een regiocoördinator?
- Van Driel: in de begroting waren hiervoor geen middelen voorzien. Het gaat om coördinerend werk tussen de afdelin-

gen en gezien de financiële situatie van de afdelingen is het voorstel niet onrealistisch. Het lijkt reëel de kosten naar rato van aantal afdelingsleden te berekenen. Eventuele bijkomende kosten zijn nog niet bekend.

- Kunnen de afdelingen niet onderling overleggen, zonder regiocoördinator?
- Van Driel: dat kan, als dit even goed werkt. Met een regiocoördinator is de voortgang naar verwachting beter gewaarborgd.
- Kan een afdelingsbestuur individueel tegenstemmen of komt er dan toch een regiocoördinator?
- Van Driel: het voorstel is bedoeld om samen op te pakken; vrijblijvend aanhaken is niet zinvol.
- Wat is de rol van de regiocoördinator met betrekking tot de ALO's?
- Van Driel: goede samenwerking met de ALO's is niet alleen voor de ALO's zelf, maar ook voor de afdelingen belangrijk.
- Afd. Oost-Brabant:
- Hoe hoog is de facilitering voor hoofdbestuursleden in het voorstel?
- Van Driel: hiervoor zijn geen extra voorzieningen; dit valt binnen de facilitering voor hoofdbestuursleden.

Reacties vanuit de afdelingen:

- Doorenbosch, Groepering Thomas: wat is de relatie tussen deze ontwikkelingen en het werk van de commissie BOM?
- Van Driel: de rol van de afdelingen binnen de KVLO is onderdeel van de opdracht aan de Commissie BOM.
- Westerhof: waarom is dit onderwerp niet als prioriteit van het bestuur in de begroting opgenomen? Westerhof pleit er daarnaast voor bij een herziening van de verenigingsstructuur te starten met het zoeken en inzetten van inspirerende personen.
- Van Driel: het hoofdbestuur heeft zeker geïnvesteerd in het project, waarvoor nu een goed vervolg gezocht moet worden.
- Beishuizen, afd. Oost-Brabant: niet akkoord met het voorstel. Men stelt voor de afdelingen met hun eigen coördinatoren een eigen regio te laten samenstellen.
- Van Haselen, afd. De Graafschap: niet akkoord met het voorstel. Men heeft het project niet als positief ervaren. De afdeling wil budget vrijhouden voor afdelingsoverstijgende taken.
- De Blois, afd. 't Suydenvelt: niet akkoord

met het voorstel; vooral vanwege de hoge kosten voor een kleine afdeling. Enige ondersteuning op dit gebied is wel gewenst.

- Scholten, afd. De IJsselstreek: niet akkoord met het voorstel. Financiën zijn een knelpunt en de regelingen daarvoor nog niet duidelijk. Recent overleg met de CALO is teleurstellend verlopen.
- Vellener, afd. Twente: niet akkoord met het voorstel. Alternatief voorstel: De afdelingen kunnen lopende de werkzaamheden van de commissie BOM verzoeken om ondersteuning op maat indienen in Zeist.
- Lamers, afd. Rijk van Nijmegen: niet akkoord met het voorstel. In relatie met de kosten voor de afdeling ziet men te weinig meerwaarde. Daarnaast is ondersteuning voor deze afdeling regionaal gezien lastig. Onderlinge contacten tussen afdelingen en tussen afdelingen en ALO's zijn van meerwaarde. Dat is bereikt met het project en dat moeten we vasthouden.
- De Wijn, afd. Friesland: niet akkoord met het voorstel. Met name vanwege de kosten, gekoppeld aan het aantal uren. Pleit ervoor voort te gaan op de positieve resultaten uit het project.
- Bax, afd. Leiden: er is behoefte aan ondersteuning op maat, met name voor afdelingen zonder of met een slapend bestuur.

Er volgt een schorsing voor kort hoofdbestuursoverleg.

Na de schorsing meldt Van Driel dat het voorstel door het hoofdbestuur wordt ingetrokken vanwege het geringe draagvlak onder de afdelingen. Alle gemaakte opmerkingen worden meegenomen in de besprekingen over structuurvoorstellen door de commissie BOM. Van Driel benadrukt dat

alle afdelingen in Zeist terecht kunnen voor ondersteuning waar nodig en spreekt de hoop uit dat inmiddels geboekte resultaten vastgehouden kunnen worden.

5 Jaarrekening 2008

a. Rekening en verantwoording 2008

Van Bussel licht toe dat de financiële crisis ook voor de KVLO flinke gevolgen heeft gehad; gelukkig kunnen we dit als vereniging opvangen.

De jaarrekening is opgesteld door Lyda Westerbeek; getracht is te zorgen voor een goed leesbaar document

Van Dortmont, afd. West-Brabant: wat is er gebeurd met het geld dat bij de fusie Thomas/KVLO is overgehouden? Van Bussel: indertijd is afgesproken dat Thomas deze gelden houdt. Aan de Groepering Thomas is gevraagd aan te geven wat men met de reserve doet. We wachten het antwoord af en blijven met hen daarover in gesprek.

De jaarrekening 2008 wordt vastgesteld.

b. Decharge bestuur

Aan het bestuur wordt decharge verleend met dank aan Van Bussel en Westerbeek.

6 Jaarverslag 2008

Van Dortmont, afd. West-Brabant: blz 39, ledenvergaderingen 2008. De Wintervergadering 2008 wordt in het verslag niet genoemd.

7 Rondvraag

Mondeling:

- Snijders Blok, afd. AGOV: In het krantenbericht van 13 mei over het gymincident met hersenletsel staat een KVLO-reactie. Is de weergave juist? Bij de AGOV zijn veel reacties binnengekomen; men kon zich meer vinden in reactie van Ouders & Co
- Evers heeft in zijn reactie het veiligheidsaspect benadrukt in opleiding en nascholing. De werkgever zou hiervoor meer tijd en geld beschikbaar kunnen stellen. We zijn voor de weergave afhankelijk geweest van de auteur van het arti-

kel. Het hoofdbestuur zal een reactie op de website plaatsen. Doorenbosch geeft aan dat Thomas via NKS de ouderorganisaties hierover zal benaderen.

- De Blois, afd. 't Suydenvelt: In de Voorjaarsvergadering 2007 is besloten eenmaal per twee jaar een MRT-studiedag te organiseren. Wat is de stand van zaken?
- Sanders is vanuit het hoofdbestuur geen portefeuillehouder MRT meer. Dit is overgenomen door Miriam Appelman, beleidsmedewerker PO. Momenteel is er discussie gaande om MRT als onderdeel onder te brengen in reguliere studiedagen. Hierover zal nog worden gecommuniceerd. Het MRT-platform is het afgelopen jaar niet bijeen geweest. Van Dortmont, afd. West-Brabant: n.a.v. de mededelingen van deze vergadering. De afd. West-Brabant heeft de jaarcijfers

handelingen worden.

Pensioenen: het ABP heeft maatregelen moeten treffen in beleggingsbeleid en in bevrozing van pensioenen. Dat treft niet alleen gepensioneerden van nu. Ook in de opbouw treedt bevrozing op. Er zijn signalen dat het beter gaat; nog zwaardere maatregelen worden niet verwacht.

Westerhof: vraagt of het verstandig is om KVLO-reserves op deposito's te zetten.

Daarnaast vraag hij zich af of er politieke motieven meespelen bij de fluctuerende dekkingsgraad?

Belgers: bij de LVO gaat men er van uit dat het geld van convenant Plasterk er uiteindelijk niet komt en dat de afgesproken upgradering van functies in 2014 niet door zal gaan.

Evers: dit zijn vaste afspraken en deze moeten uitgevoerd worden. Hoe dit bij de volgende CAO-bespreking geregeld wordt is niet te voorzien.

Snijders Blok: op een aantal scholen wordt gesteld dat de afspraken omtrent LD-functies niet gelden voor docenten LO.

Evers: dit is niet juist; de leraar LO valt ook onder de gemaakte afspraken.

9 Bespreekpunten

- Appelman namens de commissie BOM: de commissie is aantal keer bijeen gekomen. De intentie is om voor de zomer een advies aan het hoofdbestuur voor te leggen. Dit advies wordt geagendeerd voor de kaderbijeenkomst na de zomer en voor de Wintervergadering 2009.

- Van Driel spreekt Matthijsse toe, die stopt met de bestuurswerkzaamheden voor de KVLO. Van Driel spreekt dank uit voor zijn inzet en de bijzonder goede samenwerking.

Matthijsse dankt de aanwezigen voor hun inzet voor het vak en de samenwerking met hem. Doorenbosch dankt Matthijsse voor de manier waarop hij de kwaliteitszetel van Thomas heeft bezet in het hoofdbestuur en dankt de KVLO voor de manier waarop Matthijsse de zetel kon bezetten.

10 Sluiting

Van Driel sluit de vergadering.

Notuliste: Corry Dijkstra

Foto's: Hjalmar Zoetewei

in april toegestuurd.

Van Dortmund, afd. West-Brabant: kan een afdeling uit eigen middelen een coördinator betalen?

- Van Driel: dit kan, als in het kader van maatwerk voor de afdelingen zo besloten wordt. In dat geval moet de afdeling hiervoor een formeel voorstel doen aan het hoofdbestuur. Afdelingsgelden zijn overigens van de gehele vereniging. Met uitzondering van de AGOV; deze afdeling is een zelfstandig rechtspersoon.

Van Haselen, afd. De Graafschap: Wat is het beleid van de KVLO t.a.v. het Olympisch Plan. We zouden dit als KVLO moeten onderschrijven; hier liggen kansen.

- Bax: in LO6 komt een artikel over het Olympisch Plan. Van Driel: Het hoofdbestuur ondersteunt het Olympisch Plan en onderzoekt met NOC*NSF de mogelijkheden voor samenwerking. Wij participeren in het Platform Beleidskader school en sport. We zullen Het Olympisch Plan agenderen voor een volgende kaderbijeenkomst.
- Eggen. Afd. 't Suydenvelt: binnen de provincie Drenthe worden hieromtrent al activiteiten opgestart. De afdeling is daarbij via school en gemeente betrokken. Eggen raadt de collega's aan bij ge-

meente en provincie te informeren naar de activiteiten en hierbij betrokken te zijn.

- De Wijn, persoonlijk: informatie over bureausalarissen is naar alle penningmeesters gestuurd, terwijl het verzoek hiervoor door één penningmeester is gedaan. Vanwege de aard van de informatie had de informatie alleen naar de betrokken penningmeester moeten gaan.

8 GO-zaken

Evers: de CAO VO is na roerige onderhandelingen afgesloten. Resultaat: goede salarisafspraken, een begin van aanpak van de werkdrukproblematiek, afspraken over het scholingsbudget en implementatie van het convenant Plasterk.

In de sector HBO heerst betrekkelijke rust. Wel zijn er geluiden van werkgeverskant om CAO's op termijn open te breken vanwege mogelijke beperking van de loonruimte. Door de bonden is gewezen op de aanwezige reserves. Het daadwerkelijk openbreken zal niet snel gebeuren; maar bij een volgende onderhandelingsronde zal de loonruimte naar verwachting beperkt zijn.

In het MBO en PO moeten afspraken gemaakt worden. Het zullen lastige onder-

Leden geven KVLO een 7,6!

Uitslag ledentevredenheidsonderzoek

De KVLO krijgt van haar leden gemiddeld een 7,6 als cijfer. Dat blijkt uit het ledentevredenheidsonderzoek van dit voorjaar. We zijn erg trots op deze waardering. In deze LO leest u de belangrijkste uitkomsten. Uiteraard zijn er ook suggesties hoe het nog beter kan. Daar zullen we zeker naar luisteren, want we willen de belangen van u en ons vak zo goed mogelijk blijven behartigen.

Door: Nathalie Koopman

Doet de KVLO de goede dingen en doet de KVLO de dingen goed? Dat was de centrale vraag die de aanleiding vormde voor het ledentevredenheidsonderzoek dat dit voorjaar is gehouden.

Totaal 889 personen hebben de vragenlijst op internet ingevuld, waaronder 656 leden. Hiermee zijn de uitkomsten representatief voor wat betreft de leden. Ook 233 niet-leden hebben de moeite genomen om de enquête in te vullen.

Een aantal onderwerpen uit het onderzoek zullen we hier toelichten:

- Wat zijn redenen om lid/geen lid te zijn van de KVLO?
- Welk beeld hebben de leden over KVLO en haar beleid?
- Welke producten en diensten van de KVLO zijn belangrijk voor leden?
- Hoe betrokken zijn de leden bij de KVLO en de afdelingen?
- Hoe waarderen de leden de informatievoorziening van de KVLO?
- Welke behoeften zijn er voor de toekomst?

Tot slot geven we aan wat de KVLO gaat doen met de uitkomsten van het onderzoek.

Redenen om lid te zijn van de KVLO

De belangrijkste reden om lid te worden is de beroepsaansprakelijkheidsverzekering. Daarna volgt de juridische hulp en advies. Maar ook de inzet voor de positie van het vak scoort hoog. Het vakblad is ook een belangrijke reden om lid te worden. En de in-

formatie over ontwikkelingen volgt daarna. 81 % van de deelnemende leden raadt het lidmaatschap van de KVLO aan.

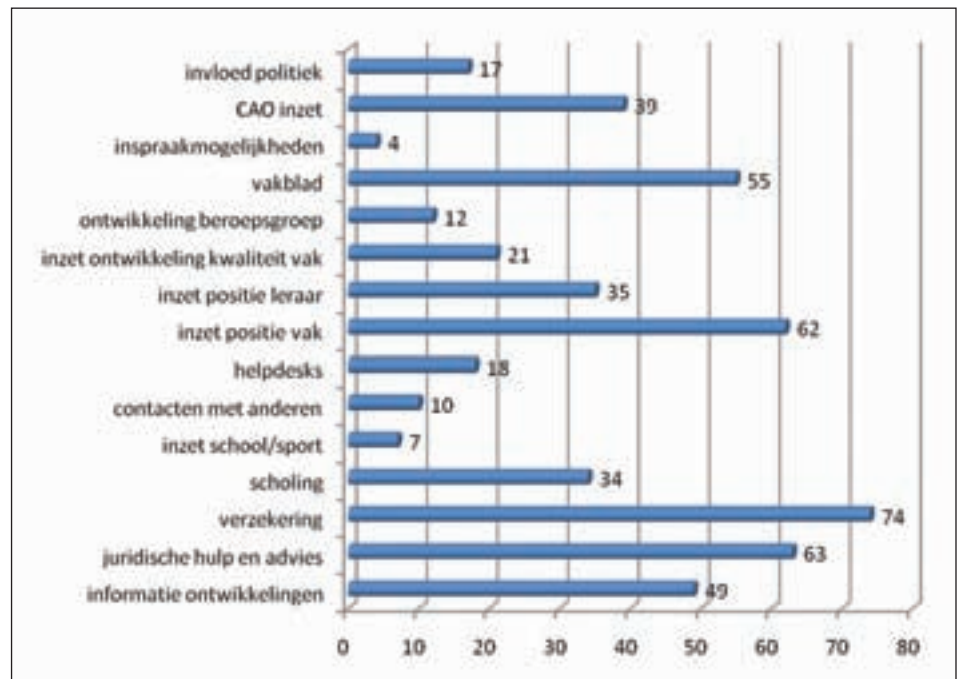
Onder de niet-leden blijkt vooral de onbekendheid met de KVLO een rol te spelen

de KVLO bij de meeste leden wel bekend is en ook wordt onderschreven. De beleidsplannen zijn daarentegen – vooral onder jongeren- minder bekend. Maar liefst 79 % vindt dat de KVLO in haar beleid de goede prioriteiten stelt.

Over het algemeen vinden leden wel dat de KVLO zich meer mag profileren, zodat ze zichtbaarder wordt.

Producten en diensten van de KVLO

Leden (81%) zijn tevreden over de CAO-inzet van de KVLO en in het algemeen ook over de uitkomst (69%). Het stakingsmiddel moet pas als allerlaatste redmiddel worden ingezet (47% vindt dat het niet sneller moet worden gebruikt).

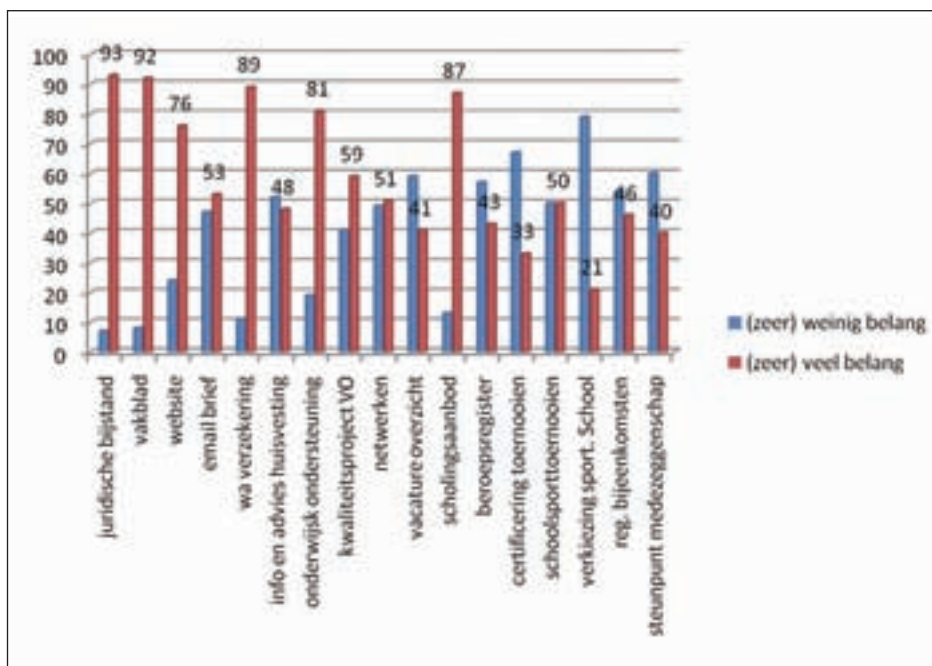
Figuur 6: Redeneren voor KVLO-lidmaatschap (n=656)

(met name bij jongeren), het hebben van een kleine betrekking of het feit dat men geen LO-er is (het betreft hier waarschijnlijk groepsleerkrachten die LO mogen geven).

Beeld over de KVLO en haar beleid

Leden waarderen de KVLO vooral vanwege haar deskundigheid, professionaliteit en betrouwbaarheid. Het blijkt dat de visie van

Ook de individuele belangenbehartiging krijgt een positieve waardering. Leden hechten veel belang aan de juridische bijstand (93%) en het merendeel is zeer tevreden over de geboden rechtshulp (71%). Daarnaast vinden leden het vakblad erg belangrijk (92%), de verzekeringen, het scholingsaanbod en de onderwijsondersteuning. Het belang dat leden aan een dienst hech-

Figuur 14: Belang producten en diensten (n=656)

ten, zegt niet altijd iets over het gebruik. Zo vinden de meesten juridische bijstand belangrijk, maar maken de meesten er geen gebruik van. En andersom geldt het ook: de website van de KVLO wordt massaal gebruikt, maar het wordt niet gezien als de belangrijkste dienst.

Betrokkenheid leden

Ruim de helft van de leden (57%) voelt zich betrokken bij de KVLO. Het zijn vooral de leden boven de 45 jaar. Het aandeel actieve leden is 16%. De oorzaak daarvan leggen veel leden bij zichzelf: geen tijd is een vaak genoemd argument. Toch zegt 37 % dat men bereid is zich in te zetten als dat wordt gevraagd.

Afdelingen

De afdelingen zijn deskundig, betrouwbaar, professioneel en initiatiefrijk vinden veel leden.

Het gemiddelde cijfer dat leden de afdeling geven is een 7. Opvallend is dat de noordelijke afdelingen positiever zijn over hun afdeling.

Veel leden vinden het fijn dat hun afdeling er is en vinden het prettig om via de afdeling collega's uit het vak te spreken. Ook de activiteiten die de afdeling organiseert worden gewaardeerd.

Waardering informatievoorziening

De meeste leden vinden dat de KVLO hen goed op de hoogte houdt van de ontwikke-

lingen en CAO-onderhandelingen (onder andere de website is erg actueel). Ook over de inhoud en de frequentie van de LO is men erg tevreden.

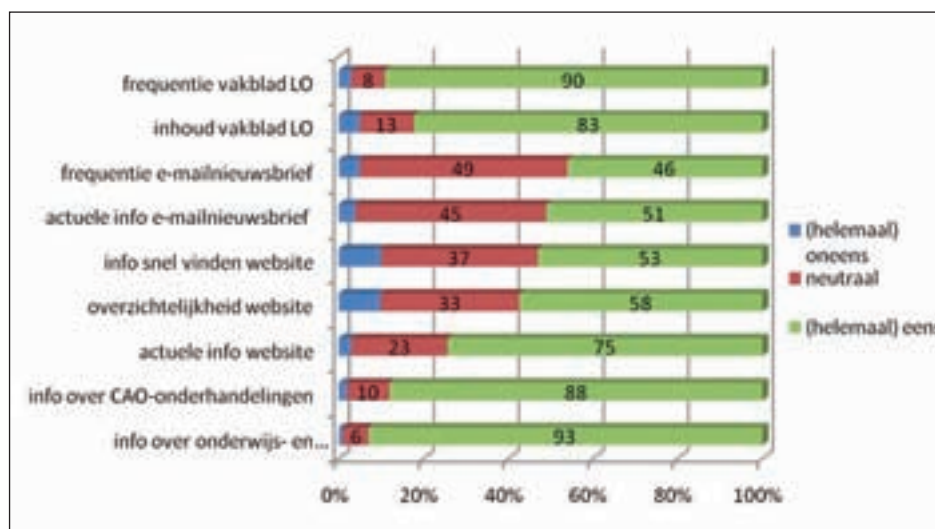
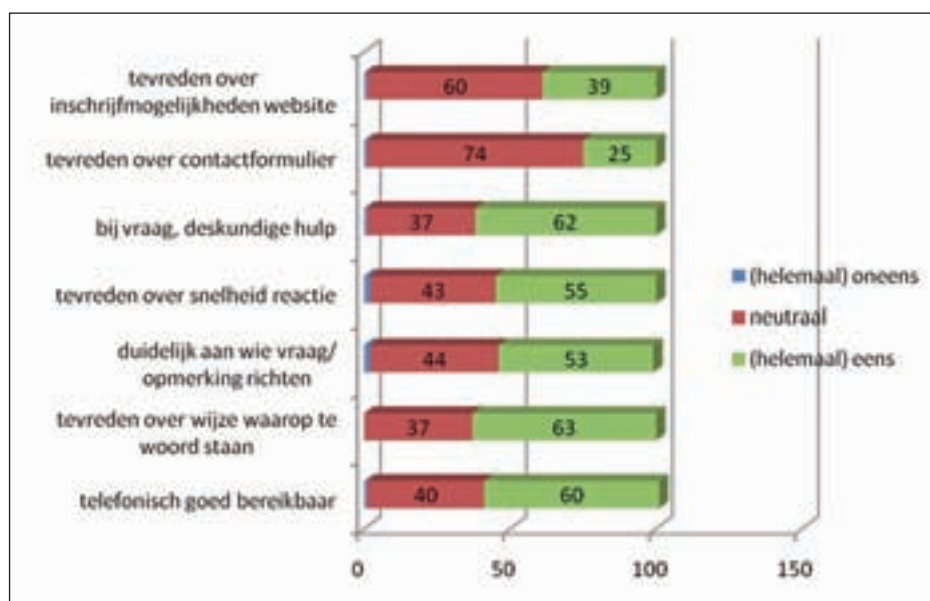
Over de manier waarop en de deskundigheid waarmee een lid te woord wordt gestaan door een medewerker van de KVLO zijn de leden ook positief. De KVLO is daarnaast telefonisch goed bereikbaar.

Hoe het beter kan, volgens de leden

Aan het eind van de enquête is de leden gevraagd naar hun behoeften en suggesties.

De meeste reacties (ongeveer 140) gaan over scholingen: breder aanbod, andere tijdstippen en locaties, hoger niveau, meer op speciaal onderwijs.

Op het gebied van collectieve belangenbehartiging waren 80 opmerkingen: onder andere betere arbeidsvoorwaarden, meer voorlichting over de CAO en een verbeter-

Figuur 17: Individuele communicatie met de KVLO (in procenten)

ring van de positie van het vak/leraar. De informatievoorziening levert 90 reacties op. Een greep: Aandacht voor actuele onderwijsbrede ontwikkelingen, meer praktische informatie, kennis over huisvesting en een overzichtelijker website.

Wat gaat de KVLO met de uitkomsten doen?

De KVLO is blij met de waardering, maar realiseert zich ook dat er nog genoeg te verbeteren valt. De conclusies en de suggesties van de leden vormen de basis van een aantal vervolgstappen. Zo zal de KVLO zich zichtbaarder opstellen voor met name jongeren, bijvoorbeeld de studenten op de ALO's. Ook richting de media en andere vakorganisaties zal de KVLO zich meer proberen te profileren. We zullen u als leden nog meer betrekken bij wat we doen. Daarnaast zal de website een wijziging ondergaan wat betreft vormgeving, om zo nog

Opzet onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd door EDG, een organisatie die veel informatie verzameld uit en over het onderwijs en dit verspreid op scholen. Zowel leden als niet-leden in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het MBO konden de vragenlijst op internet invullen. Ze kregen hiervoor per brief een uitnodiging. De gegevens zijn verzameld in de periode januari tot maart 2009.

Wie hebben de Ipods gewonnen?

Onder de deelnemers aan het onderzoek, zijn vijf Ipods verloot.

De gelukkige winnaars zijn:

- Anjo Coppus uit Venray - Udens College sector VMBO
- Pierre Salden uit Stevensweert Stedelijk Lyceum Roermond
- John Aalvanger uit Aalten - Christelijk College Schaersvoorde
- Peter van Nugteren uit Heiloo - Trinitas College Heerhugowaard
- Mathieu Geelen uit Wessem - Lyceum Schöndeln Roermond

meer aan te sluiten bij de wensen van de leden. En op plaatsen waar nu geen afdeling actief is, zullen we blijven werken om die weer op te tuigen.

En uiteraard blijven de dingen doen, zoals we die nu al goed doen!

Meer weten? Het hele onderzoek kunt u vinden op www.kvlo.nl

Correspondentie:

nathalie.koopman@kvlo.nl

advertentie

HOUD AMREF FLYING DOCTORS IN DE LUCHT...

Help Afrika om zelf een menswaardig bestaan op te bouwen.
Tel 071-5769476 of www.amref.nl

FLYING DOCTORS
SelfSupporting Africa

Getimewarped

In het kader van een eindstage is onderzoek gedaan naar de vraag of het gebruik van digitale leermiddelen leidt tot een beter (leren) bewegen. In dit artikel wordt een mogelijke vorm van visuele feedback binnen een lesorganisatie besproken en zal er, mede door een antwoord te geven op de onderzoeksvraag, uitgelegd worden wat de meerwaarde kan zijn voor het leren bewegen.

Door: Sander Kamstra

Veel van ons zullen wel eens iets gehoord of gezien hebben van het programma Time Warp op Discovery Channel. De makers van Time Warp laten met behulp van een hogesnelheidscamera verschillende verschijnselen frame voor frame vastleggen. Dit levert spectaculaire beelden op. We zien dan vaak iets waarvan we eigenlijk nooit hebben geweten dat er 'zoiets' gebeurt. Discovery Channel omschrijft het als een ontdekking van de schoonheid achter gewone gebeurtenissen. Het onthullen van wonderen die met het blote oog niet zijn waar te nemen.

Een docent LO kan ook wonderen onthullen, de wonderen van het leren bewegen door het gebruik van visuele feedback. Soms wel met het blote oog waar te nemen, maar veel waardevoller op het moment dat de leerling de eigen beweging direct kan terugzien.

'Aha Erlebnis'

Zonder hogesnelheidscamera maar met bepaalde videoanalyse software zijn er genoeg voorbeelden te noemen waarin bewegingen of handelingen worden

geanalyseerd om personen nieuwe inzichten te laten verkrijgen.

Videoanalyse software wordt veel gebruikt binnen verschillende (top)sportorganisaties onder andere in de hockeywereld. Zelfs tijdens wedstrijden wordt er 'beeld' ingezet om aan de spelers te laten zien. Er ontstaat op deze manier een 'Aha Erlebnis'. De sporters zien een handeling van zichzelf en op dat moment: 'aha' dus dat zit zo of 'aha' zo kan het dus ook!?

Tegenwoordig worden programma's voor videoanalyse steeds toegankelijker en dus ook bruikbaar binnen het sportonderwijs. Welke 'digitale leermiddelen' kunnen wij eigenlijk gebruiken in ons beweegprogramma en is dit wel zo waardevol voor 'onze' leerlingen?

Time Warp

Zoals de titel van dit artikel al doet vermoeden is er gebruikt gemaakt van het programma Time Warp. Dit is een onderdeel van siliconCOACH, software voor techniekanalyse in de sport. De software installeer je op een laptop of computer en je sluit een videocamera aan. Het programma impor-

teert de beelden van de camera naar de computer en kan dit, afhankelijk hoe je de vertraging instelt, met een tijdvertraging afspelen.

Als de vertraging op vijf seconden wordt ingesteld en een leerling maakt een handstand dan ziet de leerling zijn of haar beweging vijf seconden later op het beeldscherm, directe feedback dus. Overigens zijn er ook vergelijkbare softwarepakketten in de handel zoals bijvoorbeeld Dartfish, SiMi en Kandle.

Directe visuele feedback

Feedback kan hier gezien worden als het terugkoppelen van visuele informatie. Visueel betekent binnen dit kader het kunnen terugkijken van de eigen beweging op een scherm.

Direct betekent dan logischerwijze het direct kunnen terugkijken van een (sport) beweging op een laptop of computerscherm. Het terugkijken van de eigen beweging is tijdens de beginfase van het leerproces erg spannend voor de leerlingen. Er moet geleerd worden om te leren van je eigen beweging. Pas na enige tijd zullen de leerlingen het niet meer 'eng' vinden om zichzelf terug te zien. Voor een aantal leerlingen kan het erg confronterend zijn. De docent dient hier op een gepaste manier mee om te gaan zodat het veilige leerklimaat niet in gevaar zal komen.

Er kan geprobeerd worden om zoveel mogelijk samen met die leerling de eigen beweging te observeren, en, vooral in het begin, positieve punten uit de beweging te bespreken en te benadrukken. Op het moment dat de leerling de eigen beweging terugziet, moet er een duidelijke opdracht

zijn waarmee de leerling de beweging kan observeren en analyseren om uiteindelijk tot een betere uitvoering van de beweging te komen.

Het onderzoek

Samen met drie medestudenten, alle vier als LIO werkzaam op verschillende locaties van de OSG Sevenwolden in Friesland, is er onderzoek gedaan naar het gebruik van digitale leermiddelen binnen de les lichamelijke opvoeding. Het betreft hier een onderzoek over de toepasbaarheid van directe visuele feedback binnen het lesprogramma en, of het gebruik van Time Warp, een digitaal leermiddel, leidt tot een beter leren bewegen.

Als (individuele) onderzoeker is er een lessenserie ontwikkeld waarbij er gebruik werd gemaakt van Time Warp. Om het beter leren bewegen te kunnen onderzoeken werd deze lessenserie gegeven aan twee klassen van hetzelfde niveau en leerjaar.

Er is o.a gekozen om een lessenserie Fosbury Flop te geven aan de klassen 3A en 3B van de Sevenwolden locatie Joure. Klas 3A werkte tijdens de lessen met en 3B zonder Time Warp, 3B noemen we daarom de 'controlegroep'

De serie bestond uit vier lessen waarvan de eerste les bestond uit een nulmeting en de laatste les uit een eindmeting, met deze resultaten kon er bepaald worden welke klas hoger heeft gesprongen en hoeveel procent van de leerlingen zichzelf t.o.v. les 1 heeft verbeterd.

Behalve het bepalen van de hoogte werd er aan elke leerling een niveau toegekend, dit niveau vertelt iets over de technische uitvoering van een sprong. Met deze resultaten kon er aan het einde van de vierde les uitgerekend worden hoeveel procent leerlingen van een klas zichzelf heeft verbeterd. Na de eindmeting werd er een theorietoets afgenomen, het gaat hier om een open toets waarin de kennis over de principes van de beweging werd getoetst.

Het gaat er natuurlijk om dat de leerlingen uit 3A werken met Time Warp. De leerlingen uit deze klas werkten met opdrachten waarmee ze zichzelf konden observeren en analyseren om vervolgens doelgericht aan het werk te gaan om de beweging te verbeteren. Tijdens de lessen werd er continu ge-

Laptop, camera en beamer

bruik gemaakt van nieuw beeldmateriaal van leerlingen, het leerproces blijft ook voor de leerlingen inzichtelijk.

De controlegroep werkte met dezelfde observatieopdrachten, echter konden zij niet de eigen beweging terugkijken maar werden de opdrachten uitgevoerd door te kijken naar een medeleerling. Op basis van die informatie zal de eigen beweging moeten worden verbeterd.

Ik zie

Tijdens de lessen is de beweging uiteraard voorgedaan en is er verbaal instructie gegeven over de verschillende fases van de beweging en de daarbij horende principes. Bij 3A kon gebruik worden gemaakt van Time Warp waardoor het verhaal visueel kon

worden ondersteund. Het beeld kan namelijk op elk gewenst moment worden stilgezet om een bepaalde fase van de beweging te benadrukken.

Bij de controlegroep kon er 'slechts' gebruik worden gemaakt van een 'ouderwets' voorbeeld: plaatje – praatje – daadje.

Als observatieopdracht is er een 'ik zie'-formulier ontwikkeld. Leerlingen kijken naar zichzelf (of naar een medeleerling) en schrijven op wat ze zien aan de beweging. Bij de eerste opdracht (les 2) werd er door de leerlingen opgeschreven welke principes van een bepaalde bewegingsfase aanwezig waren. Bijvoorbeeld: ik zie dat de aanloop in snelheid toeneemt. Bij de tweede opdracht (les 3) kregen de

Ik ben vet goed!

Mijn leerlingen luisteren aandachtig naar mijn verhaal over het programma waar ze zo dadelijk mee gaan werken. Een aantal jongens lijkt steeds meer geïnteresseerd nu ik ze vertel dat zij zichzelf terug kunnen kijken op de laptop, de meiden lijken lichtelijk in paniek te raken. “U zet het niet op Youtube he?” vraagt een van de meiden. Uiteraard antwoord ik met een “natuurlijk niet”

“Eerst maar een aantal keer springen en loop dan door naar de laptop om je zelf terug te zien”, roep ik. Langzaam komt alles in beweging en lopen de leerlingen na de sprong door richting laptop. Na een uitleg over de aanloop, afzet, zweef en landingsfase laat ik de leerlingen een aantal sprongen maken. Time Warp beschikt over de mogelijkheid om bewegingen te merken. Op deze manier kan ik met een klik op de knop de sprong van een bepaalde leerling laten zien. Ik typ de naam van de leerling in het scherm en op het moment dat de leerling in beeld komt klik ik op “merk”. De betreffende leerling roep ik bij me en krijgt de gelegenheid de gemaakte sprong terug te zien en te observeren en analyseren, de andere leerlingen springen door en ik geef aanwijzingen.

De les ‘loopt’ en de observatieopdracht werkt goed, de leerlingen zijn gemotiveerd om zichzelf te analyseren, het werken met Time Warp zorgt overduidelijk voor een aantrekkelijke en motiverende manier van leren. Wellicht een goed voorbeeld van een ‘inspirende leeromgeving’?

Plotseling zegt Sebastiaan (die op dat moment aan het observeren is): “Check mijn gestrekte afzetbeen en kijk dan hoe ik die heupjes omhoog duw als ik boven de lat ben, dan heb ik een holle rug, ik ben vet goed!” . “Ja ja Sebastiaan beetje tempo maken hoor straks is het tijd”. Van binnen juich ik.

Natuurlijk zijn er ook leerlingen die minder enthousiast zijn en die iets te fanatiek alle principes aanvinken (of juist niet). Ik houd me zelf voor dat die situaties altijd voorkomen, Time Warp of niet.

leerlingen dezelfde opdracht maar waren de principes per bewegingsfase al aangegeven. De leerlingen konden nu door het aanvinken bepalen welke principes van de beweging zij beheersten en welke (nog) niet. Denk aan principes zoals het insteken van de arm richting lat bij de afzetfase of het hol maken van de rug bij de zweeffase. Bewust en onbewust kunnen de leerlingen bezig zijn met het (her)kennen van de beweging om uiteindelijk zichzelf te leren hoger en beter te springen. Leerlingen uit de controlegroep observeerden elkaar met dezelfde opdracht maar hadden geen visueel beeld bij de eigen beweging. De leerlingen die werkten met Time Warp konden de eigen beweging herhaaldelijk afspelen en het beeld daar waar ze willen stilzetten.

Beter leren bewegen?

Leren bestaat uit drie fases: een oriënterende fase, een uitvoerende fase en een controlerende fase. Op het moment dat een leerling de eigen beweging aan het observeren is (oriënterende fase) leert een leerling al naar zichzelf kijken. Na veel

herhalen en oefenen zal het (her)kennen van principes en dominante handelingen steeds makkelijker gaan (ontwikkelingsfase) waardoor op den duur het bewegen en het omgaan met bewegingssituaties steeds beter zal verlopen (automatiseringsfase) waardoor er uiteindelijk meer resultaat wordt behaald.

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat de leerlingen uit klas 3A, die gewerkt hebben met Time Warp, in de laatste les gemiddeld 5.5 cm hoger hebben gesprongen t.o.v. de eerste les. De controlegroep heeft ‘slechts’ 2 cm hoger gesprongen. In klas 3A had 42.9% van de leerlingen de eigen sprong verbeterd, van de leerlingen uit de controlegroep had 34.8% de eigen sprong verbeterd.

Het gemiddelde cijfer van de theorietoets is voor klas 3A een 6.5 en voor de controlegroep een 6.3. Over het niveau kunnen we zeggen dat van klas 3A 76% van de leerlingen het niveau heeft verbeterd, van de leerlingen uit de controlegroep heeft 48% het niveau verbeterd, een overduidelijk verschil. Er moet wel bij verteld worden dat in

dit onderzoek de leraar ook onderzoeker is, het niveau is dus subjectief vastgesteld.

Tot slot

Werken met een digitaal leermiddel vergt enige inzicht en kennis over de werking van het betreffende leermiddel en de daarbij horende apparatuur. Met grote groepen leerlingen is een strakke organisatie noodzakelijk. De leerlingen moeten voldoende tijd krijgen om te leren van de eigen beweging zodat uiteindelijk de kennis kan worden toegepast om de beweging te verbeteren.

De winst van klas 3A, 3.5 cm hoger gesprongen en 8.1% meer leerlingen die de eigen sprong hebben verbeterd t.o.v. de controlegroep, is positief te noemen. We willen uiteraard dat leerlingen zichzelf verbeteren en dat er dus hoger wordt gesprongen. Er kan gezegd worden dat de leerwinst ‘waardevol’ is. Het beter leren bewegen is de kern van ons vak. Gebruikmaken van digitale leermiddelen is een (extra) hulpmiddel om het (leren)bewegen van leerlingen inzichtelijk te maken. Het is een aantrekkelijke manier voor zowel leerlingen als voor docenten om er mee te werken. De wereld om ons heen is in de loop van de jaren gedigitaliseerd, waarom dan (nog) niet binnen het vakgebied lichamelijke opvoeding? Gebruik maken van visuele feedback zorgt ervoor dat leerlingen een duidelijker beeld hebben van de beweging die ze uitvoeren. Er wordt voor de leerlingen inzichtelijk gemaakt wat moet worden ontwikkeld om beter te bewegen.

Time Warp is een hulpmiddel om leerlingen te stimuleren de bewegingen of handelingen te verbeteren, het helpt de leerlingen bij het begrijpen en zien van de beweging. Inspireren en motiveren door te innoveren; klas 3A uit Joure kan zeggen: ‘Wij zijn getimewarped!’.

Sander Kamstra is als eindstagiair lichamelijke opvoeding werkzaam geweest op de OSG Sevenwolden in Joure. In juli heeft hij zijn diploma in ontvangst genomen

Correspondentie:

sanderkamstra@telfort.nl

KVLO NGF Golfwedstrijd voor GVB houders en niet GVB houders

Tijdens de Landelijke NGF Nascholingsdag vindt voor het tweede jaar de golfwedstrijd voor GVB en niet-GVB houders plaats. Hiervoor kan nog worden ingeschreven via www.kvlo.nl.

Twan weg Evert komt

Verder heeft Twan Belgers na vier jaar afscheid genomen van de afdeling school-sport. Per 1 augustus zijn zijn taken overgenomen door Evert Minderaa. Twan zal wel beschikbaar blijven voor advies en ondersteuning waar nodig.

KVLO Schoolsporttoernooien 2009-2010

In schooljaar 2009-2010 kunnen voortgezet onderwijs scholen weer meedoen aan de KVLO Schoolsporttoernooien. Waarschijnlijk zullen dit er negentien worden dit schooljaar. Frisbee zal als het meezit als negentiende sport worden toegevoegd aan het programma. Of dit definitief lukt kunt u lezen op de website. Begin september zal de inschrijving via www.school-sport.nl weer geopend worden waarbij ingeschreven kan worden voor de sporten zoals die vermeld staan op de site.

Correspondentie:

schoolsport@kvlo.nl

FOTO: ANITA RIEMERSMA

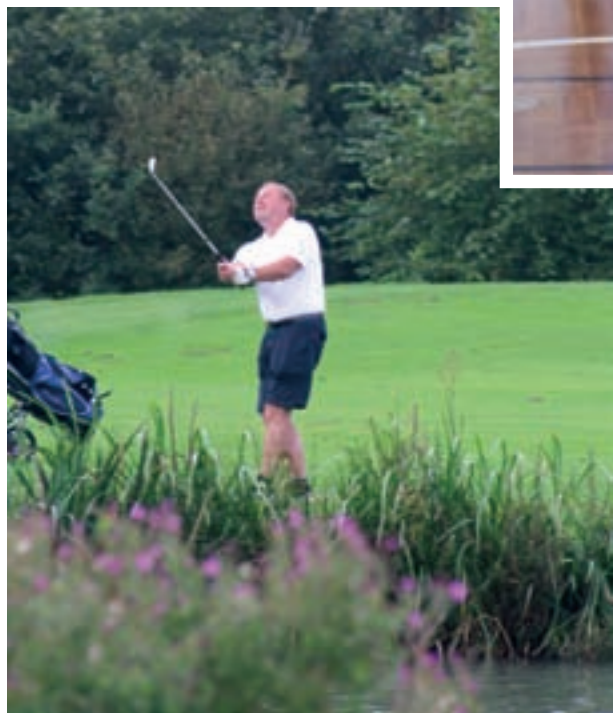

FOTO: TWAN BELGERS

advertentie

Haal 2.11 m lange ex-international "Ome Henk" Pieterse in huis en beleef de gaafste thema-clinics ooit, op muziek!

Ga voor meer informatie even naar zijn website www.henkpieterse.com.

Vrijwel geen aanpassingen in het lesrooster nodig!

Vakantie

Heerlijk die vakantie. Camping Les Osiers aan de Tarn nabij St. Enemie. Ligt in een prachtige gorge. Op deze camping sta je in de winterbedding van de Tarn. Tussen de stenen zijn kleine perceeltjes met aarde (en daarop wat gras) gemaakt. Dat is dan je plek. Verder een mooi toiletgebouw en dat is het dan. Je loopt over de grote keien naar de rivier. Kristalhelder water stroomt je voorbij. De vissen schieten tussen je benen door. Er heerst veel bedrijvigheid in het water. Kinderen maken een dam, er liggen er al wat, maar die worden geperfectioneerd. Vaders zijn net kinderen, dus ook zij sjouwen en plonzen met keien dat het een lieve lust is. Er wordt gebouwd aan een soort chicane met toch wel een aardige stroomversnelling. Het is dus best moeilijk het laat-

ste stuk van de dam af te krijgen. Ik zie iemand het zoontje van de campingburen vastpakken voordat die door de stroomversnelling meegetrokken wordt. Dat is het mooie op zo'n camping: iedereen let op elkaar. We zitten niet al te ver af van een startpunt van een kanotocht. Het is duidelijk dat de gezinnen die hier al wat langer staan daarvan op de hoogte zijn. Tijdens de constructiewerkzaamheden doen al verhalen de ronde over omgeslagen boten, natte spullen, mopperende, maar ook vrolijke ouders en ja, soms huilende kinderen.

Eindelijk is het werk klaar en blijven alle stenen op hun plaats. En dan is het wachten op de eerste groepen kanopeddelaars... Ja hoor, daar komen ze. Sommige bootbezitters zijn verstandig, leggen aan en slepen hun boot over het kiezelstrand om de ob-

stakels heen; stappen weer in en vervolgen hun tocht. Er zijn er ook die de lol ervan wel inzien en de strijd met het water aangaan. Als het de eerste keer niet lukt, stappen ze uit en lopen een stukje stroomopwaarts om het dan nog eens te proberen, net zolang tot ze de versnelling kunnen nemen. Al doende leert men. Er is ook een groep die al eerder aan de kant gaat en observeert hoe het de anderen vergaat. Waarna ze zelf in de boot stappen en blijken te hebben opgepakt wat noodzakelijk is, want ze gaan goed! Dan is er de groep die het maar niks vindt, maar dat niet laat blijken, althans dat denken ze. Onverstoorbaar varen ze door en knallen op de stenen, onder luid applaus van het in de zon genietende publiek. Pseudononchalant stappen ze uit en manoeuvreren hun Canadees door de chicane. De laatste groep vinden we het leukst. Als het niet lukt beginnen ze te mopperen. Eerst tegen elkaar; de zoon die tegen zijn vader zegt: "Zie je wel. Had nu maar.....". Het wil ook weleens gebeuren dat ze het publiek erin betrekken. De 'goedbedoelde' adviezen scheren over het water. Als de kanovaarders merken dat ze het verliezen, stappen ze snel in en met de peddel tussen de benen glijden ze verder de rivier af. Ja het is hier goed toeven.

Moet onwillekeurig terugdenken aan mijn klassen. Daar zie je eigenlijk hetzelfde qua aanpak. De ene leerling wil meteen aan de slag, terwijl de ander de boel eerst op zich wil laten inwerken. Zoals laatst toen we met de brugklas gingen softballen. Een groepje wilde meteen gaan spelen terwijl andere leerlingen iets wilden weten over regels. Eigenlijk ben je als gymleraar in de zaal of op het veld ook steeds bezig met dammen aanleggen. En elke leerling neemt de stroomversnelling weer op zijn eigen, unieke manier. Dat maakt dat ons vak bijna net zo leuk is als vakantie. Bijna.....

Mery Graal

(KV)LO Nieuwsberichten

Vernieuwde globale eindtermen van LO2 zijn nu te downloaden

Website functiemix leerkracht vernieuwd

De functiemixgegevens van 2008 zijn nu beschikbaar op de website functiemix.minocw.nl. Hier kan de ontwikkeling van de functiemix gevolgd worden op sector- en schoolniveau. Ook zijn er nieuwe functionaliteiten toegevoegd, bijvoorbeeld de berekening van schoolspecifieke doelstellingen

Tien à vijftien bonden selecteren 1.500 'schoolgerichte verenigingen'

Bron Sport Knowhow: Om schoolgaande jeugd meer te laten sporten, is het van belang de relatie tussen sportverenigingen en het onderwijs te versterken. NOC*NSF is daarom in samenwerking met het Ministerie van OCW en VWS een driejarig project gestart waarmee sportbonden een aanvraag kunnen doen voor de realisatie van zogeheten schoolgerichte sportverenigingen.

Stichting Nationale Sportweek wordt Stichting Nationale Sportplatform

dus nu het hele jaar door verschillende activiteiten. In de Nationale Sportkrant is hierover veel te lezen!

10de KVLO Golf trophy zonnig succes!

Zaterdag 13 juni werd onder werkelijk sublieme omstandigheden de 10de KVLO Golf trophy verspeeld op golfbaan Bleijenbeek in Afferden. Achtendertig deelnemers streden in twee categorieën om de prijzen.

Jeugdsportfonds zoekt intermediairs!

Een intermediair kan voor een kind hulp vragen bij de consultant van het lokale Jeugdsportfonds zodat lidmaatschapsgeld en de eerste sportattributen door het Jeugdsportfonds aan de sportvereniging betaald kunnen worden.

Jeugdsportfonds zoekt intermediairs!

Een intermediair kan voor een kind hulp vragen bij de consultant van het lokale Jeugdsportfonds zodat lidmaatschapsgeld en de eerste sportattributen door het Jeugdsportfonds aan de sportvereniging betaald kunnen worden.

Stemgebruik bij bewegingsonderwijs -video op leraar24

In deze video gaat stemcoach Arjen Bos in op de signalen van foutief stemgebruik, leert leraren praktisch hoe zij hun stem goed gebruiken en wat zij kunnen doen om klachten te voorkomen. Met ook commentaar van KVLO onderwijskundig medewerker Alien Zonnenberg!

KVLO kalender

- 24-28 aug. Nascholingsweek BVLO (KVLO-leden kunnen tegen BVLO-ledenprijs deelnemen).
- 28 augustus: Landmacht NK Triatlon (kvloschoolsport)
- 1 sept. MRT basis- en vervolg cursus Groningen (24)
- Tot 1 september: inschrijven voor netwerken BO en VO
- 16 september: Landelijke Nascholingsdag van de NGF (kvloschoolsport)
- Start 16 september: Basiscursus MRT (Windesheim Zwolle/pdf/24)
- 7 okt. Studiedag LO2 vmbo te Ede (6) (inschrijving gestart!)

Correspondentie:

webredactie@kvlo.nl

Voor het overzicht van scholingen en andere evenementen zie de kalender op de pagina van de webredactie.

Studiedagen, netwerken en intervisiegroepen in het nieuwe schooljaar

SCHOLINGSDAG GOLF NGF/KVLO VOOR GVB-ERS EN NIET-GVB-ERS (3)

Op woensdag 16 september vindt op Papendal voor de tweede keer de combi KVLO-NGF scholing en wedstrijd plaats voor LO docenten met en zonder GVB.

In de ochtend volgen alle deelnemers drie clinics en na de lunch is er de golfwedstrijd. Het is een shotgun wedstrijd over 9 holes op de Edese golfbaan voor bezitters van het GVB. Voor de niet GVBers is er een wedstrijd op de pitch en puttbaan van Papendal. Inschrijven, voor de Landelijke Golf Scholingsdag en de bijbehorende KVLO-NGF golfwedstrijden, kan via www.scholen-sport.nl.

STUDIEDAG LO2 VMBO, VOOR DE EERSTE KEER (6)

Op woensdag 7 oktober is in Ede de première van de studiedag LO2 vmbo. Vijf jaar ervaring met LO2 in het vmbo staat garant voor een boeiend, leerzaam en uitdagend programma.

De opening is om 13.30 uur in het congrescentrum de Reehorst en rond de klok van 20.00 uur wordt de scholing met een borrel afgerond.

Er zijn drie workshoprondes met tussen door een dinerbuffet. Het gevarieerde aanbod bestaat uit: frisbeespelen, lesmateriaal handbal, judo, bewegen op muziek, toetsen bij LO2, doorlopende leerlijnen, stages, het maken van een PTA en een sportstroom in het vmbo.

De voorbereiding is in handen van Chris Mooij (SLO) en Alien Zonnenberg (KVLO) in samenwerking met de pilotscholen LO2 vmbo.

Zie de website voor het volledige programma en het inschrijvingsformulier.

STUDIEDAG BASISONDERWIJS(6)

Op woensdag 4 november vindt de jaarlijkse studiedag basisonderwijs bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen plaats. Het thema van de dag is: *op zoek naar ieders talent*.

"Door anders te kijken ga je mogelijkheden zien"

Wat is talent, hoe ontwikkelt zich dit en welke invloed hebben we hierop als va-
kleerkracht bewegingsonderwijs? Dit zijn de richtinggevendende vragen van de studiedag waar zowel de ontwikkeling van de leerling als die van de leerkracht centraal staan. Op deze studiedag willen we namelijk iedereen de kans geven om zich te ontwikkelen en er voor zorgen dat deze ontwikkeling blijvend is. Er zijn twee gastsprekers en drie rondes met workshops. De variatie is groot. *Hoe vind je je talent in Bewegen en Muziek? Talentontwikkeling middels een methode? Kijken naar bewegen is zoeken naar talenten. ADHD: Voordeel of nadeel? De weg naar Olympisch goud*. Zie de site www.kvlostudiedagen.nl voor de andere negen workshops.

De ontvangst is vanaf 8.45 uur en de dag wordt om 17.00 uur met een borrel afgerond. Vanaf 18 augustus is de inschrijving via de site van de kvlo geopend. Wees er op tijd bij want vol is vol.

STUDIEDAG PRAKTIJKONDERWIJS (6)

Op woensdag 25 november is de 7e landelijke studiedag praktijkonderwijs. Het ontmoeten van elkaar en het uitwisselen van ervaringen staan centraal. Het programma met de workshops wordt kort na de zomervakantie gepubliceerd. De organisatie is in handen van Berend Brouwer (SLO) en Alien Zonnenberg (KVLO) in samenwerking met de regionale netwerken praktijkonderwijs.

NETWERKEN EN INTERVISIEGROEPEN VOOR HET SCHOOLJAAR 2009-2010

Leren van elkaar en ervaringen uitwisselen met collega's van andere scholen is een belangrijk doel van de bijeenkomsten. Communicatie over schoolse zaken en persoonlijke belevingen leidt tot onderwijs- en persoonlijke ontwikkeling. In samenwer-

king met de afdelingen wil de KVLO in alle regio's netwerken en intervisiegroepen starten. Deelnemen aan een netwerk levert punten op voor de KVLO-Registratie. Tot 1 september kunnen leraren zich inschrijven door het antwoordformulier dat op de site staat (zie kalender en pagina scholing van de site) te mailen naar corry.dijkstra@kvlo.nl.

NETWERKBIJEENKOMSTEN LO2 VMBO

Voor leraren die op hun school het nieuwe examenvak LO2 vmbo hebben zijn er netwerken. Deze worden georganiseerd en begeleid door SLO en KVLO. Ervaringen en informatie worden uitgewisseld. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met c.mooij@slo.nl. Een gratis leerlingenfolder is op te vragen bij onderwijsvo@kvlo.nl.

NETWERKBIJEENKOMSTEN SPECIAAL ONDERWIJS

Na de zomervakantie starten er netwerken voor leraren die werkzaam zijn in het speciaal onderwijs. De netwerken worden georganiseerd door de KVLO onder leiding van Miriam Appelman. Voor ieder cluster komt er een netwerk. De invulling en de functie van het netwerk worden met elkaar bepaald.

NETWERKBIJEENKOMSTEN REGULIER BASIS EN VOORTGEZET ONDERWIJS

Voor leraren die niet tot een specifieke doelgroep horen gaat de KVLO ook netwerken en/of intervisiegroepen initiëren. Leraren die bij elkaar in de buurt wonen vormen een groep. Tijdens de startbijeenkomst worden de wensen geïnventariseerd en wordt een manier van werken gekozen. Voor vragen en suggesties kunt u een mail sturen naar hilde.bax@kvlo.nl.

ANDERE SCHOLINGEN

Zie de kalender, www.kvlostudiedagen.nl en de websites van de afdelingen.

Uitgebreide informatie over alle scholingen/evenementen? Zie de kalender op www.kvlo.nl
Inschrijving of een verwijzing daarvoor via www.kvlostudiedagen.nl en ook via de kalender op www.kvlo.nl

INVOERING PASSEND ONDERWIJS NIET IN 2011

Staatssecretaris Dijksema van OCW heeft de Tweede Kamer laten weten dat zij de invoering van de regionale netwerken Passend onderwijs heroverweegt en in overleg met de sectororganisaties aan zal passen. De heroverweeging volgt op kanttekeningen van de Evaluatie- en Adviescommissie (ECPO) en de Inspectie van Onderwijs. Beide zijn van mening dat starten met de wetgeving in 2011 geen haalbare kaart is. In de plannen gaat te veel aandacht uit naar het bestuurlijk proces, terwijl de nadruk moet liggen op het verbeteren van de onderwijskwaliteit en het voorkomen van wachtlijsten. Passend onderwijs maakt scholen verantwoordelijk om kinderen met beperkingen, gedragsproblemen of een moeilijke thuissituatie, onderwijs te bieden op de manier die het beste past bij zijn of haar talenten en beperking. *Op dit moment voldoet de kwaliteit niet en zitten te veel leerlingen thuis.*

VERLENGING CAO BVE 2009

MBO Raad en vakbonden hebben ingestemd met verlenging van de CAO-BVE tot 31 december 2009. Dit betekent voor iedereen een verbeterde vergoeding woon-werkverkeer vanaf 1 februari 2009 en een eenmalige uitkering van € 400,- in oktober 2009. De salarisschalen 10 t/m 13 worden vanaf 1 februari 2009 fasegewijs ingekort naar 12 stappen.

VAKBONDSCONTRIBUTIE VERREKENEN MET HET BRUTOLOON.

Voor KVLO-leden die werkzaam zijn in het hbo, mbo (Bve), VO en PO is het op basis van de CAO's voor deze sectoren mogelijk om de betaalde contributie over

het jaar 2009 te verrekenen met het bruto inkomen. Het hiervoor benodigde betaalbewijs wordt met LO 11 (verschijningsdatum 2 oktober) meegezonden. Heeft u nog niet betaald dan dient u dit in ieder geval voor 31 augustus te doen.

BEVOEGDHEID LEERGANG BEWEGINGSONDERWIJS SO

Het ministerie van OCW heeft de KVLO schriftelijk uitsluitsel gegeven over de reikwijdte van de bevoegdheid van de Leergang Pabo voor bewegingsonderwijs in het speciaal onderwijs vanaf 7 jaar. Deze strekt zich *niet* uit tot voortgezet speciaal onderwijs. Daarvoor is een opleiding aan een ALO nodig.

ONBEVOEGD LESGEVEN VO

Door het lerarentekort komt het steeds vaker voor dat VO scholen de regelgeving rondom onbevoegd lesgeven aan hun laars lappen. Dit blijkt uit het onderzoek *Kunnen en mogen* van Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt. Onbevoegd lesgeven is echter alleen onder voorwaarden toegestaan. In het rapport is overzicht opgenomen van de regelgeving VO.

Zie www.onderwijsarbeidsmarkt.nl

BREDE STEUN OLYMPISCH PLAN 2028

Op 8 juli 2009, heeft een groot aantal Nederlandse organisaties een handtekening gezet onder het Olympisch Plan 2028. Daaruit blijkt brede maatschappelijke steun voor dit initiatief van NOC*NSF. Op vrijdag 3 juli heeft ook de regering haar steun toegezegd en voor de periode van 2009 tot 2011 13,5 miljoen euro vrijgemaakt. Toch blijkt uit de sportersmonitor 2008 dat nog niet iedereen achter Olympische ambities staat. Eén op de drie Nederlanders ondersteunt de ambitie om de Spelen naar Nederland te halen. Een derde staat 'enigszins' achter de plannen, en één op de drie is vooralsnog tegen. Voor meer informatie zie *SportersMonitor* van het Mulierinstituut

SCHOOLGERICHTE SPORTVERENIGINGEN

NOC*NSF is in samenwerking met het Ministerie van OCW en VWS een driejarig project gestart waarmee sportbonden een aanvraag kunnen doen voor de realisatie van schoolgerichte sportvereni-

gingen. Doel is de schoolgaande jeugd meer te laten sporten. Daarvoor moet de relatie tussen sportverenigingen en het onderwijs versterkt worden. Sportverenigingen worden hiermee in staat gesteld een grotere rol te spelen in het bewegingsonderwijs en het voor-, tussen- en naschoolse sportaanbod. Voor de ontwikkeling en verspreiding van dit sportaanbod voor het onderwijs wordt door het Rijk in drie jaar tijd € 2.400.000 ter beschikking gesteld. Voor deelname aan dit project komen sterke sportbonden in aanmerking die zich in hun beleidsplannen richten op de doelgroep jeugd en vijftig procent aan cofinanciering genereren. De KVLO acht het van groot belang dat op schoolniveau vakdocenten betrokken zijn, bijvoorbeeld als combinatiefunctionaris, opdat het sportaanbod afgestemd wordt met de visie en het vakwerkplan van de school.

JOAN JANSSENS NIEUWE DEAN INSTITUUT SPORTSTUDIES

Per 1 juli heeft Bert van der Tuuk na 11 jaar het instituut voor Sportstudies aan de Hanze Hogeschool te Groningen achter zich gelaten. Hij is opgevolgd door drs. Joan R. Janssens (1966), die werkte als Manager Economische zaken bij de Provincie Groningen. Janssens studeerde Militaire bedrijfskunde aan de KMA te Breda en daarna Bestuurskunde aan de Universiteit van Twente. De KVLO wenst hem, opleidingsdocenten en studenten veel inspiratie toe.

VIERDE GORDIJN LEZING

Op donderdag 15 oktober vindt vanaf 13.00 uur de vierde Gordijn Lezing plaats in de Calo-kantine te Zwolle. De lezing wordt gehouden in het kader van het gedenken van zijn honderdste verjaardag. Het programma staat op www.kvlo.nl

ONDERWIJSINVESTERINGEN OVERHEID DALEN IN 2007

Uit de voorlopige cijfers van het CBS blijkt dat de onderwijsinvesteringen van de overheid ten opzichte van het BBP in 2007 toch weer zijn gedaald. Van 5,5 % in 2005 naar 5,3 % in 2007. Worden alle particuliere uitgaven (doorgaans 0,9 % aan ouderbijdragen, collegegeld, bedrijfsinvesteringen) meegerekend dan komt Nederland in 2007 uit op 6,1 %.

Dé locatie voor outdoor, recreatie en kampen

Groepskampeerterein
Groepsaccommodatie
12 ha 'outdoor terrein'

Complete programma's voor
• Werkweek
• Survival
• Buitensport onderwijs
• Schoolreisjes etc.
• Team- en introductiedagen

Gildeweg 7
7047 AR Braamt
Tel. 0314 - 335 449

www.markant-outdoorcentrum.nl

Skiland organiseert al jaren de leukste en veiligste wintersportkampen voor scholen. Professioneel georganiseerd, betrokken bij de uitvoering, open in onze houding.

www.SKIKAMP.NL

De voordelen van een schoolskikamp met Skiland:

- Professioneel & Veilig, gecertificeerd door TÜV Nederland volgens de voorwaarden van de VeBON
- Zelfopgelegde hoge(re) normen, zoals helmen voor alle snowboarders
- Nederlandstalige goed opgeleide CREW, gedurende het kamp continu bij de deelnemers betrokken
- De CREW zorgt voor grote extra veiligheid én een onverslaanbare sfeer voor alle deelnemers
- Uw contactpersoon in NL is uw kampleider ter plaatse, dus altijd op de hoogte van de afspraken
- Compleet programma voor alle niveaus, inclusief avondactiviteiten

Liever zelf organiseren? Nieuw: Skiland Basiskamp
Vraag naar onze extra lage prijzen en mogelijkheden.

Skiland | www.skikamp.nl | 020 489 3818 | info@skikamp.nl

Dynamic Holland Wintersportreizen is al 25 jaar een bekende speler in de Oostenrijkse Alpen.

Schoolgroepen kunnen hiervan profiteren omdat wij gebruikmaken van onze eigen accommodaties, namelijk Gasthof Batzinger in de Kitzbüheler Alpen en Gasthof Edelweisshaus in Königsleiten, Zillertal. Dit scheelt aanzienlijk in de reissom van de scholieren.

Gasthof Batzinger

Edelweisshaus

Voor een eerste indruk, kijk op www.edelweisshaus.at en www.dynamicholland.nl

Het lijkt ons leuk om samen de wintersport voor de scholieren te mogen organiseren.

Interesse? Neem contact op met Jasper Dijkstra via 023 553 19 55 of 06 20 596 206
jasper@dynamicholland.nl

De politie Kennemerland staat midden in de samenleving. Wij zijn voor iedereen 24 uur per dag en 365 dagen per jaar zichtbaar en bereikbaar. Wij maken inzichtelijk wat mensen en organisaties van ons kunnen verwachten. Er kan op ons worden gerekend.

Binnen de grenzen van onze politieregio vallen 11 gemeenten met ruim een half miljoen inwoners. De luchthaven Schiphol, de zeehaven IJmuiden en essentiële verkeersaders in de westelijke Randstad zorgen voor de nodige economische dynamiek en voor een afwisselende woon- en werkomgeving. Deze veelzijdigheid vinden we vervolgens weer terug in ons dagelijks werk. De Politie Kennemerland is non-stop in bedrijf met uiteenlopende activiteiten. Van surveilleren, informeren en coördineren van crisissituaties tot administreren, doceren, opsporen en detineren.

Docent Integrale Beroepsvaardigheden (IBT) m/v

Politieagenten komen in hun dagelijkse werk steeds vaker in gevaarlijke situaties terecht. Wil jij hen ondersteunen in het verbeteren van hun aanhoudingstechnieken?

De politie Kennemerland zoekt ter versterking van haar IBT-team in Hoofddorp een enthousiaste, creatieve en initiatiefrijke Docent Integrale Beroepsvaardigheden.

We zoeken een stevige, dynamische persoonlijkheid die problemen in de dagelijkse politiepraktijk weet te vertalen naar een effectieve training. Herken je jezelf hierin, pak dan je kans en reageer!

Meer informatie?

Wil je meer informatie en/of een oriënterend gesprek, neem dan contact op met Frank Breed, coördinator IBT, telefoon 06 - 50 55 93 43 of kijk op onze internetsite: www.politiekennemerland.nl.

Solliciteren?

Wij kijken met belangstelling uit naar je brief met een duidelijke motivatie voor de functie en je c.v. Deze kun je opsturen naar Politie Kennemerland, Postbus 57, 2000 AB Haarlem, t.a.v. Afdeling Personeelsadministratie o.v.v. vacature IBT-docent of mailen naar kim.hendrix@kennemerland.politie.nl.

Sluitingsdatum: 4 september 2009.

«waakzaam en dienstbaar»